

**İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KADININ SİĞİNMA HAKKININ
TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Serap TEPE ŞELARU
116614031**

Dr. Öğr. Üyesi Lami Bertan TOKUZLU

**İSTANBUL
2020**

**KADININ SIĞINMA HAKKININ
TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**EVALUATION OF WOMEN'S REFUGEE RIGHTS
BY GENDER PERSPECTIVE**

Serap TEPE ŞELARU

116614031

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Lami Bertan TOKUZLU (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Cemile DEMİR GÖKYAYLA (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç ÖZTÜRK (İmza)
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 24 Eylül 2020

Toplam Sayfa Sayısı : 194

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) BMMYK
- 2) İstanbul Sözleşmesi
- 3) Toplumsal Cinsiyet
- 4) Belirli Bir Toplumsal Grup
- 5) Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sığınma

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) UNHCR
- 2) Istanbul Convention
- 3) Gender
- 4) Particular Social Group
- 5) Gender Based Asylum

Önsöz

Ufuk açıcı soruları ve görüşleri ile tezime katkılarından dolayı, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bertan Tokuzlu'ya, değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Cemile Demir Gökyayla ve Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç Öztürk'e;

Desteğini her zaman yanımda hissettiğim sevgili annem, babam ve kardeşlerime;

Tez yazma sürecinde tüm enerjisi ile yanımda olan sevgili eşime;

Sonsuz teşekkür ederim...

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iii
ABSTRACT	ix
ÖZET.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	9
TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE BMMYK POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	9
1.1.GENEL OLARAK.....	9
1.2. CİNSİYETSİZ SIĞINMA YAKLAŞIMI	12
1.3. KADIN VE SIĞINMA YAKLAŞIMI.....	16
1.3.1. Kadın Mültecinin Korunması Politikası	18
1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE SIĞINMA YAKLAŞIMI.....	22
1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Problemi.....	24
1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele Politikası.....	26
1.4.2.1. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Klavuz İlkeler	27
1.5. YAŞ, TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇEŞİTLİLİK YAKLAŞIMI.....	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SIĞINMA HAKKININ İÇTİHAT HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	39
2.1. GENEL OLARAK.....	39
2.2. BELİRLİ BİR TOPLUMSAL GRUP OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET	41
2.2.1. Belirli Bir Toplumsal Gruba İlişkin Yaklaşımlar	41
2.2.2. Belirli Bir Toplumsal Grup Bağlamında Yaşanan Zorluklar	49
2.2.2.1. Toplumsal Grubun Dar Yorumlanması	49
2.2.2.2. Toplumsal Algılama Yaklaşımının Yorumlanması	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	56
TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SIĞINMA HAKKININ İSTANBUL SÖZLEŞMESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	56

3.1. GENEL OLARAK.....	56
3.2. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN KADIN MÜLTECİLERE VE SİĞİNMACILARA SAĞLADIĞI KORUMA	59
3.3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETTEN KAYNAKLI SİĞİNMA HAKKI	61
3.3.1. Kadına Karşı Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Zulüm Olarak Tanınması.....	62
3.3.1.1. Kavramlar	63
3.3.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Olarak Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet Biçimleri	66
3.3.1.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Menşe Ülke Açısından Gerektirdiği Koruma Standardı	72
3.3.2. Mülteci Sözleşmesi Gerekçelerinin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yorumu	76
3.3.3. Kabul ve Destek Hizmetleri, Sığınma Prosedürleri ve Rehber İlkelerin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Olması	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	78
TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SİĞİNMA HAKKI BAĞLAMINDA MENŞE ÜLKE BİLGİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ	78
4.1. GENEL OLARAK.....	78
4.2. METODOLOJİ	81
4.2.1. Araştırma Ağacı Metodu	81
4.2.2. Temel Yasal Sorunlar	82
4.2.2.1. Ulusal Mevzuat	82
4.2.2.2. Ülke İçi Koruma	83
4.2.2.3. Devlet Dışı Aktörlerin Zulmü.....	84
4.2.2.4. Yer Değiştirme Alternatifi.....	85
4.3. MENŞE ÜLKE BİLGİSİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE	86
4.3.1. Temel Yasal Sorunların İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Değerlendirilmesi	87
4.3.1.1. Ulusal Mevzuat	88
4.3.1.1.1. Yasal Hükümler ve Uygulama	88

4.3.1.1.2. Yasal Prosedürler ve Kanun Yolları.....	98
4.3.1.2. Ülke İçi Koruma	104
4.3.1.2.1. Devletin Koruma Yeterliliği	104
4.3.1.2.2. Devletin Korumaya Yönelik İstekliliği	107
4.3.1.2.3. Kanun Yollarına Erişim	114
4.3.1.3. Devlet Dışı Aktörlerin Zulmü.....	116
4.3.1.3.1. Devlet Dışı Aktörün Konumu	116
4.3.1.3.2. Devlet Dışı Aktör ve Yer Değiştirme Alternatifi	118
4.3.1.3.3. Devlet Dışı Aktör ve Ülke İçinde Etkili Koruma.....	121
4.3.1.4. Yer Değiştirme Alternatifi.....	127
4.3.1.4.1. Güvenli Bölgeye Erişim	127
4.3.1.4.2. Yeni Zulüm Riski	129
4.3.1.4.3. Başvuranın Bireysel Koşulları	131
4.4. MÜLTECİ SÖZLEŞMESİ GEREKÇELERİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI YORUMU.....	132
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA.....	150

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACCORD	: Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BTG	: Belirli Toplumsal Grup
BTGM	: Belirli bir Toplumsal Gruba Mensubiyet
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women)
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ECRI	: Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance)
ed.	: Editör
EXCOM	: Yüksek Komiserlik Programı Yürütme Komitesi (The Executive Committee of the High Commissioner's Programme)
GREVIO	: Kadına Yönelik ve Aile İçi Şiddete Karşı Mücadelede Uzmanlar Grubu (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence)
m.	: Madde
MÜB	: Menşe Ülke Bilgisi
No.	: Numara
para.	: Paragraf

s.	: Sayfa
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
YTCC	: Yaş, Toplumsal Cinsiyet ve Çeşitlilik

ABSTRACT

Since international refugee law was built as a gender-blind area, women were marginalised twice in the field of international refugee law, both as women and asylum seekers. It is possible for women to benefit from refugee rights, which are universal human rights, in line with the principle of equality and the prohibition of discrimination, due to being transformed the international refugee field into a field where gender-based asylum is accepted as a right. This transformation occurred in connection with the developments in the field of women's rights. While UNHCR, on the one hand, aimed at accepting women as a primary subject in the field of international refugee law with its mainstreaming policies at which center women were, on the other hand, with the sexist and essentialist discourses adopted, the discriminatory approach towards women continued as a structural problem. The most bitter appearance of this structural problem has been seen in the discriminatory attitude adopted for women's gender-based asylum claims, both in the normative legal framework and in the practice. The general tendency towards women's gender-based asylum claims is to evaluate women within the context of membership in a particular social group as a basis, because woman has been considered as a social and cultural subject, not as a political subject. However, the access to gender-based asylum of women has been made difficult due to the narrow scope of this justification and the creation of an ambiguous and unpredictable asylum process with different approaches. For this reason, gender-based asylum right defined by the Istanbul Convention has been examined in the context of its importance in terms of overcoming these difficulties that women face in access to asylum right. Finally, the acceptability of gender-based asylum claims of Turkish women has been assessed in the context of the Istanbul Convention normative legal framework.

ÖZET

Uluslararası sığınma hukukunun toplumsal cinsiyet körü bir alan olarak inşa edilmesi nedeniyle, kadınlar, hem kadın hem sığınmacı olarak uluslararası sığınma hukuku alanında iki kez ötekileştirilmişlerdir. Kadınların, evrensel bir insan hakkı olan sığınma hakkından eşitlik ve ayrımcılık yasağı doğrultusunda yararlanması, uluslararası sığınma alanının, toplumsal cinsiyete dayalı sığınmanın bir hak olarak kabul edildiği bir alana dönüşmesi ile mümkün olmuştur. Bu dönüşüm, kadın hakları alanındaki gelişmelerle bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. BMMYK ise, merkezinde kadının olduğu ana akımlaştırma politikaları ile bir yandan uluslararası sığınma hukuku alanında kadının öncelikli bir özne olarak kabul edilmesini hedeflerken, diğer yandan benimsenen cinsiyetçi ve özcü söylemlerle kadına yönelik ayrımcı yaklaşımın yapısal bir sorun olarak varlığını devam ettirmesine sebep olmuştur. Bu yapısal sorunun en yakıcı görünümü, kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddialarına yönelik hem normatif hukuki çerçevede hem de uygulamada benimsenen ayrımcı tutumda görülmektedir. Kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma taleplerine ilişkin genel eğilim, kadının sosyal ve kültürel bir özne olarak, siyasi bir özne olarak değil, görülmesi nedeniyle, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet gerekçesi bağlamında değerlendirilmesine yöneliktir. Ancak hem bu gerekçeye ilişkin kapsamın dar tutulması hem de benimsenen farklı yaklaşımlarla belirsiz ve öngörülemeyen bir sığınma süreci yaratılması nedeniyle, kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkına erişimi güçleştirilmiştir. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi ile tanımlanan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı, kadının sığınma hakkına erişiminde karşılaştığı bu güçlüklerin bertaraf edilmesi açısından taşıdığı önem bağlamında incelenmiştir. Son olarak, Türkiyeli kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma taleplerinin kabul edilebilirliği İstanbul Sözleşmesi'nin normatif hukuki çerçevesi bağlamında tartışılmıştır.

GİRİŞ

“As a woman I have no country. As a woman I want no country.

As a woman, my country is the whole world.”¹

— Virginia Woolf

Uluslararası koruma sisteminin uzun yıllar boyunca “*unutulan çoğunluğu*”² olan kadınların, sığınma³ alanında bir özne olarak varlığının kabul edilmesi ve evrensel

¹ Virginia Woolf, *Three Guineas*, 6. Baskı, Harcourt, Brace and Co., New York, 1938, s. 99

² “Unutulan çoğunluk” (*“the forgotten majority”*) tanımlaması ilk kez bir psikolog ve politika analisti olan Dr. Christina Lee tarafından, Kanada Göçmenleri ve Mültecileri Etkileyen Ruh Sağlığı Sorunları Görev Gücü’ndeki 1986-1988 yıllarındaki görevi sırasında yazılan makalede kullanılmıştır. bkz. Christina Lee, *Canadian Women Studies*, 1988, s. 52-54

³ Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sıklıkla kullanılacağı ve karışıklığa yol açmamak için “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarının tanımlanmasında fayda bulunmaktadır. Türkçe’de “*refugee*” kelimesinin karşılığı olarak “mülteci”, “*asylum seeker*” kelimesinin karşılığı olarak ise “sığınmacı” terimleri kullanılmaktadır. “Mülteci” kavramı, uluslararası veya bölgesel mülteci belgelerinde belirtildiği şekliyle, BMMYK’nın yetkisi ve/veya ulusal mevzuat uyarınca, geçerli mülteci tanımına ilişkin uygunluk kriterlerini karşılayan kişiyi tanımlamaktadır. “Sığınmacı” kavramı ise, bireyselleştirilmiş prosedürleri olan ülkelerde, sunmuş olduğu sığınma talebi henüz kararlaştırılmamış kişiyi ifade etmektedir. Her sığınmacı nihayetinde mülteci olarak tanınmayacaktır, ancak her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır. Tanım için bkz. BMMYK, *Master Glossary of Terms*, 2006, <https://www.refworld.org/docid/42ce7d444.html> [erişim: 05 Mart 2020] Çalışmanın öznesi olmamakla birlikte, bazı bölümlerde değinileceğinden “göçmen” kavramının da tanımlanması gerekmektedir. Uluslararası hukukta “göçmen” (*“immigrant”*) sözcüğünün tek bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak bazı uluslararası sözleşmelerde “göçmen işçi” gibi terimlere yer verilmiştir. (örneğin; Birleşmiş Milletler (“BM”)nin “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme”de “göçmen işçi” terimi tanımlanmıştır. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün “Kötü Koşullarda Göç ve Göçmen İşçilere Fırsat ve Muamele Eşitliğinin Sağlanmasına İlişkin 143 sayılı Sözleşme”nin 11. Maddesinde ve “İstihdam için Göç Sözleşmesi”nin Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi”nin 1. maddesinde de tanımlamalar bulunmaktadır.) “Göçmen” teriminin hem göçmenleri hem mültecileri kapsayacak şekilde kullanıldığı (özellikle medya ve kamuoyunda) görülse de, bu terim mültecileri kapsamamaktadır. BMMYK, *Mülteci ve Göçmen? Sözcük seçimleri önemlidir*, bkz. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf [erişim: 10 Eylül 2020] Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, “Göçmen” kavramı “*genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka*

bir insan hakkı olan sığınma hakkından⁴ eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı doğrultusunda yararlanması, sığınma alanındaki en önemli kazanımlardan biridir. Bu çalışma ile, kadının uluslararası sığınma alanındaki hakları “toplumsal cinsiyet”⁵ perspektifiyle incelenmektedir. “Toplumsal cinsiyet körü”⁶ bir alan olarak inşa edilen⁷ uluslararası sığınma hukukunun, toplumsal cinsiyete dayalı sığınmanın bir hak olarak kabul edildiği bir alana dönüşümü, kadın hakları

bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir.” (Ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath – Cross), 2. baskı, s.37

⁴ Roman Boed, The State of the Right of Asylum in International Law, “Sığınma hakkı çatısı altında tartışılan üç farklı hak bulunmaktadır: i) Bir devletin sığınma sağlama hakkı; ii) bir bireyin sığınma arama hakkı; ve iii) bir bireyin sığınmadan faydalanma hakkı. Her egemen devletin kendi toprakları ve devletin sınırları içerisinde bulunan kişiler üzerinde münhasır kontrolünün bulunduğu ilkesinden yola çıkılarak, bir devletin sığınma sağlama hakkı uluslararası hukukta kabul görmüştür. Dolayısıyla sığınma hakkı, uluslararası hukukta bir bireyin hakkından çok bir devletin hakkı olarak görülmüştür.”, Duke Journal of Comparative & International Law, 1994, Cilt: 5, Sayı: 1, s.3-4. Ayrıca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin (“İHEB”)14/1. maddesi ile düzenlendiği üzere “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” Bu maddenin lafzından bireyin sığınma arama hakkı ve sığınmadan faydalanma hakkının düzenlendiği anlaşılmakta, madde devlete sığınma sağlama yükümlülüğü öngörmektedir. İHEB’in taslağının hazırlanması sırasında, “sağlanma” (“to be granted”) ifadesinin çıkarılarak “yararlanma” (“enjoy”) ifadesinin kullanılması da, maddenin devlete sığınma sağlama yükümlülüğü veren bir temel bireysel hak olarak anlaşılmaması gerektiğini göstermektedir. bkz. BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi İnsan Hakları Komisyonu, International Bill of Rights, E/CH.tyAC.1/3/Md.1, 11 Haziran 1947, s.281- <http://undocs.org/en/E/CN.4/AC.1/3/Add.1> [erişim: 10 Eylül 2020] Ayrıca; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, Paris, 10 Aralık 1948, sayı. 217 A (III), bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> [erişim: 25 Nisan 2020]

⁵ Toplumsal cinsiyet (“gender”), “erkek ve kadın olmak üzere iki cinsiyet temelinde, toplumsal olarak inşa edilmiş, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı uygun gördüğü roller, davranışlar, etkinlikler ve yakıştırmalar” olarak ifade edilmektedir. bkz. Avrupa Konseyi, “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi” (“İstanbul Sözleşmesi”), İstanbul, 11 Mayıs 2011, Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi, sayı. 210, bkz. <https://rm.coe.int/168046031c> [erişim: 24 Şubat 2020]

⁶ Toplumsal cinsiyet körlüğü (“gender blindness”), kadınların ve erkeklerin rollerinin ve sorumluluklarının belirli sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamlarda onlara atfedildiğini veya dayatıldığını kabul etmemek olarak ifade edilmektedir. bkz. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1157> [5 Eylül 2020]

⁷ Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 tarihli Sözleşme’sinin (“Mülteci Sözleşmesi”) taslağını hazırlamaktan sorumlu Tam Yetkili Temsilciler Konferansı’nda (“the Conference of Plenipotentiaries”), cinsiyetin ve cinsiyet eşitsizliğine atıfta bulunulmasının gereksiz olduğu yönündeki tartışmalar için bkz. BM, Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Cenevre, 19 Kasım 1951, A/CONF.2/SR.5, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68cd614.html> [erişim: 16 Eylül 2020] Ayrıca, konferansa katılan bütün delegelerin erkek olması da görünürde dahi cinsiyet/toplumsal cinsiyet eşitliğine bir önem atfedilmediğinin göstergesidir.

alanındaki gelişmeler ile bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Uluslararası sığınma hukukunun farklı dönemlerde uğradığı paradigma değişikliğinin anlaşılabilmesi, “ana akımlaştırma”⁸ politikalarına yönelik bir analizi gerekli kılmaktadır. Bu analiz, toplumsal cinsiyet ve sığınma hakkı arasında kurulan ilişkinin belirlenmesinde yol göstericidir. Böylelikle, kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının hem normatif hukuki çerçevede hem de uygulamada nasıl değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulabilmektedir. Çalışmada bu bağlamda, birinci bölümde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (“BMMYK”) ana akımlaştırma politikaları ele alınarak, BMMYK’nın toplumsal cinsiyet ve kadının sığınma hakkı arasında kurduğu ilişki tespit edilmektedir. İkinci bölümde, bu ilişkinin bir yansıması olan normatif hukuki çerçeve ve uygulama, kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı ekseninde değerlendirilmektedir. Yargı çevrelerinin genel eğiliminin kadının (toplumsal cinsiyetin, cinsiyetin) belirli bir toplumsal gruba mensubiyet (“BTGM”) gerekçesi temelinde değerlendirilmesinin yarattığı zorluklar nedeniyle, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamı “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin⁹ (“İstanbul Sözleşmesi” veya “Sözleşme”) sistematigi izlenerek üçüncü bölümde analiz edilmektedir. Son olarak ise, İstanbul Sözleşmesi’nin standartları takip edilerek, Türkiye vatandaşı kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kabul edilebilirliği açısından menşe ülke bilgisi (“MÜB”) çalışması yapılmaktadır.

⁸İngilizcede “*mainstreaming*” olarak kullanılan kavram, Türkçe’ye “ana akımlaştırma/akımlaştırma” olarak çevrilmektedir. Akademik çalışmalarda da bu kavram “ana akımlaştırma/akımlaştırma” olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bkz. Esra Gedik, Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye’de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı, Akademik Hassasiyetler, Cilt: 2, Sayı:4, 2015

⁹ İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011’de imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Mart 2019 itibarıyla Sözleşme 46 devlet ve Avrupa Birliği tarafından imzalanmıştır. Avrupa Konseyi, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, İstanbul, 11 Mayıs 2011, Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi, sayı. 210, bkz. <https://rm.coe.int/168046031c> [erişim: 24 Şubat 2020]

Çalışmada, sığınma hukukuna dair normatif yasal düzenlemelerden, içtihat hukukundan, Türkiye'ye yönelik ulusal, uluslararası raporlardan, bilimsel kaynaklar ile internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışmanın son bölümünde, Türkiye'ye yönelik MÜB araştırması amacıyla, "araştırma ağacı metodu" kullanılmaktadır. Bu çalışmada kullanılan metodoloji, Avrupa Birliği ("AB") ülkelerine yönelik MÜB araştırmalarında kullanılması önerilen standartlar takip edilerek belirlenmiştir.

Birinci bölümde, uluslararası sığınma hukuku politikaları açısından toplumsal cinsiyet kavramının yeri ve bu kavramın anlamındaki değişim, BMMYK politikaları ekseninde incelenmektedir. BMMYK politikaları, sığınma hukukunu şekillendiren ana akımlaştırma politikaları bağlamında dört tarihsel dönem ele alınarak değerlendirilmiştir.

İlk dönem kapsamında, toplumsal cinsiyet/cinsiyet kavramlarına ve dolayısıyla kadın sığınmacılara yönelik ilgisizliğin uluslararası sığınmanın temel belgelerine nasıl yansdığı analiz edilmektedir. Mülteci Sözleşmesi'nin hazırlanmasındaki tartışmalar ve Mülteci Sözleşmesi'nin ilk metninin eril bil dil¹⁰ kullanılarak oluşturulması bağlamında, uluslararası koruma sisteminin bir öznesi olarak kadına yaklaşımın nasıl etkilendiği tartışılmaktadır. İkinci dönem, kadın ve sığınma yaklaşımı başlığı altında ele alınmaktadır. Bu kapsamda, ilk dönemin kadını aleni bir şekilde uluslararası koruma sistemine dahil etmemesine bir çözüm olarak ortaya

¹⁰ Mülteci Sözleşmesi'nin ilk metninde özne İngilizce'de erkek üçüncü tekil şahıs için kullanılan "he" olarak yer almıştır. Mülteci tanımı İngilizce metinde şu şekildedir: "As a result of events occurring before 1 January 1951 and owing to well-founded fear of persecution for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside the country of his former habitual residence as a result of such events, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it." bkz. <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf> [erişim: 10 Eylül 2020]

konulan mülteci kadın politikası tartışılmaktadır. BMMYK'nın "kalkınmada kadınlar" yaklaşımından etkilenerek mülteci kadın politikasını nasıl uyguladığı, bu politika ile amaçlananın ne olduğu ve politikanın eksiklikleri incelenmektedir. Üçüncü dönem, toplumsal cinsiyet ve sığınma yaklaşımının tartışıldığı dönemdir. BMMYK politikalarını şekillendiren "toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma"¹¹ incelenerek, sığınma alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği probleminde ve BMMYK'nın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele politikalarına yönelik bir değerlendirmeye gidilmektedir. BMMYK'nın kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkına yönelik yaklaşımı, yayınladığı klavuz ilkeleri ele alınarak değerlendirilmiştir. Klavuz ilkelerde benimsenen dil, BMMYK'nın toplumsal cinsiyet ile sığınma hakkı arasında kurduğu ilişkinin anlaşılabilirliği açısından analiz edilmektedir. Klavuza yönelik inceleme, Mülteci Sözleşmesi gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yorumlanması bağlamında tartışılmaktadır. Son olarak, BMMYK'nın toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma uygulamalarında tespit ettiği eksiklikler nedeniyle uyguladığı yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik yaklaşımı incelenmektedir.

İkinci bölümde, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı normatif hukuki çerçevede ve uygulamadaki tartışmalar bağlamında incelenmektedir.

Mülteci statüsü için yeterlilik belirlemenin en karmaşık yönlerinden biri, haklı gerekçelere dayanan zulüm korkusu ile Mülteci Sözleşmesi gerekçeleri arasında kurulacak bağlantının ("*nexus*") belirlenmesidir. Kadının toplumsal cinsiyete

¹¹ Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma ("*gender mainstreaming*"), "yasalar, politikalar veya programlar da dahil olmak üzere planlanan herhangi bir eylemin kadınlar ve erkekler için tüm alanlardaki ve her düzeydeki sonuçlarını değerlendirme sürecidir." Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik nihai hedef doğrultusunda, "kadınların ve erkeklerin kaygılarını ve deneyimlerini tüm siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlardaki politika ve programların tasarımı, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinin ayrılmaz bir boyutu haline getirmeye yönelik bir stratejidir." bkz. BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Gender Mainstreaming, Belge No: A/52/3, 18 Eylül 1997, s. 2, bkz. <https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/GMS.PDF> [erişim: 15 Eylül 2020]

dayalı sığınma iddiaları açısından ise bu durum Mülteci Sözleşmesi'nin “kadın”, “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” ve “cinsiyet kimliği” terimlerine atıfta bulunmaması nedeniyle daha karmaşık bir hal almıştır¹². Kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddiaları açısından hem normatif düzlemde hem de uygulamada kabul gören yaklaşım, bu iddiaların belirli bir toplumsal grup (“BTG”) parametreleri dahilinde ele alınmasıdır. Bu bölümde, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talepleri açısından yaygın kabul gören BTGM kriterinin nasıl değerlendirildiği incelenmektedir. Bu analizde, ilk olarak BTG'nin yorumunda başvuru alan iki baskın yaklaşım (“sabit özellikler yaklaşımı” ve “toplumsal algılama yaklaşımı”) ana hatları ile ele alınmakta ve ikinci olarak BTG parametreleri dahilinde ele alınan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının yorumlanmasında karşılaşılan problematik yaklaşımlar değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde, İstanbul Sözleşmesi'nin sistematığı mülteci statüsünün koşulları gözönünde bulundurularak toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamının belirlenmesi açısından ele alınmaktadır. İnterdisipliner bir yaklaşım benimsenerek, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi amacını taşıyan İstanbul Sözleşmesi'nin, sığınma alanına sunduğu katkının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Mülteci ve sığınmacı kadınlar, sığınma taleplerine dayanak oluşturan zulüm dışında, hem sığınma amacıyla yaptıkları yolculuklarda hem de sığınma talep edilen ülkede cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadırlar. Böylelikle, sığınma alanı, kadınların hem kadın hem mülteci/sığınmacı olarak iki

¹² Mattie L. Stevens, Reorganizing Gender-Specific Persecution: A Proposal to Add Gender as a Sixth Refugee Category, “Altıncı kategori (ırk, milliyet, din, siyasi görüş ve BTGM’ye ek olarak) olarak toplumsal cinsiyetin yokluğuna ilişkin ilk eleştirilerde, bunun toplumsal cinsiyete dayalı zulmün önemsiz olduğu anlamına geldiğini ve diğer kategorilerin analizi yoluyla bu tür zulümle baş etmeye çalışmanın yetersiz olduğu savunulmuştur.”, Cornell Journal of Law and Public Policy, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 179

kez ötekileştirildiği bir alana dönüşebilmektedir. Ülkelerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru mülteci kadının korunması ile toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkına yönelik yaklaşımları farklılıklar içermekte ve bu farklılıklar nedeniyle mülteci ve sığınmacı kadının haklarına yönelik belirsiz ve öngörülemez bir alan yaratılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamının belirlenmesi, bu noktada önem taşımaktadır. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi'nce düzenlenen toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkından yola çıkılarak, İstanbul Sözleşmesi'nin hükümleri, interdisipliner bir yaklaşımla, Mülteci Sözleşmesi'nce tanımlanan mülteci statüsü koşulları ile ilişkilendirilmektedir. İlk olarak, ciddi zarar olarak nitelendirilmek üzere, (asgari önem derecesini karşılması şartıyla) zulme yol açabilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak nitelendirilmesi gereken zarar biçimleri İstanbul Sözleşmesi'nin hükümleri doğrultusunda incelenmektedir. Devamında, İstanbul Sözleşmesi'nin kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi ve bununla mücadeleye ilişkin gerekli gördüğü koruma standartları, menşe ülkenin sığınmacı kadını korumakta etkili olup olmadığına ilişkin değerlendirme gözönünde bulundurularak ele alınmaktadır. Son olarak, İstanbul Sözleşmesi'nin öngördüğü, Mülteci Sözleşmesi gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yorumlanması ile kabul ve destek hizmetleri, sığınma prosedürleri ve rehber ilkelerin toplumsal cinsiyete duyarlı yorumlanması prensipleri değerlendirilmektedir.

Son bölümde ise, üçüncü bölümde kapsamı ortaya konulan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı, Türkiye vatandaşı kadınlar açısından ele alınmaktadır. İstanbul Sözleşmesi ve Mülteci Sözleşmesi standartları takip edilerek Türkiye açısından MÜB araştırması yapılmaktadır.

MÜB, mülteci statüsü veya diğer uluslararası koruma türlerine ilişkin taleplerin değerlendirilmesine ilişkin prosedürlerde kullanılan bilgileri ifade etmekte ve sığınma ve insan hakları başvurularının değerlendirilmesine ve belirlenmesine

yardımcı olmaya yönelik “objektif kanıt” sağladığı için mülteci statüsü belirlenmesinde gerekli görülmektedir. Bu anlayışla, Türkiye vatandaşı kadınların sığınma başvurularına yardımcı olmaya yönelik Türkiye’ye ilişkin MÜB araştırması yapılmaktadır. Araştırma, koruma ile ilgili sorular ekseninde temel yasal sorunları ele almaktadır. Yasal sorunların tespiti, ulusal kanunlara, ülke içi korumaya, devlet dışı aktörlerin zulmüne ve ülke içinde yer değiştirme alternatifine ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır. İlk olarak, Türk ulusal kanunlarına yönelik yapılan araştırmada temel insan hakları normlarının ulusal mevzuatta yürürlüğe girip girmediği ve bu tür yasaların pratikte uygulanıp uygulanmadığı veya tam tersine, ulusal yasaların kendilerinin temel insan haklarını ihlal edip etmediği incelenmektedir. İkinci olarak, ülke içi koruma açısından ülke içi korumanın veya devlet korumasının etkinliği bağlamında, devletin korumaya yönelik istekliliği, kanun yollarına erişim ve koruma yeterliliğine ilişkin Türkiye açısından araştırma yapılmaktadır. Üçüncü olarak, devlet dışı aktörlerin zulmü bağlamında bir inceleme yapılmaktadır. Devlet dışı aktörlerin eylemleri, devlet yetkililerinin bu eylemleri kasten hoşgörmesi veya yetkililerin bu eylemlere ilişkin etkin bir koruma sağlamaması ve sağlamayı reddetmesi durumunda zulüm olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda; devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu, ülke içinde yer değiştirme alternatifi ve etkili ülke içi koruma alt başlıkları devlet dışı aktörlerin zulmü bağlamında incelenmektedir. Dördüncü olarak ise, yer değiştirme alternatifi sorunu ele alınmaktadır. Yer değiştirme alternatifi, genellikle insan haklarının devlet dışı aktörler tarafından ihlal edildiği ve ülkenin bir bölümünde etkin iç korumanın mevcut olmadığı, ancak ülkenin diğer bir bölümünde mümkün olabildiği durumlarda söz konusu olmaktadır. Yer değiştirme alternatifi; güvenli bölgeye erişim, yeni zulüm riski ve bireysel koşullara ilişkin bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Son olarak, koruma ile ilişkili olarak yapılan bu değerlendirmeler ışığında, mülteci statüsünün gerekçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı olarak Türkiye vatandaşı kadınlar tarafından yapılan sığınma başvurularına ilişkin örnek dava incelemeleri ile değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE BMMYK POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1.GENEL OLARAK

İkinci Dünya Savaşı sırasında insanlığa karşı işlenen suçların yarattığı tahribat, savaşın sona ermesiyle uluslararası hukukun yeniden inşa edilmesini gerekli kılmıştır. Bu inşa sürecinde, insan hakları kavram ve değerlerine belirleyici bir rol atfedilmiştir. Savaş nedeniyle yerinden edilen ve vatansız bırakılan otuz milyon üzerinde insanın durumu da bu çerçevede ele alınmış ve mülteci sorununun geçici bir durum olmadığı tespitiyle mülteciler uluslararası hukukun kaçınılmaz bir konusu haline gelmiştir. Böylelikle, uluslararası koruma sistemi adı altında, büyük ölçekli nüfus hareketlerinin, modern ulus devlet sistemi içerisinde çatışmaya ve uluslararası istikrarsızlığa sebebiyet teşkil etme ihtimalinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir¹³. Bu kapsamda, daha önceki geçici oluşumların yerine, mültecilerin durumlarını belirgin bir statü ile tanımlamak ve temel hürriyetleri ve insan haklarının korunması amacıyla, BMMYK kalıcı bir yapı olarak kurulmuştur¹⁴.

Sığınma hakkı, ortaya çıkışından beri daha çok modern ulus devletlerin “*ihsan ettiği bir lütuf*” ve gönüllü olarak yükümlendikleri “*insani ve ahlaki bir görev*” olarak anlaşılmış ve bu anlayış egemenliğini sürdürmeye devam etmiştir¹⁵. Bu

¹³ Bülent Peker, Mithat Sancar, Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kısıyındakilere Hoşgeldin Diyebilmek, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara, 2006, s.9-12

¹⁴ Laura Barnett, Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime, International Journal of Refugee Law, Oxford, 2002, cilt.14, sayı. 2/3, s. 243-245

¹⁵ Peker, Sancar, “Mülteciler”, s. 8

anlayışla, mültecilerle ilgili ilk evrensel nitelikli belge olan Mülteci Sözleşmesi¹⁶, sığınma hakkına İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile aynı doğrultuda yaklaşmış ve sığınma hakkını devletlere sığınma sağlama yükümlülüğü veren temel bireysel bir hak olarak düzenlememiştir¹⁷. Mülteci Sözleşmesi'nde, yasal bir mülteci tanımı yapılmakla yetinilmiş, mülteci statüsüne hangi şartlar altında haiz olunabileceği ve statünün kazanılmasından sonra sahip olunabilecek hak ve yükümlülükler düzenlenmiştir. Mülteci Sözleşmesi'nin 1/A/2 maddesinde tanımlandığı üzere mülteci;

“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet, ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen”¹⁸ kişidir.

Mülteci Sözleşmesi ile, mülteci statüsünün, “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar”¹⁹ uyarınca tanınması düzenlenmiş, böylelikle tanım, mutlak bir zaman sınırlaması ile daraltılmıştır. Bununla birlikte “Avrupa'da meydana gelen olaylar”

¹⁶ BM Genel Kurulu, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 tarihli Sözleşme, Cenevre, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler Sözleşme Serileri, sayı. 189, s.137, bkz. <https://www.unhcr.org/5d9ed32b4> [erişim: 25 Nisan 2020]. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı kararı ile kabul edilerek 22 Nisan 1954'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar nedeniyle mülteci olan kişiler kapsanmıştır. Türkiye, Sözleşme'yi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış; Sözleşme'ye çekince koyarak Sözleşme hükümlerinin mülteciye tanınacak hakların Türkiye'deki Türk vatandaşlarının haklarından fazlasının sağlandığı yönünde yorumlanamayacağını belirtmiştir. Bunun yanında, Sözleşme'nin 1. maddesi yönünden bulunulan beyan ile Sözleşme'nin Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci olan kişilere yönelik uygulanacağına ilişkin coğrafi sınır kaydı konulmuştur. Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> [erişim: 25 Nisan 2020]

¹⁷ Mülteci Sözleşmesi'nin 31, 32, 33. maddeleri sığınma arama hakkının korumasına ilişkindir. Diğer maddeler ise, sığınmadan faydalanma hakkı kapsamındadır.

¹⁸ Mülteci Sözleşmesi, m. 1/A/2

¹⁹ Mülteci Sözleşmesi, m.1/B/1-a

ve “Avrupa’da ve başka bir yerde meydana gelen olaylar”²⁰ şeklinde coğrafi bir kayıt beyan etme seçeneği sunulmuştur. 1951 sonrasında meydana gelen mülteci hareketlilikleri, Mülteci Sözleşmesi ile kabul edilen zamansal ve coğrafi sınırlama nedeni ile BMMYK’nın korumasından kimlerin yararlanabileceğine dair sorun yaratmıştır. Yaşanan mülteci krizleri sonucunda, BMMYK’nın sığınma hukukuna en büyük katkılarından biri olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol²¹ (“Mülteci Protokolü”) sayesinde zamansal ve coğrafi sınırlamalar kaldırılmıştır²².

Her ne kadar toplumsal cinsiyet veya cinsiyet terimlerine Mülteci Sözleşmesi ve Mülteci Protokolünde yer verilmemiş ise de, günümüzde kadının sığınma hakkının toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirilmesi, hem BMMYK’nın hem de devletlerin yaygın olarak kabul ettikleri bir görüştür. Sığınma hakkına ilişkin, uluslararası topluluğun çalışmalarını yürüten BMMYK’nın politikaları, esasında kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı bağlamında şekillenmiştir²³. Bu politikaların gelişimi, uluslararası koruma rejimi hakkında feminist teorisyenlerin ve aktivistlerin çalışmalarına atfedilebilir²⁴.

²⁰ Mülteci Sözleşmesi, m.1/B/1-a-b

²¹ BM Genel Kurulu, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, New York, 31 Ocak 1967, Birleşmiş Milletler Sözleşme Serileri, sayı. 606, s.267, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html> [erişim: 26 Nisan 2020]. Protokol ile Mülteci Sözleşmesi’nde yer alan tanımın coğrafi bir kısıtlama olmaksızın tüm dünya açısından uygulanabilir hale gelmesi sağlanmıştır. Ancak, Protokol Mülteci Sözleşmesi’ni coğrafi sınırlama ile kabul eden devletlerin bu sınırlamayı devam ettirmeleri yönünde seçenek sunmuştur. Türkiye koyduğu coğrafi sınır kaydını devam ettiren ülkelerden biridir.

²² Elif Uzun, Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukuku’nun Gelişimindeki Yeri, Göç Araştırmaları Dergisi, 2016, cilt. 2, sayı. 2, s. 78-81

²³ Alice Edwards, Transitioning Gender: Feminist engagement with international refugee law and policy 1950-2010, Refugee Survey Quarterly, 2010, Cilt: 29, Sayı: 2, s. 22

²⁴ bkz. Doreen Indra, Gender: A Key Dimension of the Refugee Experience, Refuge: Canada’s Journal on Refugees, 1987, Cilt: 6 Sayı:3; Jacqueline Greatbatch, The Gender Difference: Feminist Critiques of Refugee Discourse, International Journal of Refugee Law, 1989, Cilt: 1, Sayı: 4; Heaven Crawley, Women and refugee status: Beyond the public/private dichotomy in the UK asylum policy, (ed. Doreen Indra) Engendering Forced Migration: Theory and Practice, Berghahn Books, Oxford, UK, 1999; Efrat Arbel, Catherine Dauvergne, Jenni Millbank, Gender in Refugee Law, From Margins to the Center, 1. Baskı, 2014

Bu bölümde, uluslararası sığınma hukuku politikaları bağlamında toplumsal cinsiyet kavramının yeri ve anlamındaki değişimin anlaşılabilirliği amacıyla, BMMYK politikaları dört tarihsel dönem ile ele alınmıştır. İlk olarak; kadınların, sığınma hukuku alanından dışlanması ve marjinalize edilmesi ele alınmaktadır. İkinci olarak, kadınları özel ihtiyaçları olan belirli bir grup olarak tasnif eden politikalar incelenmektedir. Üçüncü olarak, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma politikaları ve son olarak da; yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik ana akımlaştırma politikaları tartışılmaktadır²⁵.

1.2. CİNSİYETSİZ SİĞİNMA YAKLAŞIMI

Mülteci Sözleşmesi ve Mülteci Protokolü ile mülteciler yasal bir statüye kavuşmuş ve mülteci statüsünün kazanılması açısından gerekli koşullar düzenlenerek bu statüden kaynaklanan hak ve yükümlülükler bir sisteme bağlanmıştır. Böylelikle; mülteci statüsüne başvuran kişinin, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkması; bu korkunun kişinin ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden kaynaklanması; kişinin vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunması ve bu ülkenin korumasından yararlanamaması ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istememesi gerekmektedir²⁶. Bu tanımla, mülteci statüsünün kazanılabilirliği evrensel bir nitelik kazanmış, ancak bu evrensel tanım ne cinsiyet ne de toplumsal cinsiyet kavramlarını mülteci statüsünün tanınması açısından bir zemin olarak ele almamıştır. Bunun yanında, Mülteci

²⁵ Edwards, “Transitioning Gender”, “Edwards, uluslararası sığınma hukuku politikalarını beş dönemde inceleyerek, son aşamada mülteci erkeklere ve erkek çocuklarına yalnızca fail olarak değil, toplumsal cinsiyet stereotiplerinin, kısıtlamalarının ve şiddetin kurbanları olarak dikkat çekmektedir.” s. 22

²⁶ BMMYK, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, Cenevre 2019, bkz. <https://www.refworld.org/docid/5cb474b27.html> [erişim: 02 Mart 2020]

Sözleşmesi'nin 3. maddesi, ayrımcılık yasağı ilkesinin kapsamını, mültecilerin ırkı, dini veya geldikleri ülke bakımından ele almış, cinsiyet veya toplumsal cinsiyet kavramlarını bu ilke yönünden düzenlememiştir²⁷.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden bu yana düzenlenen evrensel insan hakları belgelerinde, kadınların, insan haklarından erkeklerle - herhangi bir ayırım gözetilmeksizin- eşit olarak yararlanması amacı güdülmüştür. Aynı şekilde, uluslararası sığınma hukuku belgelerinde de, kadın ve erkek mülteci arasında bir ayırım gözetilmemiş ve kadınların sığınma hakkından erkeklerle eşit olarak yararlanması amaçlanmıştır²⁸. Diğer bir deyişle, uluslararası insan hakları belgeleri, toplumsal cinsiyet tarafsızlığı esas alınarak düzenlenmiştir. Toplumsal cinsiyet tarafsızlığı, toplumsal cinsiyet kavramına ilgisizliğin ve genel olarak kadınların tüm yaşam alanlarındaki görünmezliğinin/erkek egemenliğinin bir sonucudur. Uluslararası sığınma hukuku da, bu anlayışla inşa edilmiş ve mülteci ve sığınmacılara yönelik söylem cinsiyetsiz bir yaklaşımla belirlenmiştir. Bu durum, Mülteci Sözleşmesi'ni hazırlayan Tam Yetkili Temsilciler Konferansı'ndaki tartışmalardan da görülebilmektedir. Konferansta, İngiliz delege tarafından cinsiyet eşitliğinin ulusal mevzuatın bir sorunu olduğu, hatta Konferansın başkanı tarafından cinsiyet eşitsizliğine açıkça atıfta bulunmanın gereksiz olduğu ve cinsiyet nedeniyle herhangi bir zulüm olup olmayacağı konusunda şüphenin bulunduğu belirtilmiştir²⁹. Böylelikle, kadınların sığınma sürecinde yaşadığı deneyimleri ikincil statüde değerlendirilmiş ve kadınlar, sığınma hukukundan

²⁷ Hana Cheikh Ali, Christel Querton & Elodie Soulard, Gender related asylum claims in Europe practice focusing on women in nine EU Member States: France, Belgium, Hungary, Italy, Malta, Romania, Spain, Sweden and the United Kingdom", European Parliament, Directorate General for Internal Policies: Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs Gender Equality, Brussels, 2012, s.16

²⁸ Rafiqul Islam and Jahid Hossain Bhuiyan, An Introduction to International Refugee Law, Boston, 2013, s. 382-383

²⁹ BM, Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees

kaynaklanan haklara, hizmete ve yardıma ulaşmakta güçlükler yaşamıştır³⁰. Sonuç olarak, kadınlar, bu yaklaşımın benimsendiği dönem boyunca uzun yıllar sığınma hukukunun unutulmuş çoğunluğu (Kadınların mülteci nüfusunun yarıdan fazlasını oluşturduğu bir retoriktir³¹) olarak kalmıştır.

BM Genel Kurulu tarafından ilan edilen 1976-1985 yılları arasındaki Kadının On Yılı ile kadın sorununun, toplumsal bir sorun olarak dünya gündemine taşınması amaçlanmıştır. Bu dönemde düzenlenen, BM Dünya Kadın Konferansları, kadının, yerel, ulusal ve uluslararası alanda mobilizasyonu amacını taşımış ve kadın haklarını savunan önemli bir klavuz ve katalizör görevi görmüştür. Hareket noktası kadının insan hakları olan bu dönem sayesinde, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin uluslararası momentum yakalanmıştır³². BM tarafından, bu kapsamda kadın haklarına yönelik çeşitli sözleşmeler düzenlenmiş, ancak hiçbir sözleşmede toplumsal cinsiyet bağlayıcı bir sınıflandırma olarak kabul edilmemiştir. Diğer bir deyişle, böyle bir sınıflandırma ve/veya toplumsal cinsiyet temelli mücadeleyi amaçlayan uluslararası bir sözleşme düzenlemek yerine, belirli alanlarda cinsiyetin odak noktasında olduğu sözleşmeler düzenlenmiştir³³. Bu sözleşmelerden biri olan “Kadınlara Karşı Her Türlü

³⁰ Edwards, “Transitioning Gender”, s. 23

³¹ BMMYK'nin 2019 yılı verilerine göre dünya genelinde 25,9 milyon mülteci ve 3,5 milyon sığınmacı, zorla yerinden edilmiş kişi sayısı 70.8 milyon olup, bu sayı şimdiye kadar kayıt altına alınan en yüksek seviyeyi göstermektedir. bkz. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> [erişim: 03 Mart 2020]. İstatiki ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.unhcr.org/women.html> [erişim: 03 Mart 2020]. Her ne kadar BMMYK tarafından devletlere cinsiyete ve toplumsal cinsiyete dayalı istatiki veri tutulması çağrısı yapılmış ise de birçok devletin cinsiyete ve toplumsal cinsiyete dayalı bir istatiki çalışma yapmadığı bilinmektedir. Kadınların mülteci nüfusunun yarıdan fazlasını oluşturdukları retoriği, hem kadınların sığınma süreçlerindeki görünmezliğine dikkat çekmek hem de uluslararası kurumları harekete geçirerek kadın mülteci ve sığınmacılara yönelik özel çaba gösterilmesini sağlamak amacını taşımaktadır. bkz. Jane Freedman, Gendering the International Asylum and Refugee Debate, 2. baskı, United Kingdom, 2015, s. 21-23

³² Edwards, “Transitioning Gender”, s. 23

³³ BM tarafından bu kapsamda düzenlenen sözleşmeler şu şekilde belirtilmiştir: İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme, Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında Sözleşme, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme.

Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”³⁴ (“The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women”/“CEDAW”), kadın haklarına dair en kapsayıcı ve uluslararası alanda en geniş katılımlı sözleşmedir. CEDAW ile, *“kadınların hem yasalarda eşit haklara sahip olması, hem uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaşama geçirilmesi vurgulanmaktadır”*³⁵. CEDAW, kadınlara yönelik bir dizi medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar düzenlemekte ve kadınların hayatın her alanında karşı karşıya kaldıkları ayrımcılıkla mücadeleyi kapsamaktadır. Ayrıca, bu hakların, tüm kadınlara ayırım gözetilmeksizin uygulanması gerekliliği düzenlenmiş olup, aynı zamanda bu haklar yerinden edilmiş ve vatansız kadınları da kapsamaktadır³⁶. Bu gelişmeler sayesinde, mülteci ve sığınmacı kadınların sosyal, ekonomik ve politik durumuna ilişkin farkındalık artmış ve mülteci/sığınmacı kadınlar uluslararası koruma sisteminin bir öznesi olarak yerini almıştır³⁷.

bkz. Margareth Etienne, Addressing Gender-Based Violence in an International Context, Harvard Women’s Law Journal, 1995, Cilt:18, s. 143

³⁴ BM Genel Kurulu, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 18 Aralık 1979, bkz. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm#intro> [erişim: 10 Eylül 2020]

³⁵ Nazan Moroğlu, Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, Cilt:13, Sayı:1, s. 292

³⁶ Alice Edwards, Displacement, Statelessness and Questions of Gender Equality under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Legal and Protection Policy Research Series, Geneva, 2009, s.26

³⁷ Maroussia Hajdukowski-Ahmed, Nazilla Khanlou, ve Helene Moussa, Not Born a Refugee Woman: Contesting Identities, Rethinking Practices, 1. Baskı, Berghahn Books, United States, 2009, s.2

1.3. KADIN VE SIĞINMA YAKLAŞIMI³⁸

BMMYK içerisinde, örgütün koruma ve yardım politikalarının toplumsal cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin ilgili tüm nüfus gruplarına ulaştığı yönünde bir varsayım bulunmakta idi. BM Kadın On Yılı Dünya Konferansı'nda sunulan BMMYK raporu ile örgüt içerisindeki bu varsayıma yönelik özeleştirilme verilmiş ve geçmişte kadınlara, öncelikle uluslararası korumadan yararlanan grubun bir parçası olarak yardım edildiği, sadece bazı olaylarda kadınların belirli ihtiyaçlarını karşılamak için olaya özgü hükümler getirildiği belirtilmiştir³⁹. Bu anlayışla uygulanan BMMYK programları neticesinde, mülteci kadınlar koruma politikalarından “*dışlanmış, marjinalleştirilmiş ve eşitsizlik*” güçlendirilmiştir⁴⁰.

1980 yılı itibarıyla, BMMYK kadınların adil ve eşit muamele görmelerine yönelik özel olarak hedeflenmiş bir yaklaşım benimsenmesi gerekliliğini kabul etmiştir. Yine de, BMMYK böyle bir yaklaşımı uygularken saha çalışanlarını, sadece kadına özgü projeler oluşturmaması yönünde uyarmıştır. BMMYK'nın bu süreçte yaklaşımı, genel projelerin, kadınların özel ihtiyaçlarına yeterli ve uygun şekilde uygulanmasını sağlamaya yönelik olmuştur⁴¹. BMMYK, 1990 tarihli “Mülteci Kadın Politikası”na ilişkin benzer bir tutum benimsemiştir. Bu politika kapsamında

³⁸ Bu başlık, “*Women in Forced Migration*” olarak adlandırılan yaklaşımdan esinlenilerek oluşturulmuştur. “*Women in Forced Migration*”, aşağıda ele alacağımız “*Women in Development*” yaklaşımı açısından zorunlu göç analoğunun durumunun ne olduğuna yönelik özellikle araştırmacılara yol göstermesi açısından oluşturulan bir yaklaşımdır. bkz. Doreen Indra, Not a ‘Room of One’s Own’: Engendering Forced Migration Knowledge and Practice, (Ed. Doreen Indra, Engendering Forced Migration: Theory and Practice), 3. baskı, Berghahn Books, New York & Oxford, 2004, s. 16-18

³⁹ BMMYK, The situation of women refugees the world over : note / by the United Nations High Commissioner for Refugees, New York, 1980, s. 2. bkz. <https://digitallibrary.un.org/record/10773?ln=en> [erişim: 17 Mart 2020]

⁴⁰ BMMYK, From 1975 to 2013: UNHCR’s Gender Equality Chronology, s.3. bkz. <https://www.unhcr.org/543b90796.pdf> [erişim: 17 Mart 2020]

⁴¹ BMMYK, “Equality Chronology”, s. 3

da, mülteci kadınların ihtiyaçlarına yönelik programların planlanması ve uygulanması amacıyla yapılan entegrasyon çalışmalarının, kadına özgü projeler başlatılması anlamına gelmediği açıkça belirtilmektedir⁴². BMMYK'nın mülteci kadınlara yönelik bu dönemdeki politikaları açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliği veya ayrımcılığı bir politika sorunu teşkil etmemiştir, ana akımlaştırma kadın mültecinin özel ihtiyaçlarına dönük politikalar ekseninde gerçekleşmiştir. Ana akımlaştırma, BMMYK'nın mülteci kadınlarla ilgili konulara ilişkin yaklaşımının merkezi bir parçasını oluştursa da, odak noktası zamanla değişmiştir. Mülteci kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik ana akımlaştırma, diğer bir deyişle mülteci kadınları özel koruma ihtiyacı olan bir kategori olarak adlandırmak da, yeni politika sorunları yaratmıştır⁴³.

Erken dönem BMMYK politikası ve mülteci kadınlara yönelik programlama, “Kalkınmada Kadınlar” yaklaşımından gelen fikirlerden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Bu yaklaşım, kalkınma pratiğinin temellerini ve “*kadını ekle ve karıştır*” programını sorgulamadan, kadınların özel ihtiyaçlarını kadınlara özgü programlar aracılığıyla ele alarak, liberal gelişim programlarına entegre etmeye çalışmıştır⁴⁴. Kadınların daha batılı ve daha modern olmasını amaçlayan Kalkınmada Kadınlar yaklaşımı, baskın modernleşme paradigmasına ya da toplumsal cinsiyet hiyerarşik yapılarına karşı çıkmamıştır⁴⁵. BMMYK, Mülteci Kadın Politikası ile Kalkınmada Kadınlar yaklaşımını, mülteci kadınlara yönelik insani yardım programlarına uyarlamış ve mevcut operasyonlarına kadınların

⁴²BMMYK, Policy on Refugee Women, 1990, s. 5. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3bf1338f4.html> [erişim: 17 Mart 2020]

⁴³ Elisabeth Olivius, Vulnerable Women or Oppressive Third World Cultures? Constructing the Problem of Gender Inequality in UNHCR Policy, International Studies Association (ISA) Convention, New Orleans, 2010, s.11

⁴⁴ Cathy Mcilwaine, Kavita Datta, From Feminising to Engendering Development, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 2003, cilt. 10, sayı. 4, s. 370

⁴⁵ Jane Parpart, Who is the 'Other'? A Postmodern Feminist Critique of Women and Development Theory and Practice, Development and Change, 1993, cilt. 24, sayı.3, s. 449

ihtiyaçlarını ele alan programlar eklemiştir⁴⁶. Mülteci kadınların insani yardım programlarına dahil edilmesi, yardımın teslimini daha verimli hale getirmeyi amaçlayan bir çerçeveye oturtulmuştur. Böylelikle, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, temsilciliğin yetkisinin dışında ve politik görülmesi nedeniyle kadın haklarının bu hassas konusundan kaçınılmıştır⁴⁷.

1.3.1. Kadın Mültecinin Korunması Politikası

BM Kadın On Yılı kapsamında kadın haklarına ilişkin gelişmelerin gözden geçirilmesi amacıyla Nairobi’de 1985 yılında yapılan Dünya Kadın Konferansı sonucunda, kadın mülteciler ve yerlerinden edilmiş kadınların korunmasına dair öneriler ortaya konulmuştur⁴⁸. Aynı yıl Yüksek Komiserlik Programı Yürütme Komitesi⁴⁹ (“The Executive Committee of the High Commissioner's Programme”/ “EXCOM”), hem bu önerileri, hem de CEDAW ile düzenlenen kadın ve erkek arasındaki tam eşitlik ilkesini dikkate aldığını belirtmiş⁵⁰ ve tematik olarak mülteci kadınlara yönelik bir karar almıştır. EXCOM, bu kararında, maruz bırakıldıkları katı veya insanlık dışı tutumlar karşısında, Mülteci Sözleşmesi doğrultusunda, sığınmacı kadınların BTG olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir⁵¹.

⁴⁶ Erin K. Baines, *Vulnerable Bodies: Gender, the UN, and the Global Refugee Crisis*, 6. baskı, Hants, Burlington, England: Ashgate, 2004, s. 47

⁴⁷ Baines, “Vulnerable Bodies”, s. 55

⁴⁸ BM, *Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women*, New York, 1986, para. 298-299. bkz. <https://digitallibrary.un.org/record/113822?ln=en> [erişim: 27 Nisan 2020]

⁴⁹ EXCOM, BMMYK Tüzüğü’nün 4. maddesi uyarınca kurulmuş ve Komiteyi oluşturan üyeler mülteci sorununun çözümü konusuna ilgili ve kendini bu sorunun çözümü için aday olan ülkeler arasından seçilmiştir. BMMYK ile EXCOM arasında organik ilişki bulunmamaktadır. EXCOM, ayrı bir BM organı olarak kurulmuştur. Ancak BMMYK, EXCOM’un tavsiye kararlarını sanki bağlayıcı kararlar gibi uygulamaya geçirmektedir. bkz. Uzun, “BMMYK’nın Yapısı”, s. 77-78

⁵⁰ Ali-Querton-Soulard, “Gender”, s.17

⁵¹ EXCOM, *Refugee Women and International Protection*, 1985, sayı. 39 (XXXVI), para. k. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68c43a8.html> [erişim: 21 Şubat 2020]

EXCOM'un bu kararı bağlayıcı değildir, ancak uluslararası alanda önemli etkileri olmuştur. EXCOM, mülteci kadınları odak noktasına aldığı bir diğer kararında, mülteci kadınlara yönelik farklı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bu kararda, mülteci kadınların, sadece korumadan faydalanacak kişiler olarak değerlendirilmemesi, bununla birlikte “*otonom bir aktör ve ekonomik bir güç*” olarak görülmesi gerekliliği belirtilmiştir⁵².

Hem EXCOM kararları, hem de sivil toplum kuruluşlarının ve kadın örgütlerinin savunuculuğu sayesinde, mülteci kadın hakları meselesi uluslararası politikada ve BMMYK politikalarında giderek anlam kazanmaya başlamıştır⁵³. Bunun sonucunda BMMYK, Mülteci Kadın Politikası'nı yayınlamıştır. BMMYK bu politika ile, kadınların, erkeklere göre sığınma sürecinden daha fazla etkilendiğini kabul etmiştir. Mülteci Kadın Politikası ile kadının korunması amacıyla farklılıkların göz önünde bulundurulması, etkili bir planlamanın yapılması gerekliliği ve kadının bir aktör olarak planlama ve uygulamaya dair projelere katılımının sağlanması amaçlanmıştır⁵⁴. Böylelikle, kadınların sığınma hukukunun görünür bir öznesi olması sağlanmıştır. Diğer yandan, mülteci kadınların korunmasına ilişkin politika, erkek aile bireylerinin korumasından yararlanmadığı için cinsel şiddet tehlikesi ile karşı karşıya kalan kadınlara uygulanacak şekilde tasarlanmıştır. Bu durum, kadınlara yönelik bağımlı birey algısını güçlendirirken, kadınların hayatlarının birçok yönünün göz ardı edilmesine sebep olmuştur⁵⁵. BMMYK'nın farklı gündemlerle düzenlediği klavuz ilkelere ilişkin genel bir

⁵² EXCOM, Refugee Women, 1988, sayı. 54 (XXXIX), para. 5. bkz. <https://www.unhcr.org/excom/exconc/3ae68c4370/refugee-women.html> [erişim: 11 Mart 2020]

⁵³ Olivius, “Vulnerable Women”, s. 10

⁵⁴ BMMYK, “Policy on Refugee Women”, s. 5.

⁵⁵ Lenore Manderson, Margaret Kelaher, Milica Markovic & Kerrie Mcmanus, A Woman without a Man is a Woman at Risk: Women at Risk in Australian Humanitarian Programs, Journal of Refugee Studies, 1998, cilt. 11, sayı. 3, s. 272-276

değerlendirme BMMYK'nın kadın mültecilere ilişkin ortaya koyduğu algının anlaşılabilirliği açısından gerekmektedir.

Mülteci Kadınların Korunmasına İlişkin Klavuz İlkeler (“Koruma Klavuz İlkeleri”), BMMYK'nın mülteci kadınlara yönelik koruma politikası kapsamında 1991 yılında kabul edilmiştir⁵⁶. Koruma Klavuz İlkeleri, mülteci kadınlara yönelik üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda farkındalık yaratmakta önemli bir rol üstlenmiş, ancak cinsel şiddet, ev içi şiddet, ülke içinde yerinden edilmiş mültecilerle ilgili yeterli rehberlik sağlayamamıştır⁵⁷. Koruma Klavuz İlkeleri'nin, kadınları cinsel şiddetten korumaya dönük politika geliştirmekte yetersiz kalması nedeniyle, BMMYK, Mültecilere Karşı Cinsel Şiddet: Önleme ve Müdahaleye İlişkin Klavuz İlkeler'i (“Cinsel Şiddeti Önleme Klavuz İlkeleri”) yayınlamıştır. Bu klavuz ilkelerle, cinsel şiddetin, temel insan haklarının ağır bir ihlali olduğu ve silahlı çatışma bağlamında işlendiğinde, insancıl hukukun ciddi bir ihlalini oluşturduğu belirtilmiştir. Ancak, cinsel şiddete maruz kalan birçok mültecinin utanç, sosyal damgalanma ve misilleme korkusu nedeniyle cinsel şiddet olaylarını bildirmemesi nedeniyle cinsel şiddete karşı mücadele kadük kalmıştır. Bu durumun önüne geçmek için, Cinsel Şiddeti Önleme Klavuz İlkeleri, kadın mültecilerin yasal farkındalık ve diğer alanlarda alacakları eğitim sayesinde cinsel şiddet olaylarının bildirilmesini sağlamayı ve fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerine karşı mücadeleyi amaçlamaktadır. Ayrıca, cinsel şiddeti önlemenin

⁵⁶ BMMYK, Guidelines on the Protection of Refugee Women, Geneva, 1991, para. 4. bkz. <https://www.unhcr.org/publications/legal/3d4f915e4/guidelines-protection-refugee-women.html> [erişim: 12 Mart 2020]

⁵⁷ Women's Commission for Refugee Women and Children, UNHCR Policy on Refugee Women and Guidelines on Their Protection: An Assessment of Ten Years of Implementation, New York, 2002, s. 1. bkz. <https://www.refworld.org/pdfid/48aa83220.pdf> [erişim: 12 Mart 2020]

yollarını ele almakta ve cinsel şiddet olayları meydana geldiğinde uygun yanıtlar önermektedir⁵⁸.

BMMYK, 2008 yılında Koruma Klavuz İlkeleri'ni güncelleyerek Kadınların ve Kız Çocuklarının Korunmasına İlişkin El Kitabı'nı ("Kadının Korunması El Kitabı") yayınlamıştır. Bu güncel versiyon, sadece mülteci kadınların korunmasına ilişkin olarak değil, uluslararası koruma hakkından yararlanan tüm kadınlara yönelik olarak düzenlenmiştir⁵⁹. BMMYK, bu kitapta kadın ve kız çocuklarının korunmasını temel bir faaliyet ve örgütsel bir öncelik olarak nitelendirmiştir⁶⁰. BMMYK'nın erken dönem politikaları kadınları korumaya odaklı iken, BMMYK, Kadının Korunması El Kitabı'nda kadınların yaşamlarına dair çok yönlü bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak, Kadının Korunması El Kitabı, mülteci kadının korunmasına farklı açılardan yaklaşmış olmasına rağmen, cinsel şiddeti silahlı çatışmanın belirleyici özelliklerinden biri şeklinde tanımlayarak yanılmıştır⁶¹. Ayrıca, BMMYK'nın mülteci kadınları çocuklar ile birlikte ele alarak savunmasız bir grup olarak değerlendirmesi yaklaşımının devamı niteliğinde, Kadının Korunması El Kitabı kadınları ve kız çocuklarını aynı kategori altında birleştirmiştir. Bu durum, kadınların anne olarak rolünün sığınma hukuku açısından yerleşik bir görünümünü yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, mülteci kadınların özel koruma ihtiyaçlarına odaklanan erken dönem savunucuları, cinsel şiddetin vahşiliğine ve yardım kuruluşlarının ayrımcı uygulamalarına dikkat çekmişlerdir. Aynı zamanda, ağırlıklı olarak mülteci

⁵⁸ BMMYK, Sexual Violence Against Refugees: Guidelines on Prevention and Response, Geneva, 1995. bkz. <https://www.unhcr.org/publications/operations/3b9cc26c4/sexual-violence-against-refugees-guidelines-prevention-response-unhcr.html> [erişim: 12 Mart 2020]

⁵⁹ BMMYK, Handbook for the Protection of Women and Girls, Geneva, 2008, s. 1. bkz. <https://www.unhcr.org/protection/women/47cfa9fe2/unhcr-handbook-protection-women-girls-first-edition-complete-publication.html>

⁶⁰ BMMYK, "Handbook for the Protection", s. 5

⁶¹ BMMYK, "Handbook for the Protection", s. 7

kadınları mağdur ve (özellikle kadın olmaları nedeniyle) savunmasız olarak değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşımın sonucu olarak, mülteci kadınlara yönelik politikalar eşitlik veya adalet meselesi olarak değil, mağdur ve savunmasız mülteci kadınlar için özel koruma aracı olarak görülmüştür⁶². Kalkınmada kadınlar yaklaşımında, üçüncü dünya kadınları yoksul, mağdur ve ezilen, ayrıca modern dünyadan gelen uzmanlık yoluyla kurtuluşa ihtiyaç duyan kadınlar olarak temsil edilmiştir. Kadınların bu şekilde temsil edilmesi, BMMYK içindeki geleneksel insani yardım normlarında da kökleşmiştir. BMMYK'nın (kendi kendine algıladığı) rolü için esas olan, politik olmanın ve egemen devletlerin politikasına ve kültür meselelerine müdahil olmanın aksine insani tarafsızlık kavramı olmuştur. Bu nedenle, savunmasız kadınları korumak, tarafsız, apolitik ve tamamen insani yardım sunma imajını desteklerken; toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları ya da kadınların geleneksel rollerinin dışında güçlendirilmesi, kültüre müdahale etmek ve bu nedenle de çok politik olarak kabul edilmiştir⁶³.

1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE SİĞİNMA YAKLAŞIMI⁶⁴

BMMYK, mülteci kadınların sorunlarını ele alırken sadece kadınlara odaklanmaktan uzaklaşmaya başlamış, erkek ve kadınların toplumsal rollerini analiz etmenin gerekliliğini kabul etmiştir. BMMYK'nın toplumsal cinsiyet analizi yapmaya ve toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında söylem üretmeye başladığı dönem, kadın hakları alanındaki küresel gelişmelerle bağlantılıdır. Bu açıdan, 1995

⁶² Hajdukowski-Ahmed, Khanlou ve Moussa, *Not Born a Refugee Woman*, s. 5; Olivius, *"Vulnerable Women"*, s. 7

⁶³ Baines, *"Vulnerable Bodies"*, s. 4

⁶⁴ Bu başlık, "Gender and Forced Migration" olarak adlandırılan yaklaşımdan esinlenilerek oluşturulmuştur. "Gender and Forced Migration", aşağıda ele alacağımız "Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma" ("Gender and Development") yaklaşımı açısından zorunlu göç analogunun durumunun ne olduğuna yönelik, özellikle araştırmacılara, yol göstermesi açısından oluşturulan bir yaklaşımdır. bkz. Indra, *"Not a Room of One's Own"*, s.18-20

tarhinde dzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki tartışmalar açısından önemli bir yere sahiptir. Pekin Deklarasyonu ile, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik uluslararası alanda ortak bir hedefin belirlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır⁶⁵. Böylelikle, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için küresel bir strateji olarak toplumsal cinsiyet eşitliği anaakımı başlatılmış⁶⁶, “kalkınmada kadınlar” yaklaşımının yerini “toplumsal cinsiyet ve kalkınma” yaklaşımı almıştır.

Toplumsal cinsiyet ve kalkınma yaklaşımı ile kadın haklarına yönelik meseleler ele alınırken sadece kadınlara odaklanılmamış, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin esas yapılarına işaret edilmiştir⁶⁷. Bu yaklaşım, ikili bir tutum benimsemiştir: İlk olarak, kadınların ikincilleştirilmesine sebebiyet veren ataerkil görüş ve yapıların sorgulanması gerekliliğinin üzerinde durulmuş, bununla birlikte, kadınların maddi koşullarının ve sınıfsal durumlarının ele alınması vurgulanmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sabit ve değişmez olmadığı, toplumsal olarak inşa edilmiş oldukları için iradi olarak değiştirilebileceği savunulmuştur⁶⁸. Kadını, savunmasız bir grup olarak değerlendiren ve onu marjinalleştiren kalkınmada kadın yaklaşımının aksine, toplumsal cinsiyet ve kalkınma yaklaşımı, toplumsal cinsiyete dayalı sorunlara odaklanarak, çözüm yolları aramıştır⁶⁹.

⁶⁵ BM, Fourth World Conference on Women, Beijing Declaration and Platform of Action, 1995, 1. bölüm, para. 3. bkz.

<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf> [erişim: 24 Mart 2020]

⁶⁶ Inter-Agency Standing Committee, Gender Handbook for Humanitarian Action, 2. baskı, 2017, s. 381. bkz.

https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2018iasc_gender_handbook_for_humanitarian_action_eng_0.pdf [erişim: 24 Mart 2020]

⁶⁷ Gülin Yavuz & Ufuk Serdaroğlu, Kalkınma ve Kadın (Veya Toplumsal Cinsiyet) İlişkilendirilişinin Değişimindeki Kavşaklar, (Ed. Ufuk Serdaroğlu, İktisat ve Toplumsal Cinsiyet), 1. baskı, Efil Yayınevi, Ankara, 2010, s. 76

⁶⁸ Yavuz/Serdaroğlu, “Kalkınma ve Kadın”, s. 73

⁶⁹ Yavuz/Serdaroğlu, “Kalkınma ve Kadın”, s. 78-79

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, BM'nin bütün politika ve programları açısından toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması hedefiyle 1997 tarihinde önerge yayımlamıştır. Bu önerge ile birlikte Pekin Deklarasyonu, BMMYK'nın politika değişikliğinde önemli etkenlerden olmuştur⁷⁰. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, BMMYK'nın 1997 yılı öncesinde benimsediği kadın-özgü politikalarının ve programlarının tersini temsil etmektedir. Buna rağmen, BMMYK, “iki yönlü yaklaşım” benimseyerek, kadın-özgü politikaları ana akım stratejileri ile birlikte devam ettirmiştir⁷¹.

1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Problemi

Liberal siyaset teorisinin kamusal/özel alan ayrımı, uluslararası hukukun (geleneksel olarak kadınla ilişkilendirilen) özel alanı dışlayan bir bilgi alanı olarak inşa edilmesinde pay sahibidir. Bu ayrım, toplumsal cinsiyet yapılarının ulusal ve uluslararası alanda muğlak kalmasına sebebiyet vermiştir. Kamusal/özel alan ayrımının uluslararası sığınma hukukunun ve BMMYK'nın politikalarının şekillenmesinde de derin etkisi bulunmaktadır. BMMYK'nın kadın politikalarını ele alışında karşılaşılan ve yeniden üretilen sorunların temeli bu ayrıma dayanmaktadır⁷². Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının bir politika sorunu olarak değerlendirilmediği ilk dönem (1980'li yıllara kadar) BMMYK politikaları açısından bu ayrım, mülteci tanımında kendini göstermektedir⁷³.

⁷⁰ BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, UN Economic and Social Council Resolution 1997/2: Agreed Conclusions, 1997, 1. bölüm, para. A. bkz.

<https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF> [erişim: 25 Mart 2020]

⁷¹ Edwards, “Transitioning Gender”, s. 35

⁷² Indra, “Not a ‘Room of One’s Own’”, s. 4-5

⁷³ bkz. Çalışmanın “Cinsiyetsiz Sığınma Yaklaşımı” bölümü

1980'li yıllardan itibaren, BMMYK'nın erken toplumsal cinsiyet politikası ile mülteci kadınlar savunmasız ve bu nedenle korumaya ihtiyaç duyan bir grup olarak temsil edilmiştir. BMMYK, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmanın benimsendiği 1997 yılına kadar olan dönemde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele politikasını biyolojik bir kategorilendirme ile kadın-erkek ayrımı üzerine şekillendirmiştir. Kalkınmada kadın yaklaşımından yola çıkılarak oluşturulan kadın-özgü politikalar, kadını marjinalleştirmiş, yeni politika sorunları yaratmıştır⁷⁴.

1997 yılından itibaren toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma etkisiyle, BMMYK politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Bu dönemde de, kadınlar çocuklar ve savunmasız diğer gruplarla birlikte ele alınarak kategorize edilmeye devam edilmiştir⁷⁵. Bunun dışında, BMMYK politikaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin esas yapılarına işaret edilmeksizin oluşturulmuş, bu nedenle toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma örgütlenme kavramı olarak kalmıştır. Akademik söylemdeki gelişmeleri yansıtarak “kadın” yerine “toplumsal cinsiyet” teriminin kullanılması, “kadını ekle ve karıştır” stratejisinin bir uzantısı olarak devam etmiştir. Toplumsal cinsiyet ana akımının, uluslararası sığınma hukukuna entegrasyonuna yönelik bir öneri BMMYK politikalarında düşülen hataları da özetlemiştir: Indra, toplumsal cinsiyet kelimesinin artan kullanımının, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmaya “geniş tabanlı bir bağlılık” anlamına gelmediğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmanın, sığınma proje ve programlarına tam olarak uygulanmasının,

⁷⁴ Olivius, “Vulnerable Women”, s. 11

⁷⁵ EXCOM'un BMMYK'nın toplumsal cinsiyet anaakımı öncesi ve sonrasında aldığı kararlarda bu durum açıkça görülmektedir. bkz. EXCOM sayı. 39, 1985 tarihli kararı; EXCOM sayı. 87, 1999 tarihli kararı; EXCOM sayı. 89, 2000 tarihli kararı; EXCOM sayı. 97, 2003 tarihli kararı; EXCOM sayı. 101, 2004 tarihli kararı. EXCOM kararlarına ulaşmak için bkz. <https://www.refworld.org/type/EXCONC.html> [erişim: 25 Mart 2020]

“kadını ekle ve karıştır” stratejisinden çok daha “temel bir değişim ve samimi bilgiyi” gerektirdiğine dikkat çekmiştir⁷⁶.

1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele Politikası

1998 yılından itibaren BMMYK, kadın odaklı politikalardan toplumsal cinsiyet odaklı politikalara yönelerek bir paradigma değişikliğine uğramıştır. BMMYK, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik hedeflerini şu şekilde belirlemiştir:

“Tüm koruma ve program faaliyetlerinin sonuçlarının değerlendirilerek her türlü ayrımcılığın önlenmesi için stratejiler geliştirmek, BMMYK içinde kalıcı olarak toplumsal cinsiyete duyarlı bir kültür oluşturmak ve personelin toplumsal cinsiyet ilişkilerini analiz edebilmelerini, eşitsizlikleri azaltmak için stratejiler geliştirebilmelerini ve koruma ve yardım sorunlarının çözümüne kadın ve toplulukların katılımını güçlendirebilmelerini sağlamak.”⁷⁷

BMMYK tarafından Aralık 2000’de başlatılan “Uluslararası Koruma ile ilgili Küresel İstişareler” sonucunda uluslararası koruma hukukunun güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda, Mülteci Sözleşmesi ile Mülteci Protokolü’nün uygulanmasında karşılaşılan sorunların çözümü için tavsiyeler üzerinde yoğunlaşan “koruma gündemi” ilan edilmiştir⁷⁸. Bu istişarelerde belirlenen hedeflerden biri kadın ve çocuk mültecilerin koruma gereksinimlerinin

⁷⁶ Indra, “Not a Room of One’s Own”, s. 20

⁷⁷ BMMYK, Progress Report on Refugee Women, 1998, bkz. <https://www.refworld.org/docid/49997afa0.html> [erişim: 27 Mart 2020]

⁷⁸ BMMYK, Agenda for Protection, 2002. bkz. <https://www.unhcr.org/3d3e61b84.html> [erişim: 21 Mart 2020]. BMMYK, Genel Küresel İstişareleri, 2000-2001. bkz. <https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3b95cbce4/global-consultations-general.html> [erişim: 21 Mart 2020]

karşılanması olarak belirlenmiştir. Bu gelişmeler sonucunda BMMYK, 2002 yılında iki ayrı klavuz yayınlamıştır. BMMYK'nın yayınladığı ilk klavuz “Uluslararası Koruma Hakkında Rehber İlkeler: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Mülteci Sözleşmesi'nin 1(A)(2) Maddesi ve/veya 1967 Maddesi Bağlamında Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm” (“Toplumsal Cinsiyet Klavuzu” veya “Klavuz”) başlığını taşımaktadır⁷⁹. Toplumsal Cinsiyet Klavuzuna ilişkin bir değerlendirme, BMMYK'nın toplumsal cinsiyet ve kadının sığınma hakkı arasında kurduğu ilişkinin anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Aşağıdaki bölümde, Klavuz ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

1.4.2.1. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Klavuz İlkeler

BMMYK'nın ilk olarak 1979'da yılında yayımlanan ve daha sonra 1992 yılında güncellenen “Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı” (“Mülteci Statüsü El Kitabı”), sözleşme gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı yorumlanmasına ilişkin bir düzenleme içermemektedir. Bunun yanında, yargı çevrelerinin sıklıkla başvurduğu BTGM gerekçesine ilişkin; benzer geçmişe, alışkanlıklara ya da toplumsal statüye sahip kişilerin BTG oluşturacağı belirtililerek⁸⁰ kapsamlı bir açıklama getirilmemiş, böylesine belirsiz bir kategoriye ulus devletlerin takdirine bırakarak çeşitli mağduriyetlere sebebiyet verilmiştir. EXCOM'un 1985 yılında aldığı kararda, maruz bırakıldıkları katı veya insanlık dışı tutumlar karşısında kadın sığınmacıların Mülteci Sözleşmesi doğrultusunda BTG olarak nitelendirilmesi gerektiği belirtilmiş⁸¹, ancak

⁷⁹ BMMYK, Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/01. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3d36f1c64.html> [erişim: 21 Mart 2020]

⁸⁰ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 77-79

⁸¹ EXCOM, “Refugee Women and International Protection”, para. k

BMMYK'nın bu yönde bir politikası uzun yıllar boyunca olmamıştır. 1993 yılında ilan edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Planı “Kadın hakları insan haklarıdır.” prensibini insan hakları literatürüne kazandırmış⁸²; bu prensibi takiben EXCOM aldığı kararda, cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyetle ilgili zulümlerden dolayı haklı nedenle korkan ve sığınma talebinde bulunan kadınların mülteci kadın olarak kabul edilmesi çağrısında bulunmuştur⁸³. Ayrıca, EXCOM devletleri, toplumsal cinsiyetle ilgili kaygılara duyarlı bir yaklaşım benimsemeye çağırılmış ve cinsel şiddet veya diğer toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talebinde bulunan kadınların zulüm iddialarının haklı nedene dayanması halinde sığınma taleplerinin kabulüne karar verilmesini önermiştir⁸⁴. EXCOM'un bu kararlarından çok sonra BMMYK'nın 2002 yılında ilan ettiği koruma gündemini takiben, BMMYK Mülteci Statüsü El Kitabını tamamlayıcı iki ayrı klavuz yayınlamıştır.

BMMYK'nın yayınladığı ilk klavuz olan Toplumsal Cinsiyet Klavuzu ile benimsenen ilkeler uyarınca, mülteci tanımının toplumsal cinsiyet açısından yorumlanması ve kadınların sığınma talepleri açısından prosedürel bazı uygulamalar önerilmiştir⁸⁵. Klavuz, mülteci tanımında cinsiyetin bir gerekçe olarak belirtilmesine gerek olmadığını belirtmenin yanında, doğru yorumlandığında mülteci tanımının cinsiyete bağlı durumları da kapsadığını ele almaktadır⁸⁶. Kadın başvuru sahiplerinin doğru anlaşılması için sığınma prosedürüyle ilgili bazı uygulamaların önerildiği bu Klavuz, toplumsal cinsiyet ana akımının BMMYK politikalarına bir yansımasıdır. Klavuz, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet terimleri

⁸² World Conference on Human Rights, Vienna Declaration and Programme of Action, Vienna, 1993, para. 40. bkz. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx> [erişim: 20 Mart 2020]

⁸³ EXCOM, General Conclusion on International Protection, No. 77 (XLVI) - 1995, 20 Ekim 1995, para. g. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68c438.html> [erişim: 20 Mart 2020]

⁸⁴ EXCOM, General Conclusion on International Protection, sayı. 79 (XLVII)-1996, 11 Ekim 1996, para. o. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68c430.html> [erişim: 16 Eylül 2020]

⁸⁵ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 1

⁸⁶ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para.6

arasındaki farkın tespitinin toplumsal cinsiyete dayalı zulüm vakalarının tespiti açısından önemli olduğunu söyleyerek başlamaktadır⁸⁷. Devamında, geçmiş BMMYK politikaları eleştirilmiş, mülteci kavramına yaklaşımın erkek deneyimler üzerinden ele alındığına ilişkin tespite yer verilmiş ve BMMYK'nın toplumsal cinsiyet politikasının uluslararası insan hakları hukuku ve standartları ile paralel olarak ilerlediği belirtilmiştir⁸⁸.

Klavuz, toplumsal cinsiyete dayalı zulmün hukuki bir anlam taşımadığını, toplumsal cinsiyetin mülteci statüsünün belirlenmesi sürecinde değerlendirilen bir terim (m.1) olduğunu kabul etmektedir. Toplumsal cinsiyetin zulüm deneyimleriyle nasıl ilişkili olduğu ve zulüm deneyimlerini nasıl etkilediği sorusu, mülteci tanımının toplumsal cinsiyet merceğiyle nasıl anlaşılması gerektiğine dair herhangi bir soruşturmanın merkezinde yer almaktadır. Literatür, toplumsal cinsiyet ve mülteci statüsü arasındaki ilişkiye yönelik, toplumsal cinsiyetin zulmün ilgili bir yönü olarak düşünülmesinin en az iki farklı yolunu ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. İlk olarak, toplumsal cinsiyet şiddetin motivasyonu veya gerekçesi olarak zulüm ile nedensel bir ilişki içinde tanımlanabilir. Bir kişinin toplumsal cinsiyet kimliği zulmün temeli veya nedeni olabilir, çünkü bu kişiye o toplumsal cinsiyet kimliğine ait olduğu için zulmedilir. Bu, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm terimini kapsamaktadır. İkinci olarak, zulüm şekilleri ve biçimleri toplumsal cinsiyete özgü olabilir. Şöyle ki; kadınlara yönelik şiddet, failerin zulüm motivasyonu aynı olsa bile, genellikle erkeklere uygulanan şiddetten farklı bir nitelikte olabilir. Toplumsal cinsiyetin zulmü anlamak için gerekli bir unsur olabileceği bu farklı yollar, genellikle toplumsal cinsiyet temelli/toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ve toplumsal cinsiyete özgü zulüm terimleriyle ele

⁸⁷ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 3

⁸⁸ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 5

alınmaktadır⁸⁹. Klavuz boyunca, zulüm ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi tanımlayan bu iki yol arasında bir ilişki kurulmuş, ancak, neden bu iki yoldan birinin diğerine tercih edildiği açıkça ifade edilmemiştir. Bu, “*toplumsal cinsiyeti tanımlamak için kullanılan terimler ile tanımladıkları gerçekler ve koşullar hakkında belirli bir açıklığa ilişkin eksikliği*”⁹⁰ yansıtabilir.

Klavuzda açıkça belirtildiği üzere, toplumsal cinsiyet veya cinsiyet mülteci statüsünün tanınmasında tek başına yeterli bir gerekçe olmayıp kadın sığınmacıların ırk, din, tabiiyet, belirli gruba mebusiyet ve siyasi görüşü nedeniyle haklı zulüm korkusu taşıdığını göstermesi gerekmektedir (m.4). Böylelikle, sözleşme gerekçeleri ile toplumsal cinsiyet arasında kurulan ilişkinin toplumsal cinsiyete dayalı iddiaların sonuçları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Klavuzun, toplumsal cinsiyet ve sözleşme gerekçeleri arasında kurduğu ilişkiyi değerlendirmek bu nedenle önemlidir. Klavuzda, ırk ve milliyet gerekçeleri üzerinde birkaç cümleden ibaret açıklama ile durulmuş, adeta toplumsal cinsiyete dayalı iddialar açısından bu gerekçelerin daha az önemli olduğu belirtilmiştir. Irka bağlı zulmün, erkek ve kadınlara farklı şekillerde uygulanabileceği (m. 24) belirtilmekle yetinilmiş; milliyete bağlı zulüm açısından ise (ırk ile birlikte) kadın ve erkeğe özel bir durum olmadığı, birçok olay açısından toplumsal cinsiyete özgü bir şekil aldığı görüldüğü ifade edilmiştir⁹¹. Yani klavuz, ırk, milliyet ve toplumsal cinsiyetin kendine özgü kimlikler ve deneyimlerle nasıl keşilebileceğini ve bunu nasıl oluşturabileceğini tartışmamaktadır, bu da belirli bir toplumda sembolik bir anlama yorulabilir ve zulmün temeli haline gelebilir. Sonuç olarak, milliyet ve ırk kavramları, Klavuzda problemsiz gerekçelermiş gibi ele alınmış,

⁸⁹ Johanna N. Tvedt, Accounting for Gender in International Refugee Law: A Close Reading of the UNHCR Gender Guidelines and the Discursive Construction of Gender as an Identity, (yüksek lisans tezi, The University of San Francisco 2013), s. 73

⁹⁰ Tvedt, “A Close Reading”, s. 74

⁹¹ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 27

toplumsal cinsiyet kimliğinden bir şekilde ayrılabilir oldukları izlenimi verilmiştir⁹².

Din gerekçesi açısından, klavuz bazı devletlerce kadın ve erkekler için belirli rol ve davranış türlerinin yüklenebileceğini ve kadının atfedilen rol ve davranış kurallarını yerine getirmemesi veya buna uymaması durumunda, din gerekçesi bağlamında zulme maruz kalabileceğini veya haklı zulüm korkusu taşıyabileceğini (m.25) düzenlemiştir. Ancak, dinin cinsellik gibi diğer kimlik yönleriyle ilgili normlar yoluyla toplumsal cinsiyetle nasıl kesişebileceği tartışılmamıştır. Erkeklik ve kadınlık normlarının, toplumsal cinsellik normlarıyla derinden ve tam tersi şekilde nasıl iç içe geçtiği ve bu tür birbirine bağlı kavramların lezbiyenlerin ve eşcinsel erkeklerin (toplumsal cinsiyete dayalı) zulmüne nasıl yol açabileceği Klavuzun dışında bırakılan kaygılardır⁹³.

Klavuz, toplumsal cinsiyete dayalı zulümden kaynaklı başvurular açısından, din ve siyasi düşünce gerekçelerinin birbiri ile çakıştığı durumların olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, bu durumun özellikle dini kurumlar ile devlet kurumları ve yasalar ile öğreti arasında küçük bir fark olan toplumlar açısından geçerli olduğu belirtilmektedir (m.26). Siyasi düşüncenin, geniş bir çerçeve ile ele alınmasının öngörüldüğü klavuz ile, bunun kapsamının “*devlet, hükümet, toplum veya politika mekanizmalarıyla ilgili olan herhangi bir fikir veya konuyu da içine alacak şekilde*” ele alınması düzenlenmiştir. Bu geniş tanımlama ile siyasi düşüncenin doğası gereği politik veya politik olmayan bir faaliyet olarak algılanmaması, başvuru dosyasının hangi açıdan ele alındığının önemli olduğu vurgulanmıştır (m. 32). Klavuz, siyasi düşünceye ilişkin bu geniş yorumlama ile özel olarak algılanan bazı eylemlerin politik olarak algılanmasına yönelik açık kapı bırakmıştır.

⁹² Tvedt, “A Close Reading”, s. 76

⁹³ Tvedt, “A Close Reading”, s. 77

Klavuzun, siyasi düşünceyi ele aldığı bölümün devamında, açıkça kadın sığınmacıların bazı toplumlarda yaşadıkları deneyimlerin, doğası gereği siyasi mülteci imajı ile örtüşmediği (m. 33) belirtilerek, kadın sığınmacıların iddialarına yönelik özcü ve cinsiyetçi bir yaklaşım benimsenmiştir. Klavuz ayrıca, kadınların erkek muadillerine göre yüksek profil siyasi faaliyetlerde daha az yer alırken, “yaralı asi askerleri iyileştirmek için hemşirelik yapmak”, “sempatizanların toplanması” ya da “kitapçıkların hazırlanıp dağıtılması” gibi baskın toplumsal cinsiyet rollerini yansıtan düşük profilli siyasi faaliyete katılma olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir (m. 33). Bir önceki paragraftaki geniş yorumun aksine, kadınların yaşadıkları toplumları değiştirmeye yönelik siyasi düşünceleri nedeniyle zulme maruz kalmalarına ilişkin sessizlik benimsenmiştir. Diğer bir deyişle kadınlar, sadece (ve ilk olarak) Klavuzdaki örneklerdeki gibi, kadının doğasına uygun olduğu belirtilen düşük profilli siyasi faaliyetleri nedeniyle zulme maruz kalmaktadırlar⁹⁴. Bir diğer nokta ise, kadınların ailesindeki erkek akrabalarının politik düşünceleri veya bu politik düşüncelerin onlara da isnat edilmesi nedeniyle zulüm görebileceklerinin belirtilmiş olmasıdır. Bu durumun ayrıca (uygulamada gelişen atfedilen siyasi düşünce bağlamında analiz edilebilmekle birlikte) BTGM nedeniyle zulüm olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir⁹⁵. Bütün bu örneklemeler, siyasi düşünce temelinde toplumsal cinsiyete dayalı zulmün, fiili veya örtülü olup olmamasına bakılmaksızın, kadınlar için daha da ağır sonuçlar doğurmakta olduğu gerçeğine karşı sessiz kalındığının veya gözden kaçırıldığının bir göstergesidir. Kadınların katılımını engelleyen sosyal ve kültürel normların ihlali nedeniyle, kadına karşı uygulanan şiddetin

⁹⁴ Edwards, “Transitioning Gender”, s.27

⁹⁵ Jane Connors, “Legal Aspects of Women as a Particular Social Group”, International Journal of Refugee Law, Oxford, 1997, s. 121; Ayrıca bkz. Fatin v. Immigration and Naturalization Service, 12 F.3d 1233, United States Court of Appeals for the Third Circuit, 20 Aralık 1993, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_CA_3,3ae6b6d60.html [erişim: 28 Nisan 2020]

doğası erkeğe karşı uygulanan şiddetten farklıdır⁹⁶. Siyasi düşünceye ilişkin bu değerlendirmeler göz önüne alındığında, Klavuzun dili kadının sosyal ve kültürel birer özne olarak (siyasi bir özne olarak değil) algılanması geleneğinin yansıtıldığına ilişkin bir göstergesidir⁹⁷.

Toplumsal Cinsiyet Klavuzu ile, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bağlamında, erkeklerden farklı olarak davranılan kadınların doğuştan ve değişmez özellikleri nedeniyle toplumsal grup olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir (m. 30). Yine Toplumsal Cinsiyet Klavuzu, bu yaklaşıma zıt bir tutum olarak, toplumsal cinsiyete dayalı başvuruların BTGM gerekçesinin parametreleri dahilinde ele alındığını ve bu gerekçeye yönelik vurgunun bazı olaylar açısından, din veya siyasi görüş gibi diğer gerekçelerin uygulanabilirliğinin gözden kaçırılmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir (m. 28). Diğer bir deyişle, Toplumsal Cinsiyet Klavuzu, bir yandan kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddiaları açısından ilk olarak BTGM gerekçesine işaret ederken, diğer yandan da bu gerekçenin yorumunun diğer gerekçeleri (özellikle yapılan vurgu nedeniyle din veya siyasi görüş gerekçelerini) geçersiz kılamayacağını belirterek çelişkiye düşmüştür.

Toplumsal Cinsiyet Klavuzu, BTG’yi toplumsal cinsiyete duyarlı yorumunda, toplumsal cinsiyet terimini kullanmak yerine cinsiyet (“sex”) terimini kullanmayı tercih etmiştir. Toplumsal Cinsiyet Klavuzu, bu tercihle adeta kadına yönelik eşitsizliğin, kadının toplumsal rollerine ilişkin basmakalıp inanışların ve kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyetten kaynaklanmadığını, ancak kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıktan kaynaklandığını ilan etmiştir⁹⁸. Böylelikle, kadın

⁹⁶ Nora Honkala, ‘She, of Course, Holds No Political Opinions’: Gendered Political Opinion Ground in Women’s Forced Marriage Asylum Claims, *Social & Legal Studies*, Cilt: 26, Sayı: 2, 2017, s.174

⁹⁷ Edwards, “Transitioning Gender”, s.28

⁹⁸ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 28-31

ve erkek arasında, fail-mağdur ilişkisi yaratılmıştır. Ayrıca, erkeklerin BTGM'nin parametreleri dahilinde değerlendirilebileceği tartışma dışı bırakılmıştır. Böylelikle, erkekler, bir birey olarak sahip oldukları (erkeklik imajıyla örtüşen) siyasi düşünce, din, ırk veya milliyet gerekçeleri ile zulme maruz kalabilmektedirler. Diğer bir deyişle, erkekler, bir gruba bağımlı tek tip bir birey olarak değil, ancak öncelikle, bağımsız bir birey olarak değerlendirilmektedir⁹⁹.

Son olarak, Toplumsal Cinsiyet Klavuzunun sessiz kaldığı bir diğer konu, kadınların maruz kaldıkları ev içi şiddetten kaynaklı duyduğu zulüm korkusu gerekçesiyle yaptıkları sığınma başvurularına yöneliktir. Kadınların sistematik ve yaygın biçimde maruz kaldıkları ev içi şiddete ilişkin bu sessizlik, BMMYK'nın süregelen kadının ailenin bir üyesi olarak değerlendirilmesi/aileden bağımsız bir birey olarak değerlendirilmemesinin, ayrıca liberal bir nosyon olarak özel alan/kamusal alan ayırımının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Klavuzun benimsediği dil, kadının sığınma hakkı açısından eğilimin BTG parametreleri dahilinde ele alınmasını, ancak bu gerekçenin kapsamının dar tutulması sonucunu doğurmaktadır. Kadının toplumsal bir grup olarak tanımlanması ise kadını ataerkil güç ilişkisi içerisinde risk altında olan kişi olarak sınıflandırmaya dayanmaktadır. Siyasi görüşün ise bir gerekçe olarak kabul edilmesi problematik olarak ele alınmaktadır¹⁰⁰. Kadınların, toplumsal cinsiyet temelli başvurularının BTGM dahilinde değerlendirilmesi, elbette ki kadınların sığınma hakkına erişimi açısından önemli bir gelişmedir. Ancak, kadının BTG parametrelerine hapsedilmesi, kadının sosyal ve kültürel yönünü vurgularken kadının siyasi bir aktör olarak benimsenmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu

⁹⁹ Edwards, "Transitioning Gender", s.27-31; Tvedt, "A Close Reading", s. 83

¹⁰⁰ Susan Kneebone, Women Within the Refugee Construct: 'Exclusionary Inclusion' in Policy and Practice –the Australian Experience, International Journal of Refugee Law, 2005, cilt. 17 sayı.7, s. 40-41

yaklaşım yapay olarak kadın sığınmacıların başvurularının BTG gerekçesi etrafında şekillenmesine sebebiyet vermiştir¹⁰¹. Ters bir söyleşiyle, kadınların iddialarını tamamen BTG altında inşa etmek, kadınların iddialarını depolitize etmeye hizmet edebilmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli zulüm iddialarında BTG zeminini kullanma eğilimi, kadınların iddialarının kabul edilebileceği anlamına gelse de, bu zemine güvenmek, kadınların ve deneyimlerinin sosyal, kültürel ve bu nedenle apolitik inşasını sürdürmektedir¹⁰². Bunun sonucu olarak ise; Mülteci Sözleşmesi'nin ayrımcılıkla mücadele amacından uzaklaşmış, Mülteci Sözleşmesi'nin ana amacı olan sığınma hakkının evrenselliği atlanmış veya önemsizleştirilmiştir¹⁰³.

Yeni Zelanda: Göç ve Koruma Mahkemesi'nin verdiği bir kararda¹⁰⁴ bu hususa isabetli bir şekilde işaret edilmiştir. Kararda, güç yapılarının toplumsal cinsiyet temelli iddialarla ilgisinin genellikle gözden kaçırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, toplumsal cinsiyetin BTG'nin belirleyici bir özelliği olabileceğini belirten “R v Immigration Appeal Tribunal; Ex parte Shah” kararının, ufuk açıcı bir karar olmasının yanında; toplumsal cinsiyete dayalı zulüm içeren tüm davaların belirli toplumsal gruba mensubiyet çerçevesinde tartışılmasına ve kadın sığınmacının BTG'ye mensup olarak değerlendirilmediği durumlarda sığınma başvurusunun başarısız olarak sonuçlanmasına yol açabileceği ifade edilmiştir¹⁰⁵.

¹⁰¹ bkz. Çalışmanın “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sığınma Hakkının İçtihat Hukuk Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı bölümü

¹⁰² Honkala, “She, of Course, Holds No Political Opinions”, s.172; Edwards, “Transitioning Gender”, s. 28

¹⁰³ Edwards, “Transitioning Gender”, s. 28

¹⁰⁴ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, *AH (Turkey)*, Başvuru No: NZIPT 800665-666, 28 Nisan 2015, bkz. https://www.refworld.org/cases,NZ_IPT,55b0b0704.html [erişim: 12 Eylül 2020]

¹⁰⁵ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, *AH (Turkey)*, para. 72

Son olarak, Charlesworth, BM'nin toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma politikalarına yönelik, toplumsal cinsiyeti kadınla eş anlamlı olarak değerlendirmenin, diğer bir deyişle biyolojik olarak ilişkilendirmenin “*toplumsal cinsiyetin kişi ile ilgili nesnel ve sabit gerçekleri*” ifade ettiği şeklinde anlaşıldığını belirtmiştir¹⁰⁶. Belirli bir toplumda güç yapılarının toplumsal cinsiyeti nasıl inşa ettiği tartışma dışı bırakılarak, böylelikle “*toplumsal cinsiyetin ilişkisel doğası, güç ilişkilerinin rolü ve ikincilleştirme yapılarının yeniden üretilme şekli*” kavranamamaktadır. “*Böylesine dar bir anlayış, kadınların karşılaştığı sorunların, belirli kültürlerin ürünü, kamusal alanlara katılım eksikliği ya da bilgi ya da beceri eksikliği olarak görülmesine sebep olurken, ayrıca toplumsal cinsiyetin dünya anlayışımızı şekillendirmesine engel olmaktadır*”¹⁰⁷.

1.5. YAŞ, TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇEŞİTLİLİK YAKLAŞIMI

BMMYK, 2003 sonlarına doğru toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma yaklaşımını gözden geçirerek yeni bir odak olarak “yaş”ı programına dahil etmiştir. EXCOM da, devletlerin yaş ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı teşvik etmesinin ve BMMYK'nın politikalarında ana akımlaştırma yoluyla yaş ve cinsiyetin ele alınmasının önemine dair bir karar yayınlamıştır¹⁰⁸. BMMYK, yaş kategorisini ana akımlaştırma politikalarına dahil etmeyi, yaşam döngüsü boyunca bireysel ihtiyaçların değiştiğine dikkat çekmek ve toplumun tüm üyelerinin haklarının yeterli şekilde korunmasını sağlamak olarak gerekçelendirmiştir. Yaş ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı, mültecilere yönelik korumanın artırılması amacıyla toplumsal

¹⁰⁶ Hilary Charlesworth, Not Waving But Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations, Harvard Human Rights Journal, 2005, cilt. 18, s. 14

¹⁰⁷ Charlesworth, “Not Waving But Drowning”, s. 15

¹⁰⁸ EXCOM, “General Conclusion on International Protection”, sayı. 95 (LIV), 2003, para.f. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3f93aede7.html> [erişim: 29 Mart 2020]

cinsiyet eşitliğine, kadın haklarına ve çocuk haklarına saygıyı teşvik etme stratejisi olarak tanımlanmıştır¹⁰⁹.

2004 yılında, BMMYK birçok ülkede bu kapsamda pilot proje başlatmış ve proje boyunca temel değişimin, yaş ve toplumsal cinsiyetin kadınlardan ve çocuklardan daha fazlasını ifade ettiğine ilişkin farkındalığın artması olarak belirtmiştir. Diğer bir farkındalık ise, daha bütüncül bir kavrayışın gerekli olduğuna, yaş ve toplumsal cinsiyet dinamiklerinin karmaşıklığı nedeniyle farklı gruplara daha sistematik olarak yaklaşma ihtiyacına dair olmuştur¹¹⁰. BMMYK, bu projeleri sonucunda, etnik köken, din, bir azınlık gruba üyelik gibi çeşitliliğin diğer yönleri ele alınmadığı sürece, yaş ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının yetersiz olduğunu kabul etmiştir. Böylelikle, yaş ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı, etnik, sosyal veya dini geçmişine bakılmaksızın tüm mültecilerin korunmasını sağlamak için “çeşitliliği” de içerecek şekilde genişletilmiştir¹¹¹. Yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik (“YTCC”) ana akımlaştırma olarak ele alınmış ve amacı, koruma rizikolarının yaş, toplumsal cinsiyet ve diğer sosyal faktörler açısından analiz edilmesi ile BMMYK işleyişi içinde katılımcı ve hak temelli yaklaşım sağlamaktır¹¹². Son değerlendirmeler, YTCC ana akımının, “koruma” ve “yardım” politikası arasındaki ikilikten, “maddi, sosyal, ekonomik, politik ve hukuki boyutlara” sahip bir politikaya geçişi temsil ettiğini göstermektedir¹¹³. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele almaya yönelik stratejiler, mülteci kadınlara özgü sorunlar ve

¹⁰⁹ Leslie Groves, UNHCR’s Age and Gender Mainstreaming Pilot Project: Synthesis Report, UN Doc. EPAU/2005/03, 2005, s. 3

¹¹⁰ Groves, “Pilot Project”, para. 13

¹¹¹ BMMYK, UNHCR Tool for Participatory Assessment in Operations, 1. baskı, 2006, s.11. bkz. <https://www.refworld.org/docid/462df4232.html> [erişim: 29 Mart 2020]

¹¹² Virginia Thomas & Tony Beck, Changing the way UNHCR does business? An evaluation of the Age, Gender and Diversity Mainstreaming Strategy, 2004-2009”, UN Doc. PDES/2010/08, 2010, s. 1

¹¹³ Thomas-Beck, “An Evaluation”, s. 2

ihtiyaçlara ilişkin odaktan, daha verimli yardım ve koruma programları hedefiyle sosyal ve kültürel dönüşüme ilişkin odağa yönelmiştir¹¹⁴.

YTÇÇ ana akımı, ayrımcılıkla ve toplumsal cinsiyet klişeleri ile mücadelede nasıl bir tutum sergiliyor sorusunu gündeme getirmiştir. Ayrıca, “*dezavantaj, hiyerarşi ve ataerki*” neredeyse hesaba katılmaksızın herkesin menfaatlerine eşit yaklaşımın benimsenmesi, bu ana akımın anlamlı olup olmayacağını tartışılmasını gerektirmiştir¹¹⁵. YTÇÇ ana akımı, feminist akademisyenlerin kesişimsellik¹¹⁶ olarak açıkladığı veya kadınların yaşamlarını etkileyen çoklu ayrımcılık biçimlerini tanıyabildiği ölçüde, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik mantıklı bir ilerlemedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi daha fazla insan kategorisi eklendikçe daha da belirsizleştirilebilir. YTÇÇ ana akımı bazı noktalarda, kadınların dezavantajlı konumunun kesişimsel temeline dikkat etmek yerine, farklı grupların politika oluşturma ve programlamaya dahil edilmesi ve potansiyel olarak stereotipleri güçlendirmekle daha fazla ilgili görünmektedir¹¹⁷.

¹¹⁴ Olivius, “Vulnerable Women”, s. 16

¹¹⁵ Edwards, “Transitioning Gender”, s. 39

¹¹⁶ Kesişimsellik teorisi ilk olarak Amerikalı siyah feminist Kimberle Crenshaw tarafından kavramsallaştırılmıştır. Temel olarak bu teori ile, tüm kadınların ataerki düzen tarafından eşit şekilde ezilmediği, ezilen farklı kadın gruplarının avantajlı veya dezavantajlı olmalarına bağlı olarak farklı sonuçlarla karşılaştıkları savunulur. Crenshaw, siyah kadınların beyaz kadınlarla aynı şekilde ezilme pratiklerine maruz bırakılmadığını ve kadınların sorunları açısından siyah-beyaz kadın ayrımına tabi tutulmasını ve feminist teorisinin bu hususta değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. bkz. Pınar Sarıgöl, *Kesişimsellik Teorisi Bağlamında Kadın Deneyimleri: Almanya’daki Türkiyeli Göçmen Kadınlar*, (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2013)

¹¹⁷ Edwards, “Transitioning Gender”, s. 40

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SIĞINMA HAKKININ İÇTİHAT HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. GENEL OLARAK

Mülteci statüsü için yeterlilik belirlemenin en karmaşık yönlerinden biri, haklı gerekçelere dayanan zulüm korkusu ile Mülteci Sözleşmesi gerekçeleri arasında kurulacak ilişkinin belirlenmesidir. Bu birçok sığınma talebinde karşılaşılabilen bir zorluk olmakla birlikte, yaşanan zorluklar Mülteci Sözleşmesi'nin “kadın”, “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” ve “cinsiyet kimliği” terimlerine atıfta bulunulmaması nedeniyle akuttur¹¹⁸. Uluslararası mülteci tanımı, sivil ve siyasi hak ihlallerinin muazzam boyutta olduğu bir dönemde kabul edilen uluslararası insan hakları tanımları gibi, toplumsal cinsiyet açısından tarafsızlık üzerine kurulmuştur. Toplumsal cinsiyet tarafsızlığı, kadınların ve erkeklerin özdeş yaşam sürdürdüğünün ve insanlık halinin toplumsal cinsiyetten etkilenmediğinin varsayıldığı dönemin perspektifini yansıtmaktadır¹¹⁹.

Elbette, kadınlara karşı (toplumsal cinsiyete dayalı olmayan) başka gerekçelerle zulüm edilebileceği, uluslararası mülteci tanımının iki kanadının -zulüm ve zulüm gerekçeleri- geleneksel yorumu bağlamında mümkün olabilmiştir. Bununla birlikte, Yeni Zelanda Mahkemesi'nin “*kadınların deneyimlerinin gerçekliğini ve toplumsal*

¹¹⁸ Michelle Foster, Why we are not there yet: The particular challenge of ‘particular social group’, s.17, (Ed. Efrat Arbel, Catherine Dauvergne, Jenni Millbank, Gender in Refugee Law: From the Margins to the Centre), 1. Baskı, Routledge Research in Asylum, Migration and Refugee Law, London & New York, 2014, s.

¹¹⁹ Connors, “Legal Aspects of Women as a Particular Social Group”, s.118

cinsiyetin menşesi ülkenin belirli coğrafi, tarihi, politik ve sosyo-kültürel bağlamında nasıl inşa edildiğini yansıtacak şekilde yönlendirilme”si¹²⁰ gerektiğini belirten kararı gibi kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı bağlamında umut verici kararlar da verilmiştir. Bu kavrayış, birçok yargı çervesi tarafından tekdüze bir şekilde benimsenmemektedir. Ancak, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ile Mülteci Sözleşmesi gerekçeleri arasındaki bağlantı açısından, BTGM gerekçesinin toplumsal cinsiyete dayalı iddiaları karşılayabileceği önermesi¹²¹ hem Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği ülkelerde¹²² hem de Kıta Avrupası hukuk sisteminin benimsendiği ülkelerde¹²³ giderek artan bir şekilde kabul edilmiştir. BMMYK da toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ve BTGM bağlamında yayınladığı klavuz ilkelerle, hem mülteci tanımının toplumsal cinsiyete duyarlı olarak ele

¹²⁰ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Sığınma Başvuru No: 76044, Karar Tarihi: 11 Eylül 2008, bkz. https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/IPTV2/RefugeeProtection/ref_20080911_76044.pdf [erişim: 14 Eylül 2020]

¹²¹ EXCOM, Refugee Women and International Protection, sayı. 39 (XXXVI), “EXCOM, bu kararında, maruz bırakıldıkları katı veya insanlık dışı tutumlar karşısında, Mülteci Sözleşmesi doğrultusunda, sığınmacı kadınların BTG olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.” para. k.

¹²² Bethany Lobo, Women as a Particular Social Group: A Comparative Assessment of Gender Asylum Claims in the United States and United Kingdom, “Makalede, Birleşik Krallık Lordlar Kamarası’nın toplumsal cinsiyet zulmü mağdurlarına kendi ülkelerindeki belirli "kadın" toplumsal grubundaki üyeliklerine dayalı olarak sığınma hakkı verildiği, ancak Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi’nin bu konuyu ele almadığı; ilk derece Mahkemelerinin nadiren “kadınları” BTG olarak tanıdığı; ya toplumsal cinsiyete dayalı sığınma taleplerinin reddedildiği ya da daha dar tanımlanmış BTG aracılığıyla yardım sağlandığı tespit edilmiştir.”, Georgetown Immigration Law Journal, Cilt:26, Sayı: 361, 2013, s. 362

¹²³ Ali, Querton & Soulard, “Gender related asylum claims in Europe”, “AB ülkeleri arasında yapılan bu karşılaştırmalı araştırmada, toplumsal cinsiyete dayalı zulmün ağırlıklı olarak BTGM parametreleri dahilinde yapıldığı, bu ilişkilendirmenin ise genellikle analiz edilemez ve tanımlamaz bir şekilde gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır.” s.45

alınmasını¹²⁴ hem de cinsiyetin toplumsal grup kategorisinin kapsamı içinde yer alabileceğini¹²⁵ belirtmiştir¹²⁶.

Hem uygulamada hem de normatif düzlemdeki olumlu gelişmelere rağmen, haklı sebeplere dayalı zulüm korkusu ile toplumsal cinsiyetin ilişkilendirilmesi problematik olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu bölümde, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talepleri açısından yaygın kabul gören BTGM kriterinin nasıl değerlendirildiği incelenmektedir. Bu analizde, ilk olarak BTGM'nin yorumunda başvurulmuş iki baskın yaklaşım (sabit özellikler yaklaşımı ve toplumsal algılama yaklaşımı) ana hatları ile ele alınmakta ve ikinci olarak BTG parametreleri dahilinde ele alınan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının yorumlanmasında karşılaşılan problematik yaklaşımlar değerlendirilmektedir.

2.2. BELİRLİ BİR TOPLUMSAL GRUP OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET

2.2.1. Belirli Bir Toplumsal Gruba İlişkin Yaklaşımlar

BTGM, Mülteci Sözleşmesi'nde yer verilen gerekçelerden en az açık olanıdır¹²⁷. Mülteci Sözleşmesi taslağında bu gerekçeye yer verilmemiş, ancak İsveç temsilcisinin önerisiyle, deneyimlerin, bazı sığınmacıların BTG'ye ait olmaları

¹²⁴ BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution", para. 4, s.2

¹²⁵ BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/02., para.12, s.4 bkz. <https://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html> [erişim: 23 Mart 2020]; BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution", para. 30, s. 8

¹²⁶ Bkz. Çalışmanın "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm" başlıklı bölümü

¹²⁷ BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group", para.1, s.2

nedeniyle zulüm gördüklerini gösterdiği gerekçesi ve bu gruptaki kişilerin uluslararası korumanın dışında bırakılmaması amacıyla BTGM Mülteci Sözleşmesi'ne dahil edilmiştir¹²⁸. Bu gerekçe, hem Mülteci Sözleşmesi'ne son dakika eklemesi ile dahil olmasından kaynaklı taslağı hazırlayanlar tarafından amaçlanan anlamı ile ilgili herhangi bir açıklamadan yoksun olması hem de Mülteci Statüsü El Kitabı'nda¹²⁹ yeterli bir açıklamaya yer verilmemiş olması sebebiyle tartışmalı bir gerekçe olarak uygulamada yerini almıştır. Uygulamada, BTGM'nin yorumunda başvuru iki baskın yaklaşım "sabit özellikler yaklaşımı" ve "toplumsal algılama yaklaşımı"dır.

Sabit özellikler yaklaşımı, Amerika Birleşik Devletleri ("ABD") Göçmenlik Temyiz Kurulu'nun "Matter of Acosta"¹³⁰ kararından kaynaklanmış, ancak etkisi sadece ABD ile sınırlı kalmamış, Anglo-Sakson hukukunu benimseyen ülkelere kabul görmüştür¹³¹. Kararda, "aynı türden" anlamına gelen "ejusdem generis" köklü doktrininin BTGM'nin yorumlanmasında en yararlı doktrin olduğu kabul edilmiştir¹³². Kararda, BTGM'ye dayalı zulmün; "hepsi ortak, değişmez bir karakteristiği paylaşan bir grubun üyesi olan bir kişiye yönelik olması" gerektiği belirtilmiştir. Paylaşılan karakteristiğin, "cinsiyet, renk veya akrabalık bağları gibi doğuştan gelebileceği veya bazı durumlarda geçmiş ortak bir deneyimden" kaynaklanabileceği ifade edilmiştir. Bu karakteristiğin, "grup üyelerinin kişisel

¹²⁸ BM Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Summary Record of the Third Meeting, Geneva, 3 July 1951, A/Conf 2/SR 3, A/CONF.2/SR.3, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68cd94.html> [erişim: 16 Eylül 2020]

¹²⁹ BMMYK, "Handbook on Procedures", para. 77-79

¹³⁰ United States Board of Immigration Appeals, Matter of Acosta, Başvuru No: A-24159781, 1 Mart 1985. bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_BIA,3ae6b6b910.html [erişim: 19 Mart 2020]

¹³¹ Michelle Foster, "Why we are not there yet", s.20

¹³² United States Board of Immigration Appeals, Matter of Acosta, "Ejusdem generis doktrini belirli kelimelerle bir numaralandırmada kullanılan genel kelimelerin, belirli kelimelerle tutarlı bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunur."

veya manevi varlığı için vazgeçilmez olduğu için iradi olarak değiştirilmesinin mümkün olmaması ya da değiştirilmesi beklenmemesi gerekmektedir”¹³³.

Bu yaklaşım, Kanada Temyiz Mahkemesi’nin “Canada v Ward” kararında benimsenmiş, kararda BTG kavramının medeni ve siyasi hakların doğasında bulunan ayrımcılıkla mücadele ilkelerine karşı yorumlanması gerektiği belirtilmiştir¹³⁴. Bu yaklaşım ayrıca, Yeni Zelanda¹³⁵ ve Birleşik Krallık¹³⁶ yargı çevrelerinde de kabul görmüştür.

Toplumsal algılama yaklaşımı ise, Avustralya ve Fransa yargı çevrelerinin içtihatlarından ortaya çıkmıştır. Avustralya Yüksek Mahkemesi, “A and Another” kararında kelimelerin sözlük anlamlarından yola çıkılarak, ifadenin “sıradan anlamını” tanımlamıştır.¹³⁷ Böylelikle, BTG’nin, “onları birleştiren ve genel olarak toplumdan ayrı tutulmalarını sağlayan belirli bir özelliği veya unsuru paylaşan kişiler topluluğu” olduğu sonucuna varılmıştır¹³⁸. Avustralya Yüksek Mahkemesi, daha sonra, “Applicant S” kararında bir grubun BTG oluşturup oluşturmadığına karar verirken üç adımın izlenmesi gerektiğini belirtmiştir¹³⁹:

¹³³ United States Board of Immigration Appeals, Matter of Acosta

¹³⁴ Canada: Supreme Court, Canada (Attorney General) v. Ward, Başvuru No: [1993] 2 S.C.R. 689, 30 Haziran 1993. bkz. https://www.refworld.org/cases,CAN_SC,3ae6b673c.html [erişim: 19 Mart 2020]

¹³⁵ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 2039/93 Re MN, 12 Şubat 1996. bkz. https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,3ae6b741c.html [erişim: 20 Mart 2020]

¹³⁶ United Kingdom: House of Lords (Judicial Committee), Islam (A.P.) v. Secretary of State for the Home Department; R v. Immigration Appeal Tribunal and Another, Ex Parte Shah (A.P.), 25 Mart 1999. bkz: https://www.refworld.org/cases,GBR_HL,3dec8abe4.html [erişim: 20 Mart 2020]

¹³⁷ Australia: High Court, Applicant A and Another v Minister for Immigration and Ethnic Affairs and Another, 24 Şubat 1997, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_HC,3ae6b7180.html [erişim: 16 Eylül 2020]

¹³⁸ Australia: High Court, “Applicant A and Another”

¹³⁹ Australia: High Court, Applicant S v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs, Başvuru No: [2004] HCA 25, 27 Mayıs 2004, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_HC,4110e81d4.html [erişim: 16 Eylül 2020]

“İlk olarak, grup, grubun tüm üyeleri için ortak olan bir özellik veya nitelik ile tanımlanabilir olmalıdır. İkinci olarak, grubun tüm üyeleri için ortak olan özellik veya nitelik, paylaşılan zulüm korkusu olamaz. Üçüncüsü, bu özelliğe veya niteliğe sahip olmak, grubu genel olarak toplumdan ayırmalıdır.”

Fransız yargı çevresinde ise, Conseil d'Etat'ın “Ourbih” kararında benimsenen toplumsal algılama yaklaşımı doğrultusunda, BTG'nin tanımlanmasında başvurulmuş iki kriter; grubun tüm üyeleri için ortak olan ve ülkedeki yetkililerin ve genel olarak toplumun gözünde grubu tanımlayan özelliklerin varlığıdır¹⁴⁰.

Uygulamada ortaya çıkan bu farklı yaklaşımlar nedeniyle, BMMYK'nın 2002 yılında yayınladığı bir diğer klavuz olan “Uluslararası Koruma Hakkında İlkeler: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Mülteci Sözleşmesi'nin 1(A)(2) Maddesi ve/veya 1967 Maddesi Bağlamında Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet”¹⁴¹ (“BTGM Klavuzu”) BTG'yi tüm yönleriyle ele almıştır. Klavuzda BTG'ye yönelik yaklaşımın, sabit özellikler yaklaşımı ve toplumsal algılama yaklaşımı birlikte değerlendirilerek bir sonuca gidilmesi gerekliliği belirtilmiştir. BMMYK, her iki yaklaşımı da kapsayan tek bir standart benimseyerek BTG'yi şu şekilde tanımlamıştır. BTG;

“zulme maruz kalma riski altında olmak dışında belli ortak özellikleri olan veya toplum tarafından bir grup olarak algılanan kişilerden oluşan bir gruptur. Bu özellik genelde doğuştan, değişmesi mümkün olmayan, veya kişinin kimliği, vicdanı veya insan haklarının uygulanması için gerekli olan özelliklerdir” (m. 11).

¹⁴⁰ France: Conseil d'Etat, Ourbih, Başvuru No: CE, SSR, 171858, 23 Haziran 1997, bkz. https://www.refworld.org/cases,FRA_CDE,3ae6b67c14.html [erişim: 16 Eylül 2020]

¹⁴¹ BMMYK, Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/02. bkz. <https://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html> [erişim: 23 Mart 2020]

BTGM Klavuzunda, daha önce benimsenen bazı yaklaşımlar doğrultusunda, bir grubun BTG olup olmadığının değerlendirilmesinde başvurulmaması gereken hususlar da ele alınmıştır. İlk olarak, BTG'nin yalnızca grup üyelerinin karşılaştığı zulüm veya duydukları ortak zulüm korkusu ile tanımlanamayacağı belirtilmiştir. Ancak, bir gruba yönelik zulüm içeren eylem grubun toplum içerisindeki görünürlüğüne karar verilmesinde ilgili bir etken olabilmektedir¹⁴².

İkinci bir husus, “kaynaşma koşulu”nun gerekli olmadığını kabul görmüş olmasıdır. Bir grubun üyelerinin birbirlerini tanımaları veya birbirleriyle ilişki içerisinde olduklarını göstermeleri gerekmemektedir¹⁴³. Burada sorulması gereken soru, grup üyelerinin paylaştığı ortak bir unsurun varlığına ilişkindir¹⁴⁴. Bu bağlamda, kadınlar, çocuklar, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel veya interseks bireyler gibi hedeflenen pek çok grubun birbiriyle bir ilişkisi genellikle bulunmamakta, ortak özelliklerine bağlı olarak mülteci hukukunda toplumsal grupların en iyi örnekleri olarak kabul edilmektedirler¹⁴⁵.

BTG'nin varlığı için gerekli görülmeyen diğer bir husus, grubun tüm üyelerinin zulüm riski altında olduğunun ispatının aranmamasıdır¹⁴⁶. Kişileri BTG'de birleştiren şeyin ortak zulüm korkusunun olduğunun söylendiği, BTGM nedeniyle

¹⁴² BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para. 14, s.4; Australia: High Court, “Applicant A and Another v Minister”

¹⁴³ Cambridge University Press, Summary Conclusions: Membership of a Particular Social Group, Haziran 2003, para.4, bkz. <https://www.refworld.org/docid/470a33b40.html> [erişim: 17 Eylül 2020]

¹⁴⁴ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para. 15, s.5

¹⁴⁵ Michelle Foster, “Why we are not there yet”, s. 19

¹⁴⁶ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para. 17, s.5

bazı kişilerin zulümden korkabileceği görüşünde bir “*döngüsellikten daha fazlası*” bulunmaktadır¹⁴⁷.

Mülteci Sözleşmesi’nde belirtilen diğer zulüm nedenlerinden kaynaklı başvurularda olduğu gibi, grubun büyük olup olmaması BTG’nin varlığı için gerekli görülen kriterlerden biri değildir¹⁴⁸. Grubun büyüklüğüyle ilgili endişe, özellikle kadınların BTG olarak tanınması bağlamında, sığınma kapılarının önünü açacağına (“*floodgates concern*”) ilişkin korkudan kaynaklanmaktadır¹⁴⁹. Çok sayıda kişinin zulüm riski ile karşı karşıya olması uluslararası korumadan yararlanmalarının önünde bir engel olmadığı gibi, kadınların BTG olarak kabul edildikleri durumlarda bir toplumdaki bütün kadınların mülteci statüsünü hakettikleri sonucuna varılmamaktadır¹⁵⁰.

BTGM Klavuzu, baskın yaklaşımların alternatif olarak görüldüğüne ilişkin bir kavrayışla (alternatif test), değiştirilmesi mümkün olan ve temel olmayan özellikler taşıyan BTG’ye dahil olunduğunun iddiasında, grubun toplumda kabul görmüş bir grup olarak algılanıp algılanmadığına karar verilmesi için ileri analiz gerektiğini belirtmiştir¹⁵¹. Bu alternatif test yaklaşımı, Toplumsal Cinsiyet Klavuzunda benimsenmiş, hem sabit özellikler yaklaşımı hem de toplumsal algılama yaklaşımı birlikte değerlendirilerek kadınlar, sığınma hukuku açısından toplumsal grup olarak tanımlanmıştır. Cinsiyet, kadınlar ve toplumsal cinsiyetin, doğuştan gelen veya

¹⁴⁷ Australia: High Court, “Applicant A and Another”

¹⁴⁸ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para. 18, s. 5; Australia: High Court, “Applicant A and Another”

¹⁴⁹ Melanie Randall, Particularized Social Groups and Categorical Imperatives in Refugee Law: State Failures to Recognize Gender and the Legal Reception of Gender Persecution Claims in Canada, the United Kingdom, and the United States, *Journal of Gender, Social Policy & the Law* Cilt: 23, Sayı: 4, 2015, s. 563

¹⁵⁰ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para. 19, s. 5

¹⁵¹ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group”, para.13, s.4

değişmeyen özellikleri nedeni ile bir grup olarak değerlendirilmesi Toplumsal Cinsiyet Klavuzu öncesinde anlaşılmalıysa, Toplumsal Cinsiyet Klavuzu'nda toplumsal algılama yaklaşımı bağlamında kadınların, bazı ülkelerde farklı muamele ve standartlara maruz bırakan özellikleri nedeniyle de BTG olabileceği belirtilmiştir¹⁵².

BMMYK'nın BTG'nin belirlenmesinde başvurulan baskın yaklaşımların alternatif olarak ele alınmasına ilişkin değerlendirmesi, bazı yargı çevrelerince yanlış yorumlanarak BTG gerekçesinin zemini daraltılmıştır. Özellikle ABD ve Birleşik Krallık yargı çevresinde, hem sabit özellikler yaklaşımı hem de toplumsal algılama yaklaşımı alternatif olarak değil, kümülatif olarak ele alınmaktadır. ABD Göçmenlik Temyiz Kurulu'nu verdiği "Matter of A-R-C-G-" kararında, BTG tanımı, üç aşamalı bir teste dönüşmüştür. Bir sığınma talebinin temelini oluşturmak için, toplumsal grup; 1) ortak değişmez bir özelliği paylaşan üyelerden oluşmalı, 2) toplumsal olarak farklı olmalı ve 3) titizlikle tanımlanmalıdır¹⁵³. Birleşik Krallık İltica ve Göçmenlik Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararda da, BTG'nin belirlenmesinde hem BTG'nin belirgin bir kimliğe sahip olması gerektiği hem de grubu çevreleyen toplum tarafından farklı algılandığı için grubun belirgin kimliğinin ortaya çıkması gerekliliği vurgulanmıştır¹⁵⁴.

¹⁵² BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution", para. 30, s.8

¹⁵³ United States Board of Immigration Appeals, Matter of A-R-C-G- et al., "17 yaşında evlenen Guatemalalı başvuru, eşinin devamlı olarak fiziksel, cinsel şiddetine uğramış ve sığınma başvurusunda bulunmuştur." Başvuru No: 26 I&N Dec. 388 (BIA 2014), 26 Ağustos 2014, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_BIA,5400846f4.html [erişim: 17 Eylül 2020]

¹⁵⁴ United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, SB (Moldova) v. Secretary of State for the Home Department, Başvuru No: CG [2008] UKAIT 00002, 26 Kasım 2007, bkz. https://www.refworld.org/cases,GBR_AIT,47837c902.html [erişim: 17 Eylül 2020]

BTG Klavuzunun yayınlanmasının ardından kabul edilen ve daha sonra güncellenen, AB'nin Vasıflandırma Yönetmeliği uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin nitelendirilmesi ve statüsüne ilişkin asgari standartların belirlenmesi amacıyla üye devletler tarafından kabul edilmiştir¹⁵⁵. Yönetmelik'te, zulüm gerekçelerinin değerlendirilmesinde BTG'nin varlığı açısından, kümülatif bir yaklaşım benimsenerek her iki baskın yaklaşımın birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Toplumsal grup oluşturabilmesi için, “1) grubun üyelerinin, doğuştan gelen bir özelliği veya değiştirilemeyen ortak bir arka planı veya vazgeçmeye zorlanmaması gereken kişisel veya manevi varlığı için esas olan bir özelliği paylaşması, ve 2) grubun çevresindeki toplum tarafından farklı olarak algılandığı için ilgili ülkede belirgin bir kimliğinin olması”¹⁵⁶ gerekmektedir. Bu Yönetmelik doğrultusunda, özellikle Alman yargı çevreleri BTG'nin belirlenmesinde kümülatif bir yaklaşım benimsemektedir¹⁵⁷.

Sonuç olarak, bazı yargı çevrelerinde kümülatif yaklaşımın benimsenmesi ile BTG'nin varlığı için hem değişmezliğin (“*immutability*”) hem de toplumsal algının tespit edilmesinin gerektiği iki aşamalı bir engelin dayatılması yolu açılmıştır¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, Standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, Directive 2011/95/EU, 13 Aralık 2011, bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> [erişim: 17 Eylül 2020]

¹⁵⁶ European Parliament and Council, “Standards for the qualification”, m.10/1-d,

¹⁵⁷ Michelle Foster, The 'Ground with the Least Clarity': A Comparative Study of Jurisprudential Developments relating to 'Membership of a Particular Social Group', “Çalışmada, Alman içtihat hukukunda analiz edilen 80 kararın çoğunluğunun Yönetmelik m.10/1-d bağlamında ele alındığı, bu kararlarda kümülatif yaklaşımın uygulandığı, böylelikle Alman yargı çevresinin BTG'nin varlığı için hem ortak bir temel özelliğin hem de grubun toplumun geri kalanından farklı olduğuna dair toplum tarafından bir algının gerektiği ortaya konulmuştur.” UNHCR, 2012, s.24-27

¹⁵⁸ Foster, “Why we are not there yet”, s. 24-25

2.2.2. Belirli Bir Toplumsal Grup Bağlamında Yaşanan Zorluklar

2.2.2.1. Toplumsal Grubun Dar Yorumlanması

BTG zeminine dayalı toplumsal cinsiyet temelli iddiaların başarılı bir şekilde tanınmasının önündeki engellerden biri hem savunucuların hem de karar vericilerin BTG'yi kadın olarak çerçevelemeye ilişkin yaklaşımlarıdır.

Avustralya Yüksek Mahkemesi'nin "Khawar" kararında, BTG'nin "*herhangi bir toplumdaki kadınların farklı ve tanınabilir bir grup*" olduğu temelinde "kadın" olarak nitelendirilebileceği, kadınların "*ayırt edici nitelikleri ve özellikleri, erkekler tarafından ya da hükümetlerin kendilerine nasıl davranıldığından bağımsız olarak mevcut*"¹⁵⁹ olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, başlangıcından itibaren, sabit özellikler yaklaşımının açıkça cinsiyet veya toplumsal cinsiyeti içerdiği de kabul edilmektedir¹⁶⁰. Kanada¹⁶¹ ve Yeni Zelanda¹⁶² yargı çevreleri istikrarlı bir şekilde sabit özellikler yaklaşımına dayalı olarak, kadının BTG oluşturabileceğini kabul etmiştir.

¹⁵⁹ Australia: High Court, Minister for Immigration and Multicultural Affairs v. Khawar, "“Khawar, Pakistan'da eşinden maruz kaldığı ev içi şiddet nedeniyle sığınma başvurusunda bulunmuştur. Pakistan'da özellikle savunmasız bir grup olan evli kadınlar, kocaları ve kocalarının aileleriyle anlaşmazlıklarında, erkek desteğini arayamamakta ve kadınlar evde sobada yakılmak da dahil çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalmakta veya bununla tehdit edilmektedir. Ancak hem normative hukuki çerçevede hem de uygulamada Pakistan'da ev içi şiddet vakalarına karşı etkili koruma sağlanmamaktadır.”, Başvuru No: [2002] HCA 14, 11 Nisan 2002, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_HC,3deb326b8.html [erişim: 1 Eylül 2020]

¹⁶⁰ United States Board of Immigration Appeals, Matter of Acosta; House of Lords, Shah and Islam v. Secretary of State for the Home Department

¹⁶¹ Canada: Supreme Court, Canada (Attorney General) v. Ward

¹⁶² New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 71427/99, 16 Ağustos 2000, bkz. https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,3ae6b7400.html [erişim: 1 Eylül 2020]

Ancak, kadınların BTG olarak kabulü yaklaşımında dahi karar vericiler, BTG'nin belirlenmesinde oldukça karmaşık bir tutum benimsemekte ve yapay olarak uydurulmuş dar gruplar konusunda ısrar etmektedirler¹⁶³. “Khawar” kararı örneğinde, Avustralya Yüksek Mahkemesi, toplumsal grubu yalnızca “kadın” olarak değil, “*hane halkı üyeleri tarafından şiddete karşı koruma arayabileceği bir erkek kan bağı (“male blood relation”) içermeyen bir hanede yaşayan evli kadınlar*”¹⁶⁴ olarak formüle etmiştir.

ABD Göçmenlik Temyiz Kurulu'nun verdiği “Matter of A-R-C-G” kararında ise, başvuru BTG iddiası “*Guatemala'da ilişkilerini terk edemeyen evli kadınlar*” olarak formüle edilmiştir¹⁶⁵. ABD Göçmenlik Temyiz Kurulu'nun bu kararı takiben Federal Mahkemeler ev içi şiddete dayalı sığınma iddialarını yorumlamakta güçlük yaşamıştır¹⁶⁶. “Ordonez-Tevalan” kararına konu olayda, Guatemalalı bir kadın, eski erkek arkadaşının sözlü, fiziksel ve cinsel tacizine maruz kaldığı gerekçesiyle sığınma talebinde bulunmuş, talebi erkek arkadaşı ile hiç evlenmediği için “Matter of A-R-C-G” kararında belirtilen BTG'nin bir üyesi olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir¹⁶⁷. Davanın yeniden görülmesi talebi üzerine, Kurul “Matter of A-R-C-G” kararını uygulamanın hatalı olduğunu belirterek kararını geri çekmiştir¹⁶⁸. Kurul, daha sonra “Matter of A-R-C-G” tutumunu, emsal bir karar vermeksizin netleştirmeye çalışmış, bağlayıcı olmayan bu kararda “Matter

¹⁶³ Foster, “Why we are not there yet”, s. 38

¹⁶⁴ Australia: High Court, Minister for Immigration and Multicultural Affairs v. Khawar, para. 81, 26.

¹⁶⁵ United States Board of Immigration Appeals, Matter of A-R-C-G- et al, s.389

¹⁶⁶ United States Court of Appeals, Third Circuit, Ordonez-Tevalan v. Attorney Gen. of U.S., Başvuru No: 837 F.3d 331, 21 Eylül 2016, bkz. <https://casetext.com/case/ordonez-tevalan-v-attorney-gen-of-us> [erişim: 1 Eylül 2020]

¹⁶⁷ United States Court of Appeals, Third Circuit, Ordonez-Tevalan v. Attorney Gen. of U.S., s.21

¹⁶⁸ United States Court of Appeals, Third Circuit, Aguedita Ordonez Tevalan v. Attorney General United States, Başvuru No: 15-2187, <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca3/15-2187/15-2187-2016-09-21.html> [erişim: 1 Eylül 2020]

of A-R-C-G” kapsamında anlaşılabilir bir BTG iddiasının bir parçası olarak “*medeni durumun gerekli olmadığı*” belirtilmiştir¹⁶⁹.

Toplumsal cinsiyete dayalı iddialarda görülen grubun dar formülasyonuna yönelik yaklaşım, sınır kapılarının açılması sonucunu doğuracağı (örtük) endişesine (“*floodgates concern*”) dayanmaktadır¹⁷⁰. Bu endişe Mahkeme kararlarında açıkça görülebilmektedir. ABD Temyiz Mahkemesi Altıncı Dairesi, “Rreshpja”¹⁷¹ kararında, Dokuzuncu Daire’nin “Mohammed”¹⁷² kararının bütün bir toplumsal cinsiyetin BTG oluşturduğu şeklinde anlaşıldığını belirtmiştir. Altıncı Daire, Dokuzuncu Dairenin Somali’de kadın sünneti uygulamasının tüm ülkede kültüre derin bir şekilde yerleştirildiğini ve tüm kadınların yaklaşık yüzde 98’ine uygulandığını belirten ifadesini, Somali’deki neredeyse tüm kadınların ABD’de sığınma hakkına sahip olduğu anlamını taşıdığını ve Mahkemenin bu kararlılığına katılmanın mümkün olmadığını belirterek eleştirmiştir¹⁷³.

Sığınma kapılarının açılacağı endişesiyle, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma taleplerinde BTG’nin yorumlanması, mülteci tanımının diğer unsurlarına atıfta bulunularak da daraltılmaktadır. Birleşik Krallık yargı çevresinin “Shah”¹⁷⁴ sonrası bazı kararlarında, başvuranların devlet koruması aramaktaki başarısızlığı aşırı şüphecî yaklaşımla değerlendirilmiştir¹⁷⁵. Birincisi, zulmü kanıtlamak için,

¹⁶⁹ United States Board of Immigration Appeals, E-M-, 18 Şubat 2015, bkz. <https://www.ca1.uscourts.gov/sites/ca1/files/citations/271353122-E-M-BIA-Feb-18-2015.pdf> [erişim: 1 Eylül 2020]

¹⁷⁰ Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s. 398; Foster, “Why we are not there yet”, s. 30

¹⁷¹ United States Court of Appeals Sixth Circuit, Rreshpja, Başvuru No: 04-3808, 15 Ağustos 2005, bkz. <https://caselaw.findlaw.com/us-6th-circuit/1260538.html> [erişim: 4 Eylül 2020]

¹⁷² United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, Khadija Mohammed v. Alberto R. Gonzales, Attorney General; Khadija Ahmed Mohamed v. Alberto R. Gonzales, Attorney General, Başvuru No: A79-257-632; 03-72265; 03-70803, 10 Mart 2005, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_CA_9,423811c04.html [erişim: 4 Eylül 2020]

¹⁷³ United States Court of Appeals Sixth Circuit, Rreshpja

¹⁷⁴ House of Lords, Shah and Islam v. Secretary of State for the Home Department

¹⁷⁵ Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s. 373

başvuran, davasında yetersiz devlet koruması nedeniyle korkuya sahip olduğunu göstermelidir¹⁷⁶. İkincisi, BTG'nin varlığını göstermek için, başvuru sahibinin ayrıca BTG'ye karşı kurumsallaşmış, ancak yasal olarak düzenlenmiş olmasına gerek görülmeyen, ayrımcılığın varlığını da göstermesi gerekmektedir¹⁷⁷. Devletin koruma gerekliliğini öngören bu ikili yaklaşım, 1) haklı nedene dayalı zulüm korkusu taşıyan ve 2) toplumsal cinsiyeti nedeniyle devlet korumasından mahrum kalan bir kadının, kendi ülkesinde bir grup olarak kadınlar yeterince kötü muameleye maruz kalmadıkça, sığınma için uygun olmadığını göstermektedir¹⁷⁸. Bu yaklaşım, uluslararası korumanın genel kabul gören ilkelerine ve ayrıca, BTG'nin inşasında yaygın olarak başvuru sabit özellikler yaklaşımına aykırıdır¹⁷⁹.

Birleşik Krallık Göçmenlik Temyiz Mahkemesi, bu yaklaşım doğrultusunda verdiği bir kararda İranlı bir aile içi şiddet mağdurunun sığınma talebini, İranlı kadınların BTG olmadığına karar vererek reddetmiştir. Kararda, polis İranlı kadınları aile içi şiddetin bir aile meselesi olarak görülmesi nedeniyle aile içi şiddetten korumaya yönelik isteksizliği, kadınların boşanma davalarında ayrımcı muameleye maruz kalmalarına değinilmiştir¹⁸⁰. Ancak Mahkeme “Shah” kararında

¹⁷⁶ United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, Secretary of State for the Home Department v. ZH (Women as Particular Social Group) Iran, Başvuru No: CG [2003] UKIAT 00207, 6 Haziran 2003, bkz. https://www.refworld.org/cases/GBR_AIT_46836b040.html [erişim: 4 Eylül 2020]

¹⁷⁷ United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, RG (Ethiopia) v Secretary of State for the Home Department, Başvuru No: [2006] APP.L.R. 04/04 , 4 Nisan 2006, <https://www.womenslinkworldwide.org/files/2904/apelacion-de-iat-solo-en-ingles.pdf> [erişim: 4 Eylül 2020]; United Kingdom: House of Lords (Judicial Committee), Fornah (FC) v. Secretary of State for the Home Department, Başvuru No: [2006] UKHL 46, 18 Ekim 2006 <https://www.refworld.org/pdfile/4550a9502.pdf> [erişim: 4 Eylül 2020]

¹⁷⁸ Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s. 373

¹⁷⁹ Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s. 373

¹⁸⁰ United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, Secretary of State for the Home Department v. ZH, para.75, s. 15

yer alan Pakistanlı kadınlar kadar kötü muamele görmedikleri gerekçesiyle ‘İranlı kadınlar’ın BTG oluşturmadıklarına karar vermiştir¹⁸¹.

Yargı çevrelerinin toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddialarının BTG kapsamında değerlendirilmesi yaygın kabul görmüş ise de, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talepleri açısından Mülteci Sözleşmesi’nin en belirsiz gerekçesi olan BTG, uygulamada gelişen karmaşık formülasyonlar ile daha da belirsizleştirilmiştir. BTG’nin dar olarak yorumlanmasına yönelik eğilim ise toplumsal cinsiyete dayalı iddialar açısından öngörülemez bir alan yaratmıştır.

2.2.2.2. Toplumsal Algılama Yaklaşımının Yorumlanması

Kadının toplumsal cinsiyete dayalı iddialarının BTG çerçevesinde değerlendirilmesine ilişkin yaygın kabule rağmen, BTG açısından başvuru alan her iki yaklaşım bağlamında grubun dar yorumlanması ile toplumsal cinsiyete dayalı başvurular açısından öngörülemez ve belirsiz bir tablo ortaya konulmuştur. Bunun yanında, karşılaşılan bir diğer zorluk, özellikle toplumsal algılama yaklaşımı doğrultusunda, kadınların genel olarak toplumdan ayrı olarak algılanabileceğinin belirlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Avustralya içtihat hukukunda, kadınların kolayca tanımlanabilen özellikleri paylaştıkları için BTG oluşturabileceği açıkça kabul edilmesine rağmen¹⁸², bu her davada aynı isteklilikle uygulanmamıştır. Avustralya Mülteci İnceleme

¹⁸¹ United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, Secretary of State for the Home Department v. ZH, para.81-82

¹⁸² Refugee Review Tribunal of Australia, “Mahkeme Hindistanlı kadınları BTG olarak kabul etmiştir.” Başvuru No: 0904298 [2010] RRTA 149, 4 Mart 2010, bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2010/149.html?context=1;query=0904298;mask_path=# [erişim: 4 Eylül 2020]

Mahkemesi, bir kararında¹⁸³ "*savunmasız genç Kolombiyalı kadınlar*" veya "*genç kadınlar*" gruplarının bir toplumsal grup olarak toplumun geri kalanından ayırddilebilir olmadığına karar vermiştir. Bazı kararlarda ise, toplumsal cinsiyet temelinde bir toplumsal grubun büyüklüğü nedeniyle ayırddilemez olduğu sonucuna varılmıştır. Mahkeme, "*Tanzanyalı kadınlar*"¹⁸⁴ ve "*Taylandlı kadınlar*"¹⁸⁵ gruplarının BTG olarak varlığını da bu grupların çok geniş olması nedeniyle kabul etmemiştir.

Almanya içtihat hukukunda, Vasıflandırma Direktifi'nin benimsediği kümülatif yaklaşım nedeniyle, toplumsal algılama yaklaşımı doğrultusunda ele alınan sığınma başvurularında, genellikle yalnızca belirli kadın alt gruplarının olduğu veya davacının toplumun normlarını ihlal etmek için bir şey yaptığı ve bu şekilde kendini topluma görünür kıldığı durumlarda BTG'nin varlığı gündeme gelmektedir¹⁸⁶. Mahkeme bir davada İranlı bir kadının, üyelerinden vazgeçmeye zorlanmayacak kadar temel kimlik özelliklerini paylaşan bir gruba ait olduğu ve İran'daki bu grubun, çevresindeki toplum tarafından farklı olarak algılandığı için farklı bir kimliği olduğu konusunda ikna olduğunu belirtmiştir¹⁸⁷. Foster, Almanya yargı çevresinde yaptığı kapsamlı araştırmada, Almanya'nın Vasıflandırma Direktifi

¹⁸³ Refugee Review Tribunal of Australia, Başvuru No: N98/24000 [2000] RRTA 33, 13 Ocak 2000, bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2000/33.html?context=1;query=24000%202000;mask_path=

[erişim: 5 Eylül 2020]

¹⁸⁴ Refugee Review Tribunal of Australia, Başvuru No: 1008739 [2010] RRTA 1177, 24 Eylül 2010) bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2010/1177.html?context=1;query=1008739%202010;mask_path=

≡ [erişim: 5 Eylül 2020]

¹⁸⁵ Refugee Review Tribunal of Australia, Başvuru No: 071949558 [2008] RRTA 163, 27 Mart 2008, bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2008/163.html?context=1;query=071949558%202008;mask_path=

≡ [erişim: 5 Eylül 2020]

¹⁸⁶ Foster, "Why we are not there yet", s.33

¹⁸⁷ Administrative Court Neustadt (Verwaltungsgericht Neustadt an der Weinstrasse), Başvuru No: 3 K 753/07.NW, bkz. <https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/default/files/aldfiles/14697.pdf> [erişim: 5 Eylül 2020]

doğrultusunda BTG'nin değerlendirilmesinde kümülatif yaklaşım benimsediğini, bunun sonucu olarak da toplumsal algılama yaklaşımının sığınma taleplerine ayrıca uygulandığını belirtmiştir¹⁸⁸.

Toplumsal algılama yaklaşımı doğrultusunda, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının devam ettiği bir toplumda kadın olmanın “*yeterince ayırt edici*” olmadığına dair kavrayış nedeniyle BTG'nin değerlendirilmesi yargı çevrelerinin muhakemesinin öngörülemezliği sonucuna sebep vermektedir. Bu durum ise, bu bağlamda verilen kararların gelecekte yapılacak başvurular açısından rehberlik görevi görmemesini beraberinde getirmektedir. Hem BTG'nin dar yorumlanması hem de toplumsal algılama yaklaşımının yarattığı bu belirsiz ve öngörülemezliğin arkasında yatan sebep ise genel olarak sığınma kapılarının açılacağı endişesidir¹⁸⁹. Ancak bu endişenin yersizliği şu gerekçelerle ortaya konulmuştur: Birincisi, toplumsal cinsiyet temelinde BTG, sığınma başvurusunun kabulü anlamına gelmemektedir. Sığınma başvuruları, kadınların BTG olarak kabulünden sonra dahi, haklı temele dayalı zulüm korkusunun bulunmaması, bağlantı noktası gerekliliğini karşılamadıkları veya bir yer değiştirme alternatifinin varlığı nedeniyle reddedilmektedir¹⁹⁰. İkinci olarak, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma taleplerinde verdikleri ilerici kararlar sonrasında, kadınlardan artan bir şekilde sığınma talebi ile karşılaşmayan devletlerin deneyimleri bu endişenin gereksiz olduğunu

¹⁸⁸ Michelle Foster, The 'Ground with the Least Clarity', “Ayrıca, çalışmada yer verilen kararlardan birinde (Decision of the Bundesamt, No. 5244504-346 2007) Mahkeme, 'Haitili kadınlar' formülasyonunu Vasıflandırma Direktifi uyarınca grubun toplumda farklı bir kimliğe sahip olması gerektiği gerekçesiyle reddetmiştir. Karara ulaşamadığı için burada değinilmekle yetinilmiştir.”s.24-27

¹⁸⁹ Karen Musalo, Protecting Victims of Gendered Persecution: Fear of Floodgates or Call to (Principled) Action?, “Makalede, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm mağdurlarını korumayı genişletmeye yönelik direncin yabancı düşmanlığı (“xenophobia”), kültür emperyalizmi iddiaları (“claims of cultural imperialism”) ve sınır kapılarının açılacağı korkusu (“fear of the floodgates”) olduğu belirtilmiştir.” Virginia Journal of Social Policy & the Law Cilt: 14, Sayı: 2, 2007, s. 130-137

¹⁹⁰ Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s.398

göstermiştir¹⁹¹. Üçüncü olarak, Mülteci Sözleşmesi geniş tabanlı olgulara dayanan iddiaları engellemektedir. Sınır kapılarının açılacağı endişesini taşıyan yargı çevreleri, halihazırda ırk, din, milliyet gibi diğer sözleşme gerekçelerinin zorunlu olarak geniş kitleleri kapsadığı gerçekliğini kabul etmiş bulunmaktadır¹⁹².

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SIĞINMA HAKKININ İSTANBUL SÖZLEŞMESİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. GENEL OLARAK

Mülteci ve sığınmacı kadınlar, sığınma taleplerine dayanak oluşturan zulüm dışında, hem sığınma amacıyla yaptıkları yolculuklarda hem de sığınma talep edilen ülkede cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadırlar. Ülkelerin hem toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru mülteci kadının korunmasına hem de toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkına yönelik yaklaşımları farklılıklar içermekte ve bu farklılıklar nedeniyle mülteci ve sığınmacı kadının haklarına yönelik boşluklar oluşmaktadır. Böylece kadınların maruz kaldıkları zulüm katlanarak artmaktadır¹⁹³. Bu bölümde, ev içi şiddet¹⁹⁴ de dahil olmak üzere kadına

¹⁹¹ Trevor R. Larkin, Sex and Gender Violence in Asylum Law: Expanding Protection Beyond Domestic Violence, Drexel Law Review, Cilt: 9, Sayı: 227, s.257-258; Lobo, “Women as a Particular Social Group”, s.398

¹⁹² Randall, “Particularized Social Groups and Categorical Imperatives”, 564.

¹⁹³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu, Human rights of refugee and migrant women and girls need to be better protected, Strasbourg, 2016, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-of-refugee-and-migrant-women-and-girls-need-to-be-better-protected> [erişim: 30 Mart 2020]

¹⁹⁴ İstanbul Sözleşmesi'nin orjinal metninde “domestic violence” terimi yer almaktadır. Bu terim, “ev içi şiddet” olarak Türkçe'ye çevrilmesi gerekirken, “aile içi şiddet” olarak çevrilmiştir. Yine, “domestic unit” ibaresi “ev içinde” olarak çevrilmesi gerekirken “aile birliğinde” olarak çevrilmiştir.

yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi amacıyla, İstanbul Sözleşmesinin, sığınmacı ve mülteci kadınların haklarına ilişkin içerdiği hükümler ve 60. Maddesi ile düzenlenen toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı incelenmektedir. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi'nin kadına karşı şiddet ve toplumsal cinsiyet arasında kurduğu bağın anlaşılması, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı açısından süregelen belirsizliğe ve öngörülemezliğe bir çözüm olarak ele alınmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, sözleşmenin amacını kadınların her türlü şiddet türüne karşı korunması, kadına karşı şiddetin ve ev içi şiddetin önlenmesi, kovuşturulması ve ortadan kaldırılması olarak belirtmiştir (m.1). İstanbul Sözleşmesi, devletlere ev içi şiddetin ve kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesine yönelik standartlara riayet etmeye ilişkin özen yükümlülüğü yüklemektedir. Bu yükümlülüğü düzenleyen, Avrupa ülkeleri açısından bağlayıcı ilk belge olması sebebiyle uluslararası hukuk alanında oldukça önem teşkil etmektedir. Sözleşme ayrıca giriş kısmında, kadına karşı şiddetin önlenmesi açısından temel bir unsur olarak kadın ve erkek arasındaki hukuki ve fiili eşitliğin yaşama geçirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bunun ötesinde Sözleşme, kadına karşı şiddet ile toplumsal cinsiyet arasında bağ kurarak; kadına karşı şiddeti *“tarihten gelen eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü”* olarak ele almaktadır. Ayrıca, kadına karşı şiddetin, kadına yönelik ayrımcılık biçimi olarak kabul edilmesini ve kadınlar ve erkekler arasında daha fazla eşitliğe yatırım yapmadan ortadan kaldırılamayacağı öncülünü düzenlemektedir¹⁹⁵.

Sözleşme ile sadece kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasında kurulan bağlantı ile sorunun yapısal doğası tanınmamaktadır. Kadına yönelik

Çevirideki hatalara dair detaylı bilgi için bkz. Kadriye Bakırcı, “İstanbul Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Cilt: 4, 2015, s. 137-139

¹⁹⁵ İstanbul Sözleşmesi, Giriş

ayrımcılıkla mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için devletler koruma, önleme, kovuşturma ve ortadan kaldırmakla yükümlü kılınmıştır (m.1.1.a). Ayrıca bu yükümlülüklerin ötesine geçilerek, daha geniş bir perspektifle devletlerin tüm çabalarını ortaya koymaları gerekliliği düzenlenmiştir. Sözleşme, ayrıca kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanmasının yanında, kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kadınların güçlendirilmesini amaçlarından biri olarak edinmiştir (m.1.1.b). Böylelikle, ilk bakışta sözleşme, kadınların şiddete karşı mağduriyetinin temelindeki daha geniş nedenleri gidermek için takdire şayan bir çaba sarf ederken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın bir parçası olarak kadınları güçlendirmenin gerekliliğini vurgulamaktadır¹⁹⁶.

İstanbul Sözleşmesi'nin bir diğer önemli özelliği ise, sözleşmenin insan hakları, eşitlik ve ayrımcılık yapılmamasına ilişkin vurgusudur (m.4). Bu maddenin ilk paragrafı ile, ilk olarak feminist kuramın da eleştire geldiği kamusal/özel alan ayrımı ortadan kaldırılarak herkesin, özellikle de kadınların, yaşama hakkına yönelik tedbirlerin alınması konusunda taraf devletler sorumlu tutulmuştur. Maddenin üçüncü paragrafı ise, taraflara sözleşme hükümlerinin, öncelikle mağdur haklarının korunmasını düzenleyen hükümler uyarınca alınacak tedbirlerin, ayrımcılık yasağı doğrultusunda uygulanması gerekliliğini düzenlemiştir. Bu hüküm ile öngörülen ayrımcılık yasağının, göçmen veya mülteci statüsünü de kapsadığını (çalışmanın öznesinin kadın mülteci ve sığınmacılar olması sebebiyle) belirtmek gerekmektedir.

Bu bölümde tartışacağımız başlıklar, İstanbul Sözleşmesi'nin sistematığı bağlamında ele alınmaktadır. İlk olarak Sözleşme ile mülteci ve sığınmacı kadına yönelik sağlanan korumanın, ikinci olarak ise, İstanbul Sözleşmesi ile düzenlenen

¹⁹⁶Lourdes Peroni, Violence Against Migrant Women: The Istanbul Convention Through a Postcolonial Feminist Lens, *Feminist Legal Studies*, Cilt: 24, 2016, s. 57

toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamı analiz edilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamına yönelik analiz şu sorular ekseninde değerlendirilmektedir: Zulüm olarak tanınabilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddet veya diğer zarar biçimlerinin neler olduğu, mülteci statüsünün gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak nasıl yorumlanacağı, sığınma süreçlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak gerçekleştirilmesinin ne anlama geldiği ve mülteci statüsünün belirlenmesine ilişkin toplumsal cinsiyete duyarlı uygulama ve prosedürlerin neler olduğu.

3.2. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN KADIN MÜLTECİLERE VE SİĞİNMACILARA SAĞLADIĞI KORUMA

İstanbul Sözleşmesi, yukarıda da belirttiğimiz üzere, ayrımcılık yasağı uyarınca, Sözleşme hükümlerinin taraf devletin vatandaşı olmayan göçmen, mülteci, sığınmacı kadınlar da dahil herhangi bir sebeple ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını, taraf devletlerin yükümlülüğü olarak düzenlemiştir. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet mağdurlarının yardım talepleri karşısında hizmetlerin sunulmasına ilişkin Avrupa'da yapılan araştırmalar, bazı mağdur gruplarına yönelik ayrımcılığın yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar, maruz kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerini bildirdiklerinde hizmet sağlayıcılar tarafından (kolluk, yargı birimleri vs.) ayrımcılık yaşayabilmektedir. Bu genel durumla birlikte, göçmen ve mülteci kadınların destek hizmetlerinden yararlanmaları ikamet durumları nedeniyle mümkün görülmeyebilmektedir. Bu düzenleme, kadınların birden fazla ayrımcılık biçimi yaşama eğiliminde

olduklarının ve bu durumun önüne geçilmesi için taraf devletlerin yükümlü olduğunun belirtilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır¹⁹⁷.

İstanbul Sözleşmesi'nin 7. bölümü göçmen ve mülteci kadınlara özgü düzenlemelere ayrılmıştır. Belgesi olmayan dâhil göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaya daha açık konumda bulunmakta, şiddete karşı mücadele bu gruptaki kadınlar açısından güç olmakta ve çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu sebeplerle göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınlara karşı şiddetin önlenmesi ve bununla mücadelenin, toplumsal cinsiyete duyarlı olarak sağlanması amacı ile devletlere çeşitli yükümlülükler öngörülmüştür. Ayrıca, (aşağıda detaylı bir şekilde tartışacağımız üzere) kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin zulüm olarak değerlendirilmesi ve mülteci statüsünün belirlenmesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yorumun benimsenmesi gerekliliği düzenlenmektedir. Bununla birlikte, sığınma işlemlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı usullerin, kılavuzların ve destek hizmetlerinin geliştirilmesi bir yükümlülük olarak ele alınmaktadır. Son olarak, geri göndermeme¹⁹⁸ ilkesinin kadına yönelik şiddet eylemlerinin mağdurları açısından uygulanmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

¹⁹⁷ Avrupa Konseyi, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Sözleşme Seri Sayısı. 210, İstanbul, 2011, para. 53. bkz. <https://rm.coe.int/16800d383a> [erişim: 02 Nisan 2020]

¹⁹⁸ Mülteci Sözleşmesi'nin 33. maddesi ile düzenlenen geri göndermeme ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” Diğer yandan, geri göndermeme yükümlülüğü, devletler açısından mutlak bir kabul yükümlülüğü ifade etmemekte olup aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, “bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”

İstanbul Sözleşmesi, göçmen kadınların oturma iznine ilişkin taraf devletlere çeşitli yükümlülükler öngörmüştür. Kadınların oturma izninin, kendilerine karşı şiddet ve ev içi şiddet eylemlerini gerçekleştiren faille olan ilişkilerine bağlı olması durumunda, birçok şiddet mağduru kadın kendilerine yönelik istismar ve şiddete karşı uzun süre sessiz kalmak zorunda bırakılmaktadır. Oturma iznini kaybetme korkusunun, şiddet mağduru kadınları istismar ve şiddet içerikli bir evliliği ya da ilişkiyi sürdürmeye zorlayacak bir duruma dönüşmemesi için, taraf devletler oturma iznine engel oluşturan uygulamalara karşı gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır¹⁹⁹.

3.3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETEN KAYNAKLI SİĞİNMA HAKKI

Kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet ile mücadelenin önemli araçlarından biri olan İstanbul Sözleşmesi ile toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı ilk defa bağlayıcı hukuki bir belgede düzenlenmiştir. Sözleşmenin 60. maddesi üç ayrı paragrafa ayrılmıştır. Birinci paragraf ile taraflar, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mülteci Sözleşmesi'nin 1/A/2 maddesi açısından zulüm ve zulüm tehlikesi olarak değerlendirilmesine ilişkin hukuki tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır. Taraflar ayrıca, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, zulüm biçimi olarak tanınması uluslararası ikincil koruma açısından da sağlamakla yükümlüdür. Bu paragrafın amacı, Mülteci Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlanan mülteci statüsüne ilişkin hükümlerin yok sayılması olarak anlaşılmalıdır²⁰⁰. İkinci paragraf, birinci paragraf ile sözleşme taraflarına tanınan yükümlülüğü tamamlayıcı nitelikte ve iki yönlü olarak düzenlenmiştir. İlk olarak,

¹⁹⁹ Avrupa Konseyi, "Explanatory Report", para. 301-302

²⁰⁰ Avrupa Konseyi, "Explanatory Report", para. 311

taraf lar, Mülteci Sözleşmesi ile düzenlenen mülteci statüsünün belirlenmesine ilişkin gerekçeleri yorumlarken toplumsal cinsiyete duyarlı olmakla yükümlüdür. İkinci olarak, korkuya yol açan zulmün dayanağının bu gerekçelerden biri veya birkaçı olması durumunda mülteci statüsünün tanınmasının temin edilmesi gerekmektedir. Bu paragrafta ele alınan diğer önemli husus ise, mülteci statüsünün yürürlükteki belgelere göre tanınacağına ilişkin düzenlemedir. Mülteci Sözleşmesi, yürürlükteki belgeler açısından en önemli örneği oluşturmaktadır²⁰¹. Son olarak üçüncü paragraf tarafları, toplumsal cinsiyete duyarlı “ülkeye kabul usulleri”, “destek hizmetleri” ve “sığınma usulleri” oluşturmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılmiştir.

3.3.1. Kadına Karşı Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Zulüm Olarak Tanınması

Çalışmanın bu bölümünde; İstanbul Sözleşmesi ile tanımlanan sığınma hakkı çerçevesinde, öncelikle, kadına yönelik şiddet, ev içi şiddet, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kavramsal boyutu ele alınmıştır. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi kapsamında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak düşünülmesi gereken kadına yönelik şiddet biçimleri (zulüm olarak ayrımcılık dahil) ele alınmıştır. Devamında İstanbul Sözleşmesi'nin menşe ülke açısından gerektirdiği koruma standardı ile toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamı çizilmeye çalışılmıştır.

²⁰¹ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 312

3.3.1.1. Kavramlar

Uluslararası insan hakları hukuku, kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet ilişkilerinden kaynaklandığı feminist kavrayışıyla, kadına karşı ayrımcılık sorununun bir parçası olduğunu kabul etmiştir²⁰². İstanbul Sözleşmesi bu kabulü takip ederek, kadına karşı şiddeti tanımlayan bağlayıcı ilk hukuki belge olmuştur. Kadına karşı şiddet, kamu/özel alan ayrımı gözetilmeksizin, söz konusu eylemlerde bulunulacağına ilişkin tehdit, zorlama veya alıkoyma da dahil, “*kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri*” (m.3.a) şeklinde ifade edilmiştir. Kadına karşı şiddet tanımı yapılırken, (m.1.b ile belirtilen) Sözleşme’nin amacı doğrultusunda, “*olgunun insan hakları ihlali ve ayrımcılık biçimi*” olarak ele alınması düzenlenmiştir²⁰³. Bunun ötesinde Sözleşme, kadına karşı şiddet ile toplumsal cinsiyet arasında bağ kurarak, kadına karşı şiddetin kadına yönelik ayrımcılık biçimi olarak kabul edilmesini düzenlemektedir. Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasında daha fazla eşitliğe yatırım yapmadan kadınlara karşı şiddetin ortadan kaldırılamayacağı öncülünü kabul etmektedir. Sorunu bu terimlerle karakterize etmenin temel bir sonucu, kadına yönelik şiddetin artık yalıtılmış bir bireysel eylemden kaynaklı olarak değil, daha sistemik bir sorunun parçası olarak görülmesidir²⁰⁴.

Sözleşme ile ev içi şiddet kavramı; “*bir aile üyeleri arasındaki veya biyolojik veya hukuksal aile bağlarına bakılmaksızın herhangi bir yerleşik birimin üyeleri arasındaki fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri*” (m.3.b)

²⁰² Alice Edwards, “Violence Against Women Under International Human Rights Law”, Cambridge University Press, 1. baskı, Cambridge, 2011, s. 179-183

²⁰³ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 40

²⁰⁴ Peroni, “Migrant Women”, s. 57

olarak ifade edilmiştir. Bu tanımın toplumsal cinsiyet açısından tarafsız olarak düzenlendiği görülmektedir. Ancak, ev içi şiddet kadınları erkeklere nazaran daha çok etkilemekte, bu nedenle belirgin olarak cinsiyet boyutu taşımaktadır. Bu şiddet biçimi açısından mekanın sınırlayıcı bir yaklaşımla ele alındığı algısı oluşabilir. Bu algının önüne geçmek için, mağdur ve fail arasındaki ilişkinin sona ermiş olması halinde de şiddetin devam etme olasılığı gözönüne alınarak, mağdur ile failin aynı mekanı paylaşmaları zorunlu olarak görülmemiştir²⁰⁵.

Sözleşmenin 3. maddesi (c) ve (d) bendi ile “toplumsal cinsiyet” ve “kadınlara karşı toplumsal cinsiyet temelli şiddet” terimleri tanımlanmıştır. Sözleşmede amaç olarak belirtilen kadına karşı şiddetin önlenmesi ve mücadele ile kadın-erkek arasında eşitliğin sağlanmasına yönelik kurulan bağlantı uyarınca bu terimlerin Sözleşme ile tanımlanması önemlidir.

Toplumsal olarak inşa edilmiş rol ve kalıplar, kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin üretilmesine ve şiddetin toplum tarafından kabul edilebilir olarak algılanmasına sebebiyet vermektedir. Böylelikle, “toplumsal cinsiyet” kavramı, “*erkek ve kadın olmak üzere iki cinsiyet temelinde, toplumsal olarak inşa edilmiş, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı uygun gördüğü roller, davranışlar, etkinlikler ve yakıştırmalar*” (m.3.c) olarak ifade edilmiştir. Bu kavramın amacı, ne biyolojik bir terim olan cinsiyetin ne de kadın ve erkek terimlerinin yerine geçmektir. Fakat eşitsizliğin, basmakalıp inanışların ve şiddetin biyolojik farklılıklardan değil, aksine toplum içerisinde benimsenen kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğine ilişkin davranış ve tutumlardan kaynaklandığını vurgulamaktır²⁰⁶.

²⁰⁵ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para.41-42

²⁰⁶ “Toplumsal cinsiyet” terimi uluslararası yasal belgelerde ilk kez yer almamıştır. Bununla birlikte, “toplumsal cinsiyet” teriminin çevrilmesi ve tam olarak eşdeğeri olmayan dillerde “cinsiyet” teriminden ayrılması konusundaki zorluklar, bazen Sözleşme ve sonuçları hakkındaki tartışmaları

“Kadınlara karşı toplumsal cinsiyet temelli şiddet” kavramı ile kastedilen ise “kadına salt kadın olduğu için yöneltilen veya kadını orantısız olarak daha ağır biçimde etkileyen şiddettir” (m.3.d). Diğer bir deyişle, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bir kadına karşı uygulanan herhangi bir zararı ifade etmektedir. Ayrıca, kamusal veya özel alanda kadınları ikincil konuma düşüren, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığa dayanan eşit olmayan güç ilişkilerinin hem nedeni hem de sonucu olarak ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin altında yatan esas faktörler eşitsizlik ve ayrımcılıktır. Diğer faktörler ise, erkek egemen güç ve kontrol yapıları ile derin, tarihsel kökleri olan kadınlara yönelik sosyal ve kültürel yapılar, normlar ve değerlerdir²⁰⁷. Kadına yönelik şiddetin devam etmesinin temeli, “inkar ve suskunluk kültürü”ne dayanmaktadır. Bu kavramın amacı, kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddetten korunması olup özellikle kadınları kapsamaktadır²⁰⁸.

Tanımlanan bu kavramlar ışığında, İstanbul Sözleşmesi ile düzenlenen kadına yönelik şiddet eylemlerine ilişkin tanımlamaları, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleri olması sebebiyle, devam eden bölümde incelenmektedir.

körüklemek için kullanılmıştır. Bu tür zorluklar, Sözleşme’yi reddetmek için bir bahane ya da uygulanmasının önünde bir engel olamaz: Sözleşme, ulusal yasal sistemlerin toplumsal cinsiyet teriminin kullanımını içerecek şekilde uyarlanmasını gerektirmez, ancak devletlere adapte etmesi ve uygulamasını istediği önlemlerin amacını açıklamak için kullanır. Sözleşme, toplumsal cinsiyet teriminin tam karşılığı olmayan dilleri kullanan ülkelerde bu tartışmaya yol açmadan onaylanmış ve uygulanmıştır. Daha detaylı bilgi için; “The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Questions and Answers”. bkz. <https://rm.coe.int/prems-122418-gbr-2574-brochure-questions-istanbul-convention-web-16x16/16808f0b80> [erişim: 05 Nisan 2020]

²⁰⁷ M. Marsh, S. Purdin & S. Navani, Addressing sexual violence in humanitarian emergencies, Global Public Health, Cilt:1, Sayı:2, 2006, s. 139

²⁰⁸ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 44

3.3.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Olarak Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet Biçimleri

Zulüm kavramının evrensel bir tanımı bulunmamakta olup, Mülteci Sözleşmesi'nin 33. maddesi uyarınca “*ırk, din, tabiiyet, siyasi düşünceler ya da belli bir sosyal gruba mensubiyet nedeniyle yaşam ve özgürlüğünün tehdit altına bulunması halinin her zaman zulüm oluşturacağı*” belirtilmiştir. İnsan haklarının ağır şekilde ihlal edilmesi de zulüm teşkil etmektedir. Bunun dışındaki hangi zarar verici eylem ve tehditlerin zulüm olarak değerlendirileceği, başvuruya özgü koşullarla birlikte ele alınmaktadır. Zulüm korkusunun öznel niteliği nedeniyle, neyin zulüm teşkil edeceği yoruma açık olarak bırakılmıştır²⁰⁹. Uluslararası hukuk, belirli bir eylemi zulüm teşkil eden ciddi bir zarar biçimi olarak tanımlayabilmekte, böylelikle karar alıcılara yardımcı olabilmektedir²¹⁰. Bu anlamda, İstanbul Sözleşmesi'nin 33. ila 40. maddeleri, “ciddi zarar” olarak nitelendirilmek üzere, (asgari önem derecesini karşılaması şartıyla) zulme yol açabilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak nitelendirilmesi gereken zarar biçimleri için bir rehber sunmaktadır²¹¹. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kaynaklı başvuruları açısından, bu şiddet tiplerinin genel çerçevesi Sözleşme ve Sözleşme'nin açıklayıcı raporu ekseninde, devam eden paragraflarda kısaca ele alınmaktadır.

Madde 33 ile 36 arasında düzenlenen yükümlülüklerle, taraflardan, “*kasıt taşıyan belirli bir davranışın suç sayılmasını sağlamaları*” istenmektedir. Cinsel taciz fiili (m.40) açısından ise, bu şiddet tipinin (spesifik durumu da göz önünde bulundurularak) cezai düzenlemelere ve başka hukuki düzenlemelere konu

²⁰⁹ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 51-52

²¹⁰ BMMYK, “Guidelines on Gender-Related Persecution”, para. 9

²¹¹ Louise Hooper, Gender-Based Asylum Claims and Non-Refoulement: Article 60 and 61 of Istanbul Convention: A collection of papers on the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Council of Europe, 2019, s.14

olabileceği belirtilmiştir. Sözleşme ile düzenlenen şiddet tipleri asgari şartları yansıtmaktadır, böylece bu suçlara ilişkin tarafların kendi iç hukuk sistemlerinde daha ileri standartların getirilmesi söz konusu olabilmektedir²¹².

“Psikolojik şiddet, zorlama veya tehdit yoluyla bir kişinin psikolojik sağlığını ciddi biçimde bozan kasıtlı davranışlar” (m.33) olarak tanımlanmıştır. “Kasıtlı” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği, tarafların iç hukuk sistemlerinin yorumuna bırakılmıştır. Bunun yanında bu şiddet tipinin bütün yönleri ile ilişkili olarak davranış kasıtlı olmalıdır²¹³. Psikolojik şiddet ile genellikle fiziksel ve cinsel şiddet birlikte işlenmektedir. Bu şiddet biçiminin failleri devlet yetkilileri olabileceği gibi aile üyeleri ve/veya toplum olabilir. Psikolojik şiddete, bir işkence aracı, boyun eğdirme aracı olarak başvurulabileceği gibi, kişinin cinsel bütünlüğüne veya aile bireylerine zarar verileceğine dair tehdit şeklinde başvurulabilir²¹⁴.

“Taciz amaçlı takip” mağdura yönelik olarak gerçekleştirilen tehditkar davranışların, kasıtlı olarak tekrarlanması ile gerçekleşmektedir (m.34). Ve mağdur, korkutma amacı taşıyan bu takip nedeniyle kendisini güvende hissetmemektedir. Bu şiddet tipini birbiri ardına gelen eylemler oluşturmaktadır. Bu eylemler, kendi başlarına suç eşkil etmeseler de bir bütünlük içerisinde ve kasıtlı hareket edildiğinde bu şiddet tipini meydana getirmektedir²¹⁵.

Sözleşme’nin 35. maddesi, hangi koşulda gerçekleştiğine bakılmaksızın, kasıtlı olarak fiziksel şiddete başvurulmasını “fiziksel şiddet” suçu olarak düzenlemiştir.

²¹² Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 155

²¹³ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 179

²¹⁴ Hooper, “Gender-Based Asylum Claims”, s. 15

²¹⁵ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 185

Fiziksel şiddetin gerçekleşmesi şiddete maruz kalan kişinin beden bütünlüğünün bozulması anlamını taşımaktadır²¹⁶.

Sözleşme'nin 36. maddesinde düzenlenen tecavüz de dahil cinsel şiddet suçu kasten işlenebilen bir suçtur²¹⁷. Sözleşmede yer verilen suç tanımının odak noktası kişinin rızasıdır. Çevresel koşullar bağlamında kişinin rıza vermeye ehil ve verilen rızanın gönüllü olup olmadığı ele alınmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("AİHM") verdiği bir kararda, zor kullanılmasının bu suçun işlenmesi açısından gerekli olmadığını, kadının fiziksel olarak direnip direnmemesinin de suçun unsurlarından birini oluşturmadığını belirtmiştir²¹⁸. Ayrıca, bu suçun belirlenmesinde temel unsurun kadının direniş gösterip göstermediğinden ziyade rıza eksikliği olduğunu açıkça ifade etmiştir²¹⁹. Kadınlara yönelik cinsel şiddetin uluslararası hukuk tarafından suç olarak tanınmasının yanında, ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin²²⁰ ("AİHS") 3. Maddesi ile, yetkililer tarafından gerçekleştirilen tecavüz ve cinsel şiddet eylemleri işkence yasağının ihlali olarak kabul edilmektedir²²¹. Cinsel şiddet; çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyetten kaynaklanan hakların zarar görmesinin, şiddet ve ayrımcılığın sürekliliğinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Çatışmada cinsel şiddet mağdurlarının, özellikle de mültecilerin haklarını ve insani ihtiyaçlarını kapsamlı bir şekilde ele almak, ayrımcı yasalara ve ataerkil sosyal normlara

²¹⁶ Avrupa Konseyi, "Explanatory Report", para. 187-188

²¹⁷ Tanıma ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Avrupa Konseyi, "Explanatory Report", para. 189-194

²¹⁸ AİHM, MC v. Bulgaria, Başvuru No: 39272/98, 2003, para. 102-107. bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61521%22%5D%7D> [erişim: 07 Nisan 2020]

²¹⁹ AİHM, MC v. Bulgaria, para.163.

²²⁰ Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf [erişim: 07 Nisan 2020]

²²¹ AİHM, Aydın v. Turkey, Başvuru No: 23178/94, 1997, para. 80-88. bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22ayd%C4%B1n%22%22itemid%22:%5B%2201-58371%22%5D%7D> [erişim: 08 Nisan 2020]

gömülmüş hayatta, mevcut tehditlerin ele alınmasını gerektirmektedir²²². Tecavüz savaş taktiği olarak kullanılabilir ve çatışmada tecavüz bir zulüm biçimi olarak kabul edilmelidir²²³.

Sığınma bağlamında, cinsel şiddet sadece tecavüz ve diğer cinsel saldırıları değil, aynı zamanda cinsellik karşılığında gıda, koruma, dökümantasyon veya herhangi bir yardıma ilişkin öneri ve girişimleri içeren bir dizi zarar verici davranışı da kapsamaktadır²²⁴. Cinsel saldırı, sömürü ve taciz, menşe ülkede karşılaşılan şiddet ile başlayarak, koruma ülkesine (genellikle Avrupa) varış ve yerleşmeye kadar, sığınma yolculuğunun her aşamasında gerçekleşebilir. Mültecilerin seyahat belgeleri, sınır ötesi erişim veya yolculuğun kendisi için ödeme yapmak zorunda kaldıkları, “transaksiyonel/işlemsel cinsellik” de cinsel şiddet biçimi olarak görülebilir²²⁵. Ayrıca, sığınma ortamında maddi olarak çaresizlik yaşanması nedeniyle kadınların ve çocukların cinsel ilişkiye zorlanması ve baskıya maruz kalmaları da cinsel şiddeti oluşturmaktadır. Yaşamsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla yapılan bu tür cinsel ilişki (“*survival sex*”), mültecilere sunulan hizmet ve yardımların yetersiz olmasının veya yardım görevlilerinin de cinsel ilişki amacıyla yardım ve hizmeti kısıtlamasının sonucu olabilir. Cinsel şiddetin bu biçimi, aile düzeyinde, bireysel düzeyde ve organize ağlar aracılığıyla işlenebilir²²⁶.

²²² Lisa Davis, ISIL, the Syrian Conflict, Sexual Violence, and the Way Forward: Syrian Women’s Inclusion in the Peace Processes, New York University Journal of International Law and Politics, 2016, Cilt: 48, Sayı: 4, s. 1173

²²³ BM Güvenlik Konseyi, Resolution 1820, S/RES/1820 (2008), para.1. bkz. [https://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](https://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)) [erişim: 08 Nisan 2020]

²²⁴ Carolyn Fowler, Julie Dugan & Paul Bolton, Assessing the Opportunity for Sexual Violence Against Women and Children in Refugee Camps, Journal of Humanitarian Assistance, 2000, s.1

²²⁵ Sylvia Yazid & Agatha Natania, Women Refugees: An Imbalance of Protecting and Being Protected, Journal of Human Security, 2017, Cilt:13, Sayı:1, s. 34

²²⁶ Lorraine Charles & Kate Denman, Syrian and Palestinian Syrian Refugees in Lebanon: The Plight of Women and Children, Journal of International Women’s Studies, 2013, Cilt: 14, Sayı: 5, s. 106-107

Sözleşme'nin 37. maddesi “zorla evlendirme” şiddet tipini, mağdurun yaşadığı ülkede evlenmeye zorlanması veya başka bir ülkeye, genellikle kendi ülkelerine dönüp bu ülke vatandaşı ile evlenmeleri amacıyla zorlanması şeklinde düzenlemiştir. Bu zorlama fiziksel veya psikolojik güç kullanılarak gerçekleştirilebilir²²⁷.

“Kadın sünneti”, diğer bir ifadeyle “kadınlarda genital mutilasyon”, doğası gereği toplumsal cinsiyet açısından nötr olma ilkesinden ayrılmaktadır. Bu suç tipi ile amaç edinilen, bazı toplumlarda kadınların genital organlarının bazı kısımlarının kesilmesine ilişkin geleneksel eylemin suç olarak tanımlanması ile önüne geçilmesidir. Kadınlara yönelik bu uygulama, kadının hayatı boyunca katlanmak zorunda olduğu zarara sebebiyet vermekte ve genellikle kadınların onayı olmaksızın gerçekleştirilmektedir²²⁸.

“Zorla çocuk düşürtme ve kısırlaştırma”, kadınların doğal üreme kapasitelerine ilişkin kasten işlenen bazı eylemlerin suç sayılmasını kapsamaktadır. Kadın sünneti gibi, bu suç tipi de toplumsal cinsiyet nötrlüğü ilkesinin dışındadır. Bu suç tipi, ya gebeliğin mağdurun rızası olmaksızın kasten sona erdilmesi ya da mağdurun bilgilendirilmiş onayı olmaksızın doğal üreme yeteneğinin sonlandırılması şeklinde gerçekleşmektedir²²⁹. Aile planlamasının nüfus baskısına uygun bir tepki olduğunun yaygın olarak kabul edilmesi karşısında bu politikaların zorla kürtaj veya kısırlaştırma yoluyla gerçekleştirilmesi, insan haklarına açıkça aykırılık teşkil etmekte ve zulüm olarak kabul edilmektedir²³⁰.

²²⁷ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 196-197

²²⁸ İstanbul Sözleşmesi, m.38; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 198

²²⁹ İstanbul Sözleşmesi, m. 39; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 203-204

²³⁰ BMMYK, “Gender-Related Persecution Guidelines”, para. 13

Son olarak “cinsel taciz” suçu, mağdurun onurunu ihlal etmeye yönelmiş veya bu sonucu yaratan cinsel içerikli sözlü veya sözlü olmayan veya fiziksel eylemleri ifade etmektedir. Sözleşme tarafları, bu suç açısından ceza hukuku veya diğer hukuki yaptırımları uygulamayı seçebilir²³¹.

Yukarıda ele aldığımız üzere İstanbul Sözleşmesi, belirli suç tipleri için karakteristik ve ayrı çerçeveler kullanmaktadır. Sözleşme metni kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet çerçevesinde hepsi aşağı yukarı aynı temelde olmak üzere çok çeşitli şiddet biçimlerini kınamaktadır. Sözleşme, zorla evlilik ve kadın sünneti gibi suç tiplerini ayrı bir odak noktası yapmayarak diğer suç tipleri arasından seçmemiş ve bu suç tiplerini kültürel ayırdediciliklerini vurgulayan bir çerçeve içine yerleştirmemiştir. Diğer bir deyişle, Sözleşme “zararlı kültürel faaliyetler” çerçevesinden uzak durmaktadır. Bu çerçeve, sorunlu olarak, genellikle azınlık, Batılı olmayan ve göçmen kadınların kültürleri gibi belirli kültürler tarafından neden olduğu düşünülen kadına yönelik şiddet biçimlerini tek tek ortaya koymaktadır²³².

Ancak ne Sözleşme ne de açıklayıcı rapor, “kültürelci” yaklaşımı ve kadına yönelik şiddet açısından kültürleri seçici bir şekilde suçlamaktan kaynaklanan “damgalama rizikolarını” tamamıyla ortadan kaldırmamıştır²³³. Damgalama/stigmatizasyon tehlikesi, kadına yönelik şiddet biçimlerinin kültürel boyutlarını kabul ederek ele almaktan kaynaklanmamaktadır. Tehlike daha çok, kadına yönelik şiddet genellikle göçmen, azınlık ve Batılı olmayan kadın gruplarını etkilediğinde, kültürün açıklayıcı rolünü gereğinden fazla vurgulamaktan kaynaklanmaktadır²³⁴. İstanbul

²³¹ İstanbul Sözleşmesi, m. 40; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 207

²³² Peroni, “Migrant Women”, s. 60

²³³ Leti Volpp, Blaming Culture for Bad Behavior, Yale Journal of Law & Humanities, 2000, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 90

²³⁴ Peroni, “Migrant Women”, s. 60

Sözleşmesi'ne kültürelci bir mercekten bakıldığında görünür olan tek kavram, bir şiddet biçimi olarak değil, şiddetin işlenmesi açısından kabul edilemez bir gerekçe olarak Sözleşme'ye dahil edilen "namus" kavramıdır²³⁵. İstanbul Sözleşmesi, taraf devletlerden *"kültür, töre, din, gelenek veya sözde 'namus' gibi kavramların bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını"* (m.12.5) istemektedir. Benzer bir ifade ile taraf devletler, *"kültür, töre, din, gelenek veya sözde 'namus'un gerekçe olarak öne sürülmesinin önlenmesini"* (m.42.1) sağlamakla yükümlü tutulmuştur. Hem Sözleşme'de hem de açıklayıcı raporda, şiddet veya kadın sünnetine yönelik namus temelli gerekçelerin göçmen veya başka herhangi bir toplulukla birleştirilmemesine özen gösterilmiştir. Yine de, Sözleşme metni ve açıklayıcı rapor görünüşte, *"zararlı kültürel pratikler"* gibi kültürlere özgü çerçevelerden kaçarken, şiddete yönelik namus temelli gerekçeleri anlamak ve kınamak için kültürelci bir mantık kullanmaktadır²³⁶.

3.3.1.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Menşe Ülke Açısından Gerektirdiği Koruma Standardı

Kadınlara yönelik menşe ülkelerinde yetkililerin yeterli veya etkili koruma sağlayıp sağlamadıkları hususu, sığınma başvurularına yönelik red gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi ve bununla mücadeleyle ilişkin gerekli gördüğü koruma standartları, menşe ülkenin başvuru kadını korumakta etkili olup olmadığının belirlenmesine yönelik faydalı bir rehber sunmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak, suçların soruşturulması ve kovuşturulmasının etkili olup olmadığının ele alınması gerekmektedir. İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerinin,

²³⁵ Peroni, "Migrant Women", s. 60

²³⁶ Peroni, "Migrant Women", s. 62

kadınların etkili korumadan yararlanabilmesi için menşe ülkede suç olarak sayılmasını yükümlülük olarak düzenlemiştir. Aksi halde, bireylerin suç işlemesini önlemek veya faillere karşı kadınların korunması amacıyla, taraf devletlerce caydırıcı bir önlem alındığından bahsedilemeyecektir. Bu suç tiplerinin sadece yasalarla düzenlenmiş olması etkili bir koruma için yeterli olmamakta, ayrıca uluslararası hukuk açısından etkili koruma olarak kabul edilebilmesi için yasaların uygulanması da önem taşımaktadır²³⁷.

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddete ilişkin soruşturma ve kovuşturmaların hangi standartları karşılaması gerektiğini 49 ila 57. maddeleri arasında düzenlemiştir. Buna göre, taraf devletler, hukuki süreçlerin herhangi bir gecikmeye ve savsaklamaya mahal vermeksizin ve etkili bir biçimde yürütülmesini sağlamakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük, olaylara ilişkin delillerin toplanması, cezasızlık politikalarının ve faillerin dokunulmaz durumlarının önüne geçilmesi amacını taşımaktadır²³⁸. Bunun gerçekleştirilmesi elbette ki, şiddet eylemlerine karşı mağdurların ivedilikle korunması, önleyici tedbirlerin alınması ve kanıt toplanması gibi kolluk kuvvetlerine düşen sorumluluğun yerine getirilmesine bağlıdır²³⁹. Diğer yandan, mağdurun güvenliğine ilişkin duyarlılığın salt kolluk kuvvetleri ile sınırlı kalmaması, mağdurun maruz kaldığı/kalabileceği bütün risklerin değerlendirilerek, standart usuller ve yetkililer arasındaki işbirliği ile risk yönetiminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir²⁴⁰. Bu korumanın sağlanabilmesi için en önemli araçlardan biri, şiddetin önlenmesi ve mağdurun korunması amacı ile ivedi olarak uygulanabilecek hukuksal yolların oluşturulmasıdır. Bu yollar, failin bazı şeyleri yapmaktan yasaklanması, hareketlerinin kısıtlanması veya bazı davranışların dayatılması amacıyla ivedi durumlarda oluşturulacak “uzaklaştırmaya

²³⁷ Hooper, “Gender-Based Asylum Claims”, s. 24

²³⁸ İstanbul Sözleşmesi, m. 49; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 255-256

²³⁹ İstanbul Sözleşmesi, m. 50; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 257-259

²⁴⁰ İstanbul Sözleşmesi, m. 51; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 260

ilişkin emirleri” ve çeşitli yaptırımları içeren “engelleme veya korumaya ilişkin emirler” şeklinde olabilir²⁴¹.

Yargılamanın “nizasız ve re’sen olması”, Sözleşme’nin belirlediği standartlardan bir diğeridir. Bu standarda göre, Sözleşme kapsamındaki şiddet fiillerinin soruşturulması sadece mağdur tarafından yapılacak ihbar veya şikayete tamamıyla bağlı olmamalıdır. Mağdurun soruşturma veya kovuşturma sırasında şikayetini geri çekmesi durumunda hukuki süreçlerin devam etmesi gereklilik arzedeilmelidir²⁴². Ayrıca, bu Sözleşme’nin işaret ettiği şiddet fiillerine maruz kalmış kadınların yargılama aşamasında korunmasını sağlamak amacıyla gerekli usullerin sağlanması taraf devletlerin yükümlülüğü olarak öngörülmüş, bu usullere ilişkin kapsayıcı olmayan bir liste Sözleşme’de yer almıştır. Koruma önlemlerinin, yasayı uygulamakla görevli yargı mercileri tarafından, hem suçun aydınlatılmasına ilişkin soruşturma sırasında hem de kovuşturma sırasında geçerli olması sağlanmalıdır²⁴³. Yargılama süresince devam etmesi gereken koruma önlemlerinin yanında, şiddete maruz kalan kadınların genellikle yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle karmaşık olan idari ve yargılama işlemleri süresince, haklarının korunabilmesi için hukuksal yardımın da sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle taraflarca, mağdurlara hukuki yollara gerekli şekilde erişebilmeleri amacıyla hukuksal yardım ve ücretsiz olarak avukat veya danışman yardımı sağlanmalıdır²⁴⁴. Yargılama sürecine ilişkin diğer bir düzenleme ise kanıtlara ilişkindir. Cinsel şiddet mağdurunun geçmiş cinsel yaşamı ve davranışları ile ilgili kanıtlar, Sözleşme kapsamında düzenlenen şiddet eylemleri için bir bahane olarak ileri sürülemez. Aksi halde failin kısmen veya tamamıyla aklanması sonucu ortaya çıkabilir. Bu durum cezasızlığa sebep olurken kadını da korumadan mahrum bırakmaktadır. Sözleşme bu nedenle, bu tür

²⁴¹ İstanbul Sözleşmesi, m. 52-53; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 264-276

²⁴² İstanbul Sözleşmesi, m. 55; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 279-282

²⁴³ İstanbul Sözleşmesi, m. 56; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 283-293

²⁴⁴ İstanbul Sözleşmesi, m. 57; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 294-295

kanıtların ancak olayla ilgili ve yargılama için gerekliyse ileri sürülebilmesini kabul etmektedir²⁴⁵.

Son olarak; sosyal ve/veya yasal destek alamayan şiddet mağduru kadınlar, istismarcılarını terk etmekte, kendilerine yönelik tehlike veya suçları bildirmekte veya dava açmakta yeterli cesareti kendilerinde bulamayabilirler. Diğer önemli bir nokta ise, kadınların iddialarının inandırıcılığının toplumsal cinsiyet eşitsizliği politikaları ve/veya mağdurun suçlanması bakış açısı ile olumsuz etkilenmesi ve yasalar veya koruyucu önlemlerin etkili bir şekilde uygulanması pek mümkün olmayabilir. Bu engellerin farkındalığı ile kadınların adalete erişiminin sağlanması ayrıca önem kazanmaktadır. Sözleşme, taraflardan kadınların adalete erişiminin sağlanması için gerekli önlemlerin alınmasını istemektedir. Sözleşme'nin 19-25. maddeleri arasında düzenlenen bazı önlemler; bilgiye erişim, genel ve uzman destek hizmetlerinin sağlanması, yeterli kadın sığınma evleri, telefon yardım hattı ve cinsel şiddet ile ilgili kriz veya sevk merkezleridir. Bu önlemlerin menşee ülkede uygulanmaması durumunda, sığınma hukuku bağlamında "gerçek ciddi zarar riski" veya "koruma eksikliğinin" mevcut olması durumu herhalde gerçekleşmemektedir. Bununla birlikte, bu önlemlerin eksikliği uygulamada kadınların şiddet riskine karşı, taraflardan uygun veya etkili koruma sağlayamayabilecekleri durumların belirgin göstergeleridir²⁴⁶.

²⁴⁵ İstanbul Sözleşmesi, m.54

²⁴⁶ Hooper, "Gender-Based Asylum Claims", s.27

3.3.2. Mülteci Sözleşmesi Gerekçelerinin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yorumu

Sözleşme'nin 60. maddesinin 2. paragrafı, bir önceki bölümde incelediğimiz yükümlülükleri tamamlayıcı işlev görmektedir. Sözleşme, bu yükümlülüğü iki yönlü olarak ele almıştır. İlk olarak, taraflar Mülteci Sözleşmesi'nde belirtilen gerekçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yorumlamakla yükümlüdürler. Haklı nedenden kaynaklı zulüm korkusu, Mülteci Sözleşmesi'nde yer alan gerekçelere dayanmalıdır. Gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak değerlendirilmesi, *“toplumsal cinsiyetin, maruz kalınan baskı ve zararın ardındaki nedenler üzerinde nasıl etkili olabileceğinin görülmesi ve kavranması anlamına gelir”*²⁴⁷. Böylelikle, kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kaynaklı sığınma başvurularının, problematik olarak BTGM çerçevesinde ele alınma eğiliminin²⁴⁸ önüne geçilmektedir. Yükümlülüğün ikinci yönü ile, taraflardan, kadınların haklı sebepli zulüm korkusunun Mülteci Sözleşmesi'ndeki gerekçelerden birine dayandığının tespiti durumunda, sığınma talebinin kabul edilmesinin dikkate alınması istenmektedir. Elbette ki, toplumsal cinsiyete duyarlı yorum, kadınların mülteci statüsünün doğrudan kabulü anlamını taşımamaktadır. Haklı nedene dayalı zulüm korkusuna sebebiyet veren gerekçelerin geçerli sayılıp sayılmayacağı, her olayın kendine özgü koşulları altında tespit edilecektir. Son olarak, 2. paragrafta altı çizilen önemli bir husus; mülteci statüsünün *“uygulanabilir ilgili belgelere göre”* tanınacak olmasıdır.

²⁴⁷ Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para.312

²⁴⁸ bkz. çalışmanın “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sığınma Hakkının İçtihat Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı bölümü

3.3.3. Kabul ve Destek Hizmetleri, Sığınma Prosedürleri ve Rehber İlkelerin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Olması

Sözleşme'nin 60. maddesinin 3. paragrafı ile taraflara, sığınma hakkının toplumsal cinsiyete duyarlı olarak ele alınmasının yanında, sığınma prosedürünün toplumsal cinsiyete duyarlı olarak tamamlanması ve yürütülmesine ilişkin yükümlülükler tanınmıştır. Taraflar, öncelikle kabul işlemlerini toplumsal cinsiyete duyarlı olarak ele almakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük uyarınca, sığınma talebinde bulunan kişilere yönelik uygulanacak davranış standartları, kadın ve erkek açısından farklılıklar gözönünde bulundurularak geliştirilmelidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı kabul işlemlerinin uygulanması, yaşanan deneyimlerin ve bu deneyimlere bağlı olarak ayrıca kadınların koruma gereksinimleri olup olmadıkları değerlendirilerek gerçekleştirilmelidir. Diğer bir yükümlülük, toplumsal cinsiyete duyarlı destek hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkindir. Sığınma talebinde bulunan birçok kadının maruz kaldığı şiddet nedeniyle, psikososyal destek gibi hizmetlerden yararlanmalarının sağlanması gerekmektedir. Kadınlara sağlanan bu destek hizmetleri, cinsel veya başka şekilde şiddete maruz kalmış kadınların güçlendirilerek, kendi hayatlarını inşa edebilmeleri amacını taşımaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı rehber ilkeler, sığınma sürecine dair politika ve uygulamaya, toplumsal cinsiyete duyarlı öğelerin dahil edilmesinin nasıl gerçekleştirileceğinin kavranması açısından elzemdir. Bu ilkeler, kadınların sığınma öncesi ve sürecinde özel korunma ihtiyaçlarının tespiti ve uygulanması açısından yol gösterici bir öneme sahiptir. Tarafların bu yükümlülüğü yerine getirmeleri elbette ki, bu ilkelerin uygulamada yerine getirilmesine bağlıdır. 3. paragrafın getirdiği diğer bir yükümlülük, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet

mağduru kadınları sığınma taleplerinin değerlendirilmesi açısından toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma işlemlerinin geliştirilmesine ilişkindir²⁴⁹.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI SIGINMA HAKKI BAĞLAMINDA MENŞE ÜLKE BİLGİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

4.1. GENEL OLARAK

Mülteci statüsü, menşe ülkenin mevcut koşullarına ilişkin verilecek bir yargıdan ziyade, başvurunun beyanlarının değerlendirilmesine dayalı olarak belirlenmektedir²⁵⁰. Haklı nedenlere dayanan korku terimi ile sadece başvurunun ruh halinin dikkate alınması ile yetinilmeyip, bu ruh halinin nesnel bir durumla desteklenmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Böylelikle, haklı nedenlere dayanan korku, subjektif ve objektif unsurları içermektedir²⁵¹. Subjektif unsurun dikkate alınması, kişilerin benzer durumlara yönelik ruhsal tepkilerinin özdeş olmaması sebebiyle, başvuranın kişiliği ile yakından bağlantılıdır²⁵². Objektif unsur ise, başvuranın beyanlarının soyut olarak değil, menşe ülkedeki koşullar bağlamında değerlendirilmesini ifade etmektedir. Menşe ülkedeki koşullara dair bilgi, mülteci statüsünün belirlenmesine yönelik asıl amaç olmamakla birlikte, başvurunun inandırıcılığının saptanması açısından gerekli görülmektedir. Başvurucu tarafından, menşe ülkesinde kalmasının veya ülkesine dönmesinin yaşamını çekilmez hale

²⁴⁹ İstanbul Sözleşmesi, m. 60/3; Avrupa Konseyi, “Explanatory Report”, para. 314-318

²⁵⁰ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 37

²⁵¹ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 38

²⁵² BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 40

getireceğini makul bir düzeyde ortaya koyabilmesi durumunda, korkusunun haklı nedene dayalı olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir²⁵³. Bu düşüncelerin, başvuru kişinin kişisel deneyimlerine dayanması gereklilik değildir. Menşe ülkedeki yasalar ve yasaların uygulanma şekli, koşulların belirlenmesine yönelik unsurlar olarak ele alınmaktadır. Yine de, her başvuru kişinin durumu kendi koşulları içinde değerlendirilmektedir²⁵⁴. Diğer yandan, hangi zarar verici eylem ve tehditlerin zulüm olarak değerlendirilebileceğine ilişkin yorumlar farklılık göstermekle, zulme ilişkin değerlendirme başvurusunun bireysel koşulları bağlamında ele alınmaktadır.²⁵⁵

MÜB, mülteci statüsü veya diğer uluslararası koruma türlerine ilişkin taleplerin değerlendirilmesine ilişkin prosedürlerde kullanılan bilgileri ifade etmektedir²⁵⁶. Diğer bir ifade ile, MÜB, mülteci statüsü belirleme sürecine dahil olanlar tarafından, sığınmacı ve mülteci üreten ülkelerdeki siyasi, yasal, kültürel, ekonomik, sosyal ve insan hakları koşullarına ilişkin bilgilere atıfta bulunmak için kullanılan terimdir. MÜB, sığınma ve insan hakları başvurularının değerlendirilmesine ve belirlenmesine yardımcı olmaya yönelik “*objektif kanıt*” sağladığı için mülteci statüsü belirlenmesinde gereklidir²⁵⁷. İlgili MÜB araştırmasının, uluslararası insan hakları hukuku anlayışı ile gerçekleştirilmesi ve araştırma sonucu elde edilen bilgilerin uluslararası hukuk kapsamında korunan insan haklarıyla ilişkilendirilerek uluslararası koruma bağlamındaki ilgisinin anlaşılması gerekmektedir. MÜB araştırması, insan hakları ihlallerinin nedenlerini anlamayı sağlayan kaynaklara ve bireylerin veya grupların siyasi görüşleri veya

²⁵³ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 42

²⁵⁴ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 43

²⁵⁵ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 51-52

²⁵⁶ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation (“ACCORD”), Researching Country of Origin Information: Training Manual, October 2013, s. 12, bkz. <https://www.refworld.org/docid/5273a56b4.html> [erişim: 27 Ağustos 2020]

²⁵⁷ Consonant (formerly Asylum Aid), Country of Origin Information and Women: Researching gender and persecution in the context of asylum and human rights claims, November 2007, s.4, bkz. <https://www.refworld.org/docid/49997afd1a.html> [erişim: 27 Ağustos 2020]

dini inançları nedeniyle mi, ırkları, milliyetleri veya etnik kökenleri nedeniyle mi yoksa BTGM'leri nedeniyle mi hedef alındığına özellikle dikkat etmelidir²⁵⁸.

MÜB araştırmaları, kapsamı nedeniyle karmaşık bir görev olup, bu nedenle AB ülkeleri mülteci birimleri MÜB araştırması adı altında birer birim kurmuşlardır. Ayrıca, AB ülkeleri açısından ortak standartların belirlenmesine yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiş, MÜB araştırmasının sistemleştirilmesine yönelik çeşitli klavuzlar hazırlanmıştır²⁵⁹.

Bu bölümde, bu standartlardan yola çıkılarak, Türkiye'de yaşayan kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sığınma başvurularına yol göstermesi açısından MÜB araştırması yapılmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak, çalışmanın metodolojisinin MÜB'e ilişkin standartlardan yola çıkılarak nasıl ele alındığı kısaca belirtilmektedir. İkinci olarak, bu metodolojinin uygulanması ile birlikte (MÜB araştırmasının geniş kapsamlı oluşunun farkında olarak, bu çalışmanın kapsamı ve sınırları doğrultusunda) MÜB'e ilişkin değerlendirme koruma²⁶⁰ ile ilgili sorular

²⁵⁸ ACCORD, "Training Manual", s.46

²⁵⁹ MÜB'ün araştırılmasına yönelik olarak belirlenen standartlar için bkz. European Union: European Asylum Support Office, Tools and Tips for Online COI Research , June 2014, ISBN 978-92-9243-266-9, bkz. <https://www.refworld.org/docid/53f478884.html> [erişim: 27 Ağustos 2020]; European Union, Common EU Guidelines for Processing Country of Origin Information (COI), April 2008, bkz. <https://www.refworld.org/docid/48493f7f2.html> [erişim: 27 Ağustos 2020]; European Asylum Support Office, EASO Researching the situation of lesbian, gay, and bisexual persons (LGB) in countries of origin, April 2015, bkz. https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/EASO_LGB_COI_Guide_Apr_2015_EN.pdf, [erişim: 27 Ağustos 2020]; European Asylum Support Office, EASO Country of Origin Information (COI) Report Methodology, June 2019, bkz. https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/2019_EASO_COI_Report_Methodology.pdf, [erişim: 27 Ağustos 2020]

²⁶⁰ Korumayla ilgili sorular, uluslararası koruma talebinin özüyle yakından bağlantılıdır. Başvuranın, Mülteci Sözleşmesi'nde belirtilen beş gerekçeden biri veya daha fazlasına dayalı zulüm korkusu ile veya tamamlayıcı koruma talebinin temelini oluşturan insan hakları ihlalleri ile ilgilidir. Korumayla ilgili soruları sormanın amacı, başvuru sahibinin menşe ülkesine döndüğünde karşılaşılabileceği riski değerlendirmeye yardımcı olan bilgileri almaktır. bkz. ACCORD, "Training Manual", s.25

ekseninde yapılmaktadır. Koruma ile ilgili sorular, temel yasal sorunları ele alacak olup, ulusal mevzuata, ülke içi korumaya, devlet dışı aktörlerin zulmüne ve yer değiştirme alternatifine ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır. Son olarak, koruma ile ilişkili olarak yapılan bu değerlendirmeler ışığında, mülteci statüsünün gerekçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı olarak Türkiye vatandaşı kadınlar tarafından yapılan sığınma başvurularına ilişkin örnek dava incelemeleri ile değerlendirilmektedir.

4.2. METODOLOJİ

4.2.1. Araştırma Ağacı Metodu

Listeler, kümeler veya zihin haritaları gibi ilişkisel yöntemleri kullanan sistematik bir yaklaşım, MÜB araştırmalarına katılan aktörlerin araştırma sorularını geliştirmesine ve yapılandırmasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, AB ülkelerinin MÜB araştırmaları için belirlenen standartlar takip edilerek, bu amaçla oluşturulan "araştırma ağaçları" (*“research trees”*) yöntemi kullanılmıştır. Araştırma ağaçları, zihin haritalarının yapısını takip etmekte ve sorular ile yasal kavramlar arasındaki mantıksal ilişkiyi sembolize etmektedir²⁶¹. Araştırma ağacı oluşturulurken ilk olarak, iddianın özünün (*“substance of the claim”*) belirlenmesi gerekmekte (*“trunk of the tree/ağacın gövdesi”*), ikinci olarak bu iddia ile ilgili konuların bulunması (*“main branches/ana dallar”*), son olarak ise, bu konulardan araştırma sorularının çıkarılması (*“the twigs growing out of the branches/ana dallardan çıkan filizler”*) öngörülmektedir²⁶².

²⁶¹ ACCORD, “Training Manual”, s.46

²⁶² ACCORD, “Training Manual”, s.47

4.2.2. Temel Yasal Sorunlar

Çoğu sığınma başvurularında aşağıdaki dört temel hukuki sorunun ele alınması gerekmektedir: Ulusal mevzuat, ülke içi koruma, devlet dışı aktörlerin zulmü ve yer değiştirme alternatifi. Bu temel yasal sorunlar, genellikle MÜB araştırmasında dikkate alınması gereken konuları oluşturmaktadır²⁶³.

4.2.2.1. Ulusal Mevzuat

Bir menşe ülkedeki insan hakları durumuna ilişkin herhangi bir değerlendirme açısından göz önünde bulundurulması gereken hususlar; temel insan hakları normlarının menşe ülkenin ulusal mevzuatında yürürlüğe girip girmediği ve bu tür yasaların pratikte uygulanıp uygulanmadığı veya tam tersine, ulusal yasaların kendilerinin temel insan haklarını ihlal edip etmediğine ilişkindir. Temel insan hakları normlarının iç hukukta kabul edilmesi yeterli olmayıp, bu normlar uygulamada ayrımcı ve keyfi olmayan bir şekilde uygulanmalıdır. Yasal hükümleri araştırmak ve uygulamada bunların karşılığını incelemek MÜB araştırmasının temel görevidir²⁶⁴. Bu kapsamda ele alınacak konular (“ana dal”) genel itibariyle, yasal hükümler ve bunların uygulamadaki karşılığı ile, yasal prosedürlerin ve dava yollarının neler olduğuna ilişkindir. Bu konulardan çıkarılacak araştırma sorularını (“filizler”) ise şu şekilde özetleyebiliriz: Yasal hükümler ve bunların uygulamadaki karşılığı kapsamında; bu hükümlerin temel insan haklarını ihlal edip etmediği, ayrımcı hükümler bulunup bulunmadığı, orantısız cezaların bulunup bulunmadığı,

²⁶³ ACCORD, “Training Manual”, s.49

²⁶⁴ ACCORD, “Training Manual”, s.50

polis dahil kamu görevlilerinin bu yasaların uygulanmasını destekleyip desteklemediği, yargı sisteminin hukuka uygun hareket edip etmediği ile yasal prosedürler ve kanun yolları kapsamında; yasal prosedürlerin adilliği ve insan hakları ihlallerine karşı kanun yollarının mevcut ve etkili olup olmadığıdır²⁶⁵.

4.2.2.2. Ülke İçi Koruma

MÜB araştırması genellikle menşe ülkede, özellikle de başvuranın devlet dışı aktörler tarafından zulüm görmekten korktuğunu iddia ettiği durumlarda, ülke içi korumanın veya devlet korumasının etkinliğine yönelik bir soru içermektedir. İnsan haklarına saygı gösterilmesi ve teşvik edilmesi ve insan hakları ihlallerine karşı yasal çözümlere erişim, iç korumanın önemli yönleridir²⁶⁶. Bu kapsamda ele alınacak konular genel itibariyle, devletin korumaya yönelik istekliliği, kanun yollarına erişim ve koruma yeterliliğine ilişkindir. Bu konulardan çıkarılacak araştırma sorularını ise şu şekilde özetleyebiliriz: Devletin koruma yeterliliği kapsamında; bireyleri ciddi zararlardan korumaya yönelik kaynakların varlığı, idari ve adli yapıların çalışıp çalışmadığı; devletin korumaya yönelik istekliliği kapsamında, devlet yetkilileri tarafından insan hakları ihlallerinin veya diğer ciddi zararların önlenmesine ilişkin, devletin bir birey veya belirli bir grup adına müdahale etmek istememesi durumlarının var olup olmadığı; son olarak, kanun yollarına erişim kapsamında; bireylerin yürütme ve yargı organlarına etkili erişimi olup olmadığı, bunun herkes için eşit olarak geçerli olup olmadığı²⁶⁷.

²⁶⁵ Araştırma ağacı metodu ile hazırlanan bu konuya ilişkin detaylı ancak sınırlı olmayan (non-exhaustive) tablolar ve listeler için bkz. ACCORD, “Training Manual”, s. 50-51

²⁶⁶ ACCORD, “Training Manual”, s.50

²⁶⁷ Araştırma ağacı metodu ile hazırlanan bu konuya ilişkin detaylı ancak sınırlı olmayan (non-exhaustive) tablolar ve listeler için bkz. ACCORD, “Training Manual”, s. 50-51

4.2.2.3. Devlet Dışı Aktörlerin Zulmü

Mülteci tanımı, hem devletten hem de devlet dışı aktörlerden kaynaklanan zulmü kapsamaktadır. Zulüm, genel olarak, bir ülkenin yetkilileri tarafından gerçekleştirilen eylemleri ifade etmekte, yerel halk ve münferit kişiler tarafından ciddi ayrımcılık veya diğer zarar verici eylemlerin işlenmesi halinde de zulüm gündeme gelmektedir. Devlet dışı aktörlerin eylemleri, devlet yetkililerinin bu eylemleri kasten hoşgörmesi veya yetkililerin bu eylemlere ilişkin etkin bir koruma sağlamaması ve sağlamayı reddetmesi durumunda zulüm olarak değerlendirilmektedir²⁶⁸. Bu kapsamda ele alınacak konular genel itibariyle; devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu, ülke içinde yer değiştirme alternatifi ve etkili ülke içi korumaya ilişkindir. Bu konulardan çıkarılacak araştırma sorularını ise şu şekilde özetleyebiliriz: Devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu kapsamında, devlet dışı aktörlerin toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenen geleneksel normlar ve gelenekler tarafından desteklenip desteklenmediği; ülke içi yer değiştirme alternatifi kapsamında; devlet dışı bir aktörün, önerilen yer değiştirme alanında zulüm mağdurunun peşine düşebilme imkanının olup olmadığı, devlet yetkililerinin menşe bölgesinde hak talebinde bulunan kişiye koruma sağlayamaması ve/veya bu konuda istekli olmaması durumunda dahi, zulüm mağduruna bu alanda koruma sağlamaya muktedir ve istekli olup olmayacağı; etkili ülke içinde koruma açısından; devletin, devlet dışı aktörlerin insan hakları ihlallerine karşı koruyabilecek durumda ve buna istekli olup olmadığı, koruma çabaları ve bu korumanın etkinliği²⁶⁹.

²⁶⁸ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 65; BMMYK, “Gender-Related Persecution Guidelines”, para. 19

²⁶⁹ Araştırma ağacı metodu ile hazırlanan bu konuya ilişkin detaylı ancak sınırlı olmayan (non-exhaustive) tablolar ve listeler için bkz. ACCORD, “Training Manual”, s. 55-56

4.2.2.4. Yer Değiştirme Alternatifi

Mülteci Sözleşmesi'nde belirtilen zulme uğrama korkusu her zaman mültecinin menşe ülkenin tamamına yayılmasını gerekli kılmamaktadır. Buna bağlı olarak, yer değiştirme alternatifi kavramı, “*haklı gerekçelere dayanan zulüm korkusu riskinin bulunmadığı ve -davanın özel koşulları göz önüne alındığında- bireyin makul bir şekilde kendini kabul ettirebileceği ve normal bir hayat yaşayabileceği belirli bir ülke bölgesini*”²⁷⁰ ifade eder. Yer değiştirme alternatifi sorunu, genellikle insan haklarının devlet dışı aktörler tarafından ihlal edildiği ve ülkenin bir bölümünde etkin iç korumanın mevcut olmadığı, ancak ülkenin diğer bir bölümünde mümkün olabildiği durumlarda söz konusu olmaktadır. Nadiren, devlet aktörlerinin zulmü söz konusu olduğunda da yer değiştirme alternatifi gündeme gelebilmektedir²⁷¹.

MÜB, olası bir yer değiştirme alanının “uygunluğu ve maküllüğünün” değerlendirilmesi açısından, başvurunun ve bireyin özel koşulları ile birlikte değerlendirilmek üzere, önemli bir bileşendir²⁷². Bu kapsamda ele alınacak konular genel itibariyle; güvenli bölgeye erişim, yeni zulüm riski, bireysel koşullara ilişkindir. Bu konulardan çıkarılacak araştırma sorularını ise şu şekilde özetleyebiliriz: Güvenli bölgeye erişim açısından; olası yeniden yerleştirme alanının pratik, güvenli ve yasal olarak birey için erişilebilir durumda olup olmadığı; yeni zulüm riski açısından; olası yer değiştirme alanında başvurucuyla aynı etnik, dini vb. gruptan insanların yaşayıp yaşamadığı, yer değiştirme alanında başvurucunun yaşamını, özgürlüğünü veya sağlığını tehlikeye atacak kişilerin var

²⁷⁰ BMMYK, Guidelines on International Protection No. 4: “Internal Flight or Relocation Alternative” Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 23 July 2003, HCR/GIP/03/04, para.6, s. 3, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html> [erişim: 29 Ağustos 2020]

²⁷¹ ACCORD, “Training Manual”, s. 56

²⁷² BMMYK, “Internal Flight”, para. 37, s. 8

olup olmadığı; son olarak başvuranın bireysel koşullarına ilişkin; aşırı zorlukla karşılaşmadan ekonomik olarak ayakta durmasının mümkün olup olmayacağı, istihdam, eğitim imkanının olup olmadığı, kültürel bağlantı ve/veya yerel dil bağlantısının olup olmadığı, bölgenin güvenli olup olmadığı, insan haklarına saygı gösterilip gösterilmediği²⁷³.

4.3. MENŞE ÜLKE BİLGİSİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddete karşı ele aldığı ilkeleri ile uluslararası alanda düzenlenmiş en kapsamlı sözleşmedir. Sözleşme, önleyici ve koruyucu tedbirler ile kadına yönelik şiddet karşısında gerekli cezai tedbirlerin alınması için taraf devletlere yönelik birçok konuda yükümlülükler öngörmüştür. Bu yükümlülüklerin yanında, kadına yönelik şiddete karşı mücadelenin, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi kadına yönelik şiddetin temel sebepleri ele alınmaksızın başarılı olamayacağına altını çizmiştir. Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ni 14 Mart 2012 tarihinde onaylayarak Sözleşme'yi onaylayan ilk ülke olmuştur²⁷⁴. Türkiye, Sözleşme'ye herhangi bir çekince koymaksızın onaylamış²⁷⁵ ve Sözleşme 1 Ağustos 2014 tarihinde iç hukuk açısından yürürlüğe girmiştir²⁷⁶. Türkiye, hem

²⁷³ Araştırma ağacı metodu ile hazırlanan bu konuya ilişkin detaylı ancak sınırlı olmayan (non-exhaustive) tablolar ve listeler için bkz. ACCORD, "Training Manual", s.58-59

²⁷⁴ Sözleşme'nin 24/11/2011 tarihli ve 6251 sayılı Kanunla onaylanması Bakanlar Kurulu'nca 10/2/2012 tarihinde kararlaştırılmıştır. 08/03/2012 tarihli, 28227 sayılı, 2012/2816 Karar sayılı Resmi Gazete için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.htm> [erişim: 31 Ağustos 2020]

²⁷⁵ Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ne çekince koymaksızın Sözleşme'yi onaylaması, Türkiye'ye yapılacak toplumsal cinsiyete dayalı sığınma başvuruları açısından, Türkiye'nin Mülteci Sözleşmesi'ne koymuş olduğu coğrafi sınırlamaya ilişkin çekinceyi ortadan kaldırması anlamına gelmemektedir. Şöyle ki; İstanbul Sözleşmesi'nin 60. Maddesi'nin 2. Fıkrası'nda mülteci statüsünün tanınmasının yürürlükteki ilgili hukuki vasıtalarla göre temin edileceği belirtilmiştir.

²⁷⁶ Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarih için bkz. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210> [erişim: 31 Ağustos 2020]

Sözleşme'ye ev sahipliği yapmış hem de Sözleşme'nin hazırlanmasında öncü bir rol üstlenmiştir.

Bu bölümde, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı bağlamında İstanbul Sözleşmesi'nin bu çalışmanın 3. Bölümünde ele aldığımız düzenlemeleri, Türkiye'de yaşayan kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı açısından incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken, yukarıda açıkladığımız araştırma ağacı metodunu takip ederek, Türkiye açısından MÜB araştırması yapılmaktadır. Bu çalışma ile çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulacak olan Türkiye açısından MÜB'ün, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talep eden başvuruculara yol göstermesi ve bu alanda yapılacak daha kapsamlı araştırmalara öncülük etmesi hedeflenmektedir. Son olarak, MÜB'e yönelik bir araştırmanın bir ülkedeki siyasi, yasal, kültürel, ekonomik, sosyal ve insan hakları koşullarına ilişkin bilgileri kapsamı gerekmekte olup, çalışma daha çok yasal koşullar ekseninde gerçekleştirilmektedir.

4.3.1. Temel Yasal Sorunların İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Çalışmanın metodolojisinin ele alındığı bölümde, ulusal mevzuata ilişkin yapılacak araştırmanın hangi konular ve hangi araştırma soruları dahilinde yapılması gerektiğini belirtmiş idik²⁷⁷. Bu kapsamda, İstanbul Sözleşmesi'nin taraf devletlere yönelik yükümlükleri dahilinde Türk ulusal mevzuatına ilişkin bir araştırma yapılmaktadır.

²⁷⁷ bkz. Çalışmanın "Ulusal Mevzuat" başlıklı bölümü

4.3.1.1. Ulusal Mevzuat

4.3.1.1.1. Yasal Hükümler ve Uygulama

Yasal hükümlere ilişkin yapılacak araştırma, yasaların temel insan haklarını ihlal edip etmediği, ayrımcılık içeren hükümler içerip içermediği ve orantısız cezalar içeren hükümler olup olmadığına ilişkin soruları gündeme getirmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de yasal düzenlemeler, kanun önünde kadın ve erkek eşitliğinin temin edilmesine ilişkin olarak revize edilmiştir. Bu bağlamda yapılan değişikliklerden biri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası²⁷⁸ 10. maddesi ile teminat altına alınan kanun önünde eşitlik ilkesidir. Bu ilke, sadece yasal değil fiili olarak da eşitliğin ve ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla pozitif ayrımcılığa ilişkin tedbirlerin alınması konusunda devleti yükümlü kılmaktadır. Ayrıca, Türk Medeni Kanunu’nda²⁷⁹ (“TMK”) yapılan değişikliklerle, evlilik kurumunda erkek üstünlüğünü öngören maddeler kaldırılarak, kadın ve erkeklere eşit haklar tanınmıştır²⁸⁰. Bununla birlikte, evlilik kurumu açısından eşlerin eşitliği ilkesi getirilerek ailevi konulara dayanan kararların eşlerin eşit katılımı ile alınması öngörülmüştür²⁸¹. Yine evlilik yaşı açısından yapılan düzenleme ile her iki cinsiyet için evlenme yaşı 18 olarak belirlenmiştir²⁸². Bir diğer önemli değişiklik, Türk Ceza Kanunu’nda²⁸³ (“TCK”) yapılmış, bu değişikliklerle kadının insan haklarına ve

²⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 18/10/1982, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 09/11/1982 Sayı:17863, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> [erişim: 31 Ağustos 2020]

²⁷⁹ Türk Medeni Kanunu, Kanun No: 4721, Kabul Tarihi: 22/11/2001, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 8/12/2001, Sayı: 24607, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, [erişim: 02 Eylül 2020]

²⁸⁰ TMK, m.185 vd.

²⁸¹ TMK, m. 186, m. 188, m.189

²⁸² TMK, m. 124

²⁸³ Türk Ceza Kanunu, Kanun No: 5237, Kabul Tarihi: 26/09/2004, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih : 12/10/2004 Sayı :25611, bkz.

kadın erkek eşitliğine yönelik en kayda değer ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikler, cinsel dokunulmazlığa karşı suçların²⁸⁴, toplum, aile veya kamu ahlakına yönelik suçlar yerine kişilere karşı suçlar²⁸⁵ olarak tanımlanması; cinsel saldırı fiilinin eşe karşı işlenmesi halinin suç²⁸⁶ olarak düzenlenmesi; cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar için daha sert cezaların öngörülmesi²⁸⁷; töre saikiyle işlenen kasten öldürme fiilinin suçun nitelikli hali olarak öngörülmesidir²⁸⁸. Son olarak, İş Kanunu'nda²⁸⁹ yapılan düzenleme ile eşit davranma ilkesi öngörülmüş ve işveren tarafından iş ilişkisinde ve ücretin belirlenmesinde cinsiyet nedeniyle ayırım yapılamayacağı düzenlenmiştir²⁹⁰.

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi açısından yapılan bu yasal değişikliklerin yanında, İstanbul Sözleşmesi Anayasa'nın 90. maddesi 5. fıkrası doğrultusunda ulusal hukukun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca, bu madde uyarınca temel hak ve özgürlüklere ilişkin İstanbul Sözleşmesi ile kanunların "*aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda*"²⁹¹ İstanbul Sözleşmesi hükümlerinin esas alınması gerekmektedir. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi hükümleri (özellikle kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerine ilişkin hükümler), yasal hükümlere ilişkin yapılacak araştırmada aynı konuya ilişkin Türk mevzuatındaki düzenlemelerle karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,

[erişim: 01 Eylül 2020]

²⁸⁴ TCK, m.102 vd.

²⁸⁵ TCK, ikinci kısım

²⁸⁶ TCK, m. 102/2

²⁸⁷ TCK, m. 102 vd.

²⁸⁸ TCK, m.82/1-k

²⁸⁹ İş Kanunu, Kanun No: 4857 Kabul Tarihi : 22/5/2003 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih : 10/6/2003 Sayı: 25134, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> [erişim: 12 Eylül 2020]

²⁹⁰ İş Kanunu, m.5

²⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m.90/5

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın “kanun önünde eşitlik” başlıklı 10. maddesinde “*toplumsal cinsiyet, uyruk, etnik azınlık olma durumu, mülk, doğum, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, engellilik ve göçmen ya da sığınmacı*”²⁹² olma durumlarının ayrımcılık yasağı kapsamında düzenlenmediği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye tarafından, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasını takiben, 2012 yılında kadına yönelik şiddete ilişkin temel mevzuat olarak yasallaştırılan 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”²⁹³ (“6284 sayılı Kanun”) İstanbul Sözleşme'sinin 4. maddesinin 3. Fıkrasında düzenlenen ayrımcılık yapmamaya ilişkin hükümlerine yer vermemiştir. Bu hükümlere yer verilmemiş olması, her ne kadar doğrudan temel insan haklarının ihlal edildiği veya ayrımcılık oluşturduğu şeklinde değerlendirilmese de, bu hükümlerin varlığı kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması amacıyla hayata geçirilen tüm politika ve tedbirlerde ayrımcılık yapmama ilkesinin uygulanışının temini olarak değerlendirilmektedir²⁹⁴. Bu yükümlülük, özellikle kolluk kuvvetleri, yargı mensupları ve hizmet sağlayıcılar tarafından, belli kadın gruplarına yönelik ayrımcılığın, yaygın olarak gerçekleştirilmeye devam edilmesinden kaynaklı öngörülmektedir²⁹⁵.

²⁹² İstanbul Sözleşmesi, m.4/3

²⁹³ 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 08/03/2012 tarihinde kabul edilmiş ve 20/03/2012 tarihli 28239 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> [erişim: 31 Ağustos 2020]

²⁹⁴ Kadına Yönelik ve Aile İçi Şiddete Karşı Mücadelede Uzmanlar Grubu (“Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence-GREVIO”), Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin Hükümlerinin Hayata Geçirilmesini Sağlayan Yasal ve Diğer Tedbirlere İlişkin GREVIO (İlk) Değerlendirme Raporu Türkiye, para.13, s.15. Gayriresmi çeviri için bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3825/grevio-rapor-turkce-5bd99d7dbb799.pdf> [erişim: 14 Nisan 2020]

²⁹⁵ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, para. 52-54

Psikolojik şiddet, 6284 sayılı Kanun'da²⁹⁶ tanınmasına rağmen, TCK'da suç olarak kabul edilmemiştir. Psikolojik şiddet içeren eylemler genellikle TCK'da yer verilen tehdit (m.106), şantaj (m.107), baskı (m. 108), iftira (m.125) ve kötü muamele (m. 232) suçları çerçevesinde ele alınabilmektedir. Ancak, bu suç tipleri tekil eylemleri cezalandırmak üzere tasarlanmıştır. Kadına Yönelik ve Aile İçi Şiddete Karşı Mücadelede Uzmanlar Grubu²⁹⁷ (“Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence”/“GREVIO”), Türkiye'ye yönelik ilk değerlendirme raporunda bu hususa dikkat çekerek, bu suç tiplerinin, tek başına suç eşliğine ulaşmayan fiillerle ortaya çıkan, tekrar eden ve uzun süreye yayılan istismar örüntüsünü kapsayamadığını belirtmiştir²⁹⁸.

TCK'da bir suç olarak tanımlanmayan diğer bir suç tipi, tek taraflı ısrarlı takiptir. Bu suça ilişkin herhangi bir kovuşturma, TCK'da yer verilen eziyet (m.96), cinsel taciz (m.105), tehdit (m.106), şantaj (m.107), huzur ve sükunun bozulması (m.123) ve özel hayatın gizliliğinin ihlali (m. 134) gibi diğer suç tipleri kapsamı içinde değerlendirilebilmektedir. Bu suç tipleri, tek taraflı ısrarlı takip suçunu oluşturan unsurların kapsayıcılığını ve söz konusu suçun ciddiyetini ifade etmemektedir²⁹⁹.

TCK'nın 103. maddesi 1. fıkrasının b bendinde, 15 yaşın üzerinde bir çocuğa karşı yapılan cinsel eylemlerin cebir, tehdit, hilenin veya iradeyi etkileyen diğer bir nedenin varlığı halinde cinsel istismar suçu oluşacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme, İstanbul Sözleşmesi'nde cinsel şiddetin sadece özgürce verilen rızanın

²⁹⁶ 6284 sayılı Kanun, m. 2/1-b

²⁹⁷ GREVIO, bağımsız bir insan hakları izleme organıdır ve İstanbul Sözleşmesi'nin taraflarca nasıl uygulandığını izlemekle sorumludur. GREVIO, farklı alanlarda uzmanlıkları uyarınca görevlendirilen 10 bağımsız ve tarafsız uzmandan oluşmaktadır. Bu uzmanlıklar, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve/veya mağdurlara yardım ve mağdurların korunması alanlarına ilişkindir. Bkz. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio> [erişim: 07 Eylül 2020]

²⁹⁸ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 215, s. 65.

²⁹⁹ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 220, s. 66

olmamasına dayandırılması gerekliliğinden ayrılmaktadır³⁰⁰. İstanbul Sözleşmesi uyarınca, cinsel dokunulmazlığa karşı bir suçun işlenmesi açısından, zor kullanma gerekli görülmemekte, fiziksel olarak direnip direnmeme suçun unsurlarından birini oluşturmamaktadır. Suçun belirlenmesinde temel unsurun rızanın eksikliği olması gerekmektedir³⁰¹.

Zorla evlilik, TCK'da belirli bir suç tipi olarak tanımlanmamıştır. İstanbul Sözleşmesi'nin 37. maddesi ile belirtilen suç fiili, TCK'da düzenlenen kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (m.109), insan ticareti (m.80), cinsel saldırı/tecavüz gibi diğer suç tipleri bağlamında değerlendirilmektedir. İstanbul Sözleşmesi, zorla evlilik açısından tarafların, hem cezai hem de hukuki yaptırımlar düzenlemelerini şart koşturmuşur³⁰². Medeni hukukta yapılacak düzenlemelerin, evliliğin zor kullanılarak yapılması durumunda mağdur açısından maddi veya idari bir yük olmaksızın hukuki yollara başvurmaya yönelik olması gerekmektedir³⁰³. Ancak, TMK'da, zorla evlendirmelerle ilgili açık hükümler bulunmamaktadır. Zorla evlilik durumunda iptal başvurusu, yanılma³⁰⁴ sonucu evlilik veya korkutma³⁰⁵ sonucu gerçekleşen evliliklere ilişkin hükümler doğrultusunda yapılabilir. Ancak, bu hükümler sınırlı koşullarda uygulanabilmekte ve psikolojik ve/veya fiziksel şiddet nedeniyle isteyerek yapılmayan bütün evlilik durumlarını ele almak açısından yetersiz kalmaktadır³⁰⁶.

³⁰⁰ İstanbul Sözleşmesi, m. 36

³⁰¹ AİHM, MC v. Bulgarıa, para.163

³⁰² İstanbul Sözleşmesi, m.37

³⁰³ GREVIO, "Türkiye Raporu", para.244

³⁰⁴ TMK, m. 148 uyarınca şu durumlarda eşlerden biri evlenmenin iptalini dava edebilir: "1. Evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak bu evlenmeye razı olmuşsa, 2. Eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenmişse"

³⁰⁵ TMK, m.151 uyarınca "Kendisinin veya yakınlarından birinin hayatı, sağlığı veya namus ve onuruna yönelik pek yakın ve ağır bir tehlike ile korkutularak evlenmeye razı edilmiş eş, evlenmenin iptalini dava edebilir."

³⁰⁶ GREVIO, "Türkiye Raporu", para. 244

Zorla evlilik eyleminin TCK'da suç sayılmamasının yanında evlilik kurumuna ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin resmi nikah olmaksızın dini nikah yapılması halinde öngörülen cezai yaptırımın iptal eden kararını³⁰⁷ incelemek gerekmektedir. TMK³⁰⁸ ve Anayasa³⁰⁹ ile öngörülen resmi nikah olmadan dini tören yapılmasının yasaklanmasına ilişkin hükümler doğrultusunda, TCK'da aralarında resmi bir evlenme olmaksızın dini tören yaptırınlar açısından cezai yaptırım³¹⁰ öngörülmüş idi. Anayasa Mahkemesi oy çokluğuyla almış olduğu iptal kararının gerekçesinde; dini törenin yapılmasının evlilik birliğinin kurulmasını ve evlilik birliği uyarınca tanınan hakların kullanılmasını sağlamadığını belirtmiştir. Resmi evlilik dışındaki hiçbir evliliğe hukuki sonuç bağlanmamasının, aile düzeninin korunmasına yönelik hukuki yaptırım aracı olarak kullanıldığı; bu önlem bulunmakta iken hukuki yaptırım aracından daha ağır bir yaptırımın öngörüldüğü suç ve ceza aracına başvurulmasının sınırlamanın ölçüsüzlüğünü gösteren unsurlardan biri olduğu belirtilmiştir³¹¹. Karşı oy yazısında ise, itiraza konu cezai yaptırımın amacının, resmi evliliğin ertelenmesinin ve dini törenle kurulan aile birliğinin hukuk düzenince tanınmaması nedeniyle hak kayıplarının önüne geçmek olduğu ifade

³⁰⁷ Anayasa Mahkemesi ("AYM"), Esas Sayısı : 2014/36, Karar Sayısı: 2015/51, Karar Tarihi : 27.5.2015, R.G. Tarih-Sayı :10.06.2015-29382, bkz. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/51?EsasNo=2014%2F36&KararAramaRaporu=1&KararNo=2015%2F51> [erişim: 02 Eylül 2020]

³⁰⁸ TMK'nın "Aile cüzdanı ve dini tören" başlıklı 143. maddesi uyarınca: "*Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz. Evlenmenin geçerli olması dini törenin yapılmasına bağlı değildir.*"

³⁰⁹ Anayasa'nın "İnkılap kanunlarının korunması" başlıklı 174. maddesinin 4. bendi: "*17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisıyla kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü*" şeklindedir.

³¹⁰ TCK'nın "Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören" başlıklı 230. maddesinin 5 ve 6. fıkralarına göre: "*Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptırınlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak, medeni nikâh yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.*" (f. 5), "*Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.*" (f. 6)

³¹¹ AYM, 2014/36 E., 2015/51 K. Sayılı kararı, "Esasın İncelenmesi" başlıklı bölümü

edilmiştir. Özellikle resmi evliliğin, kadın ve çocukların haklarını koruduğu gerçekliği gözönüne alındığında, “*dinin manevi gücünden yararlanarak*” evlilik kurumunun hukuki yükümlülerinden kurtulmak isteyen kişilerin “*özgürlükler kapsamında himaye edilecek meşru bir hukuki yararlarının olmadığı*” vurgulanmıştır³¹². Anayasa Mahkemesi’nin resmi nikahtan önce dini nikah kıydırılmasının suç sayılıp cezalandırılmasına ilişkin cezai düzenlemeyi iptal etmesine ilişkin karar, erken yaşta ve/veya zorla evlilik oranlarının artma olasılığı düşünüldüğünde hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil etmektedir³¹³.

TCK’nın 287. maddesi 2. fıkrası uyarınca, kadın veya kız çocuğu rıza göstermese dahi, hakim ve savcıların bekaret testine izin vermeye yetkili olmasına ilişkin düzenleme hem kişinin özel hayatının hem de fiziki ve zihinsel bütünlüğünün ihlali anlamına gelmektedir³¹⁴. Ayrıca, bu tür uygulamaların tıbbi yönden güvenilir olmadığı, ayrımcı uygulama teşkil ettiği ve zora dayalı olarak yapıldığında fiziksel ve zihinsel acı ve ıstıraba yol açtığını, sonuç olarak bu uygulamaların zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya işkence anlamına geldiği belirtilmektedir³¹⁵.

Bu bölümün ikinci kısmında, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet temelinde uygulamaya yönelik olarak yapılacak araştırma, kolluk kuvvetleri dahil kamu görevlilerinin yasaların uygulanmasını destekleyip desteklemediği, yargı

³¹² AYM, 2014/36 E., 2015/51 K. Sayılı kararı, “Karşıoy Yazısı” başlıklı son bölümü

³¹³ Coşkun Özbudak, “Anayasa Mahkemesi: Resmi Nikah Olmaksızın Dini Nikah Caizdir”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2015, cilt. 121, s. 96

³¹⁴ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 307, s.87; UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (“CEDAW Komitesi”), “Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of Turkey”, CEDAW/C/TUR/CO/7, 25 Temmuz 2016, para. 18, s.4, bkz. https://www.ecoi.net/en/file/local/1193790/1930_1484750203_n1623344.pdf [erişim: 15 Nisan 2020]

³¹⁵ Independent Forensic Expert Group, Statement on Virginity Testing, Journal of Forensic and Legal Medicine, 2015, Sayı:33, s. 121–124

sisteminin hukuka uygun hareket edip etmediği soruları ekseninde yapılmaktadır. Bu araştırmanın ise, İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde soruşturma, kovuşturma ve usul hukukunun toplumsal cinsiyete duyarlı olarak gerçekleştirilmesi prensibi gözönüne alınarak yapılması çalışmanın sistematığı açısından elzemdir.

Devletlerin, kadına yönelik her türlü şiddet eylemi nedeniyle tam sorumlu olması, kolluk kuvveti ve ceza adaleti sisteminin kadına yönelik şiddet eylemlerine yeterli ve etkin bir cevap vermesini gerektirmektedir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet vakalarına karşı etkin bir mücadele amacıyla, hem kolluk kuvvetlerinin³¹⁶ hem de savcılık hizmetlerinin³¹⁷ bu alanda uzmanlaşmış birimlerinin bulunması öngörülmüştür. Böylelikle, kadına yönelik şiddet vakalarında bu davalarla tüm yasal süreç boyunca ilgilenmek üzere eğitilerek uzmanlaşmış kolluk görevlileri ve savcılar aracılığıyla kadına yönelik şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır. Kolluk kuvvetleri, şiddetin önlenmesi ve şiddet durumunda korumaya ilişkin mağdurların yardım için başvurabilecekleri kurumlar arasında mağdurlar tarafından en yaygın olarak bilinen kurumdur³¹⁸. Yasal düzenlemelerin etkinliği, kolluk kuvvetlerinin, kadına yönelik şiddet vakaları açısından gereken önlemleri almaya ve etkili bir yaklaşım takip etmeye rehberlik eden standardize edilmiş prosedürler ve protokollerle geliştirilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin eğitilmesi ve kadına yönelik şiddet karşısında toplumsal cinsiyete dayalı bir anlayış benimsenmesi, yasal düzenlemelerin uygulanmasına ilişkin

³¹⁶ 6284 sayılı Kanun, m. 11. Bu doğrultuda, her ilde „Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Büroları“ kurulmuştur. bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddetin-onlenmesine-yonelik-alinan-tedbirler-sonuc-vermeye-basladi> [erişim: 12 Eylül 2020]

³¹⁷ bkz. <https://basin.adalet.gov.tr/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanunun-uygulanmasi-hakkindaki-adalet-bakanligi-genelgesi-guncellendi> [erişim: 12 Eylül 2020]

³¹⁸ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Ankara, 2015, s. 210, bkz. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf> [erişim: 15 Nisan 2020]

tamamlayıcı bir çaba niteliği taşımaktadır³¹⁹. Bu çabaya rağmen, şiddet mağdurlarının yalnızca çok küçük bir kısmının kolluk kuvvetlerine (ve jandarmaya) şiddet vakalarını bildirdiği belirtilmektedir³²⁰. Özellikle, aile içi şiddet mağdurlarına yönelik kolluk kuvvetlerinin tutumu, şiddet vakalarının bildirilmemesinde rol oynamaktadır. Aile içi şiddet mağdurlarına ilişkin yaygınlık verilerince, kolluk kuvvetlerinin her olayda harekete geçme isteksizliği, şiddet riskinin tekrar etme ihtimalini dikkate almamaları veya şiddet mağdurunun fail olan eş veya partnerle problematik bir şekilde uzlaştırılmaya çalıştırılması gibi kolluk kuvvetlerinin görevi ile bağdaşmayan eylemleri/eylemsizliği ortaya konulmaktadır³²¹. Kolluk kuvvetlerinin şiddet karşısında harekete geçme isteksizliğini gösteren raporlar³²², kolluk kuvvetlerinin bu tutumunun altında yatan sebeplerin; aile içi şiddetin aile içerisinde çözülmesi gereken bir sorun olduğuna yönelik inanç ve kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı yapısına duyarsız olunması olduğunu göstermiştir³²³.

³¹⁹ bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/81-ile-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-genelgesi> [13 Eylül 2020]

³²⁰ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, “Tablo.7/2’ye göre şiddet vakalarını kolluk kuvvetlerine bildirme oranı %7, jandarmaya bildirme oranı ise %1’dir.”, s.152

³²¹ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, “Tablo 7.11 ve 7.12, kolluk kuvvetlerine başvuran mağdurlarının ifadesinin %81 oranında kaydının yapılmadığını, kolluk kuvvetlerine başvurularında yaklaşık üçte bir oranında mağdurların fail eş/partnerle uzlaştırıldığı ve yine başvuruların %13’ü açısından hiçbir şekilde eylem görmediği ortaya konulmuştur.”, s.167-168

³²² İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye’nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu, 2017, s.71-73, bkz. https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/Istanbul_Soz_TR_Izleme_Pl-atformu_G%C3%B6lge_Rapor2.pdf

[erişim: 01 Eylül 2020]; Bağımsız İletişim Ağı (“BIANET”), Gölge Raporu Türkiye, 3 Temmuz 2017, s. 24, bkz.

<http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/943/original/BI%CC%87ANET-Rapor-T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf?1499261388>, [erişim: 03 Eylül 2020]; GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 278, s.24; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu, 23 Mayıs 2014, s.13-16, bkz. https://www.morcati.org.tr/attachments/article/255/6284_Kanun_Uygulamalari_Raporu.pdf

[erişim: 03 Eylül 2020]

³²³ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 278, s.80

Kolluk kuvvetleri, cinsel şiddet vakaları söz konusu olduğunda mağdurların cinsel aktiviteyi kabul ettiklerini varsayan önyargılı tutum sergileyebilmektedirler³²⁴. Kolluk kuvvetlerinin bu tür bir tutum benimsemesi, cinsel şiddet vakaları söz konusunda olduğunda -aile içi şiddet vakalarında olduğu gibi- eylemsizliğe ve şiddetin önemsizleştirilmesine yol açabilmektedir. Böylelikle, şiddetin sebepleri ile neticeleri hakkında yanlış varsayımlara neden olunmakta, bunun sonucu olarak da mağdur anlatımlarına inanılmamakta, mağdurlar şiddeti kabul etmeye zorlanmakta veya hazırlık aşaması işlemleri kanıtların toplanmaması ve suçlamaların oluşturulmaması nedeniyle usulüne uygun yürütülmemektedir. Daha da önemlisi, kolluğun bu tavrı, kadınların yaşam haklarının korunması gibi temel insan haklarının yok sayılması sonucunu doğurmaktadır³²⁵.

Kolluk kuvvetlerine güvenin kazandırılması açısından yapılan öneriler özellikle failin kolluk kuvvetleri mensubu olması durumunda alınacak tavrın önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (“European Commission against Racism and Intolerance”/“ECRI”) Türkiye’nin *“Polis veya diğer güvenlik güçleri tarafından, savunmasız grupların üyelerine yönelik kötü muameleyi de içeren olumsuz davranışlarıyla ilgili iddiaları araştırmak üzere polis, diğer güvenlik güçleri ve savcılık hizmetlerinden tam olarak bağımsız bir organı görevlendirmelerini”*³²⁶ tavsiye etmekte ve GREVIO tarafından ise, kurulacak bu bağımsız denetim mekanizması ile kadın örgütleri arasında sağlanacak işbirliğiyle, kadına yönelik

³²⁴İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.68; Mor Çatı, “İzleme Raporu”, s. 7

³²⁵ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.49; GREVIO, “Türkiye Raporu”, para.278, s.80

³²⁶ ECRI, Türkiye Raporu-5. İzleme Dönemi, para.92-96, s.34-35, bkz. <https://rm.coe.int/fifth-report-on-turkey-turkish-translation-/16808b5c83> [erişim: 01 Eylül 2020];

şiddet ve aile içi şiddete ilişkin davaların incelenmesinin önemli olduğu belirtilmektedir³²⁷.

Son olarak, cinsel şiddet mağdurlarına ilişkin bazı davalarda, özellikle sözde namus temelli kasten öldürmeye ilişkin davalarda, mağdurların cinsel geçmişlerinin gündeme getirildiğine ilişkin savunma veya mahkemelerin savlarının varlığı, Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında yargı mercilerinin de önyargılı hareket ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir³²⁸.

4.3.1.1.2. Yasal Prosedürler ve Kanun Yolları

Yasal prosedürler ve kanun yolları kapsamında yapılacak araştırmanın; yasal prosedürlerin adilliği ve insan hakları ihlallerine karşı kanun yollarının mevcut ve etkili olup olmadığı soruları çerçevesinde yapılması gerekmektedir. İstanbul Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bununla mücadele açısından öngördüğü bir çok hukuki mekanizma bu sorulara yönelik araştırmada yol göstericidir.

İstanbul Sözleşmesi’nin 51. maddesi uyarınca düzenlenen “risk değerlendirmesi ve risk yönetimi” 6284 Sayılı Kanun’da yer almamaktadır. Risk değerlendirmesi ve yönetimi uyarınca taraflar, tüm yetkili makamların koordineli bir biçimde ölüm riski, durumun ciddiyeti ve şiddet fiilinin tekrar gerçekleşmesi riskinin değerlendirilmesini sağlamak ile yükümlüdürler. Bu kavrama, 6284 Sayılı

³²⁷ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para.281, s.81

³²⁸ Bu konuya ilişkin bazı haberler için bkz; <http://bianet.org/bianet/kadin/170811-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor>; <http://bianet.org/bianet/kadin/156918-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor>; <http://bianet.org/bianet/kadin/162791-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor> [erişim: 03 Eylül 2020]

Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelikte³²⁹ yer verilmiştir. Yönetmeliğin m.3/1-c uyarınca “gecikmesinde sakınca bulunan hal” kavramına ilişkin tanımda yer verilen risk değerlendirmesi ve yönetimi uyarınca, kolluğun genel hükümler dahilinde kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddete ilişkin sorumluluğunun yanı sıra, tedbirlerin uygulanması açısından tahkikat ve risk değerlendirmesi yapması gerekmektedir. Risk değerlendirmesine ilişkin bu düzenlemenin varlığına rağmen, risk takibi konusunda belirli bir yöntem öngörülmemiştir. Bu sebeple, koruma kararının varlığına rağmen, kadınların şiddete uğrama riski devam edebilmektedir³³⁰.

Acil müdahale, önleme ve korumaya ilişkin alınan kararlara yönelik veriler³³¹ uyarınca, riskin mağdurun yaşam hakkına yönelmediği, mağdurun psikolojik fiziksel bütünlüğünün ihlal edildiği durumlarda, mahkemelerin 6284 sayılı Kanun’da öngörülen tedbirlerden fail hakkında verilebilecek mağduru tehdit etme, mağdura hakaret etme veya küçük düşürmekten men etme gibi en hafif tedbirlere başvurduklarına ilişkin bir eğilimin olduğu ortaya çıkmaktadır³³². Faillere yönelik, hafif nitelikteki kısıtlama kararlarının alınması eğilimi, risk değerlendirmesinin hukuka uygun olarak yapılmadığının ve/veya risk faktörlerinin yasal kurumlarca

³²⁹ 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/4-6284-sayili-ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanuna-iliskin-uygulama-yonetmeliği.pdf>, [erişim: 07 Eylül 2020]

³³⁰ Kadın ve Demokrasi Derneği (“KADEM”), Türkiye’nin GREVIO’ya Sunacağı Dönemsel Anket Cevabı için STK Gölge Raporu, Ağustos 2017, s.14, bkz. <https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2017/10/KADEM-GREVIO-RAPOR.pdf> [erişim: 07 Eylül 2020]

³³¹ GREVIO, Report submitted by Turkey pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report), 3 Temmuz2017, Ek-1, bkz. <https://rm.coe.int/turkey-state-report/1680737201> [erişim: 07 Eylül 2020]

³³²GREVIO, “Report submitted by Turkey”, “Bu verilere göre, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla 104.469, 122.045 ve 153.953 kısıtlama kararı verilmiştir. Bu yıllarda faillere karşı verilen acil müdahale, önleme ve korumaya ilişkin kararların toplam sayıları ise sırasıyla; 401.974, 415.829, 459.493. 6284 sayılı Kanun uyarınca verilebilecek tedbirler arasında en hafif önlemler, yaklaşık olarak failler hakkında alınan tedbirlerin üçte birini oluşturmaktadır.” Ek-1, s. 7.

yeteri kadar dikkate alınmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Etkili koruma kararlarının yokluğunda ise, şiddetin tekrarlaması ve/veya artması, bunun ötesinde yaşam hakkının ihlali sonucu doğabilmektedir.

Ani tehlike durumlarında, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet failleri hakkında uygulanan koruma emirleri mekanizmasından faydalanan mağdur sayılarının arttığını gösteren olumlu verilere³³³ rağmen, mağdurlar bu koruyucu ve önleyici mekanizmadan uzun sürelerle yararlanamamaktadır. 6284 sayılı Kanun uyarınca, emirler azami altı ay süre ile verilebilmekte³³⁴ iken, mahkemelerin eğilimi genel olarak emirlerin iki aydan fazla olmamak üzere verilmesine yöneliktir³³⁵. Tedbirlerin alınmasının herhangi bir delil ya da şiddeti belgeleyen bir raporun varlığına bağlı olmaksızın verilmesi gerekliliği ilkesi karşısında, mahkemelerin kadın mağdurların beyanlarına inanma konusunda isteksiz olmaları (mağdurların şiddet eylemlerini abarttıklarını ya da uydurdukları veya tedbir kararlarına özellikle boşanma iddiasını destekleyecek bir kanıt oluşturmak amacıyla başvurduklarını düşünmeleri) nedeniyle tedbir kararları kısa süre ile verilmektedir. Ayrıca, mahkemelerin özellikle tedbir kararlarının süresini uzatmaya yönelik talepler karşısında şiddet kanıtı sunulmasını talep etmeleri, tedbirlerin ikincil mağduriyeti önlemeye yönelik amacını ihmal etmektedir³³⁶.

³³³ GREVIO, “Report submitted by Turkey”, “Bu verilere göre önleyici emirlerin sayısı 2014 yılında 401.974 iken 2016 yılında 459.493’e çıkmış ve koruma emirlerinin sayısı 2014 yılında 46.907 iken 2016 yılında 54.269’a çıkmıştır.”, Ek-1, s. 6-8; Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler-2018, “6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı verilmesine ilişkin açılan ve karara bağlanan dava sayılarına ilişkin istatiki bilgi şu şekildedir: 2011-2018 yılları itibarıyla karara bağlanan davalarda verilen kararların oransal dağılımına bakıldığında; davanın kabulü %81,4- %90,1, davanın reddi %6,3-%14,7, diğer kararlar %3,6-%5,0 değerleri arasında olmuştur. 2018 yılında, bir önceki yıla göre davanın reddinde artış, davanın kabulünde ve diğer kararlarda azalma olmuştur.” Tablo 3.3-3, s.211, bkz. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf> [erişim: 07 Eylül 2020]

³³⁴ 6284 Sayılı Kanun, m.8/2

³³⁵ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.71-72; GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 296, s.87

³³⁶ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.71

İhtiyati tedbir kararlarının kısa süreli olarak verilmesine yönelik eğilim, mahkemelerin bu tedbirler ile boşanma davaları arasında kurdukları bağlantı ile açıklanabilir. Hakimler, eşlerin fiziksel olarak ayrı kalmalarının evlilik birliğinin sona erdirilmesine katkıda bulunacağı korkusuyla acil engelleme emirlerinin süresinin kısa tutulması yönünde bir tutum benimsediklerini, GREVIO yetkilileri ile yaptıkları görüşmelerde belirtmişlerdir³³⁷. Bu anlayış, 6284 sayılı Kanun'un amacına ve kapsamına açıkça aykırı olup, acil engelleme emirlerine ilişkin verilerin de gösterdiği üzere bu emirlere giderek daha az başvurulması sonucunu doğurmaktadır³³⁸.

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet durumlarında ceza adalet sektörünün etkili olması gerekliliği devletin tam sorumluluğunun bir yansımasıdır. Kadına karşı şiddetle mücadelede destekleyici mevzuatın önemini yanında, bu mevzuatın ceza yargılamasının önüne geçmesi ceza adalet sisteminin etkili işlemediğinin bir göstergesidir. Türkiye'de acil uzaklaştırma emri ve yasaklama veya koruma emirleri, kovuşturma yapılabildiği durumlarda dahi öncelikli olarak uygulanmakta ve kovuşturma ikincil konuma itilmektedir³³⁹. GREVIO, Türkiye'de 6284 sayılı Kanun kapsamında sunulan çeşitli koruma biçimlerine duyulan güvenin, aciliyet duygusunu köreltme ve kovuşturmanın önemini hafifletme eğilimi olduğunu ortaya koymuştur³⁴⁰. Bununla birlikte, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatik Genel Müdürlüğü'nün 2018 yılında yayınladığı istatiki veriler³⁴¹ GREVIO'nun bu tespitlerini doğrular niteliktedir. Bu verilere göre; 6284 sayılı Kanun kapsamında yürütülen soruşturmalar açısından %81,6 oranında kovuşturmaya yer olmadığına

³³⁷ GREVIO, para. 294, s. 86

³³⁸ GREVIO, "Report submitted by Turkey", "2014, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla 59.525, 56.438 ve 54.371 acil engelleme emri verilmiştir.", EK-1, s. 7

³³⁹ GREVIO, "Türkiye Raporu", para. 198, s. 60; Mor Çatı, "İzleme Raporu", s. 11

³⁴⁰ GREVIO, "Türkiye Raporu", para. 198, s.60

³⁴¹ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler-2018, s.24, s. 210-212

dair karar verilmiş, %12,6 oranında ise kamu davası açılmasına karar verilmiştir³⁴². Bu veriler ışığında, Türkiye’de koruma kararlarına yönelik kabul oranlarının fazlalığı kadına yönelik şiddetin varlığının kabul edildiği, ancak ceza mekanizmasının hukuka uygun işletilmemesi nedeniyle kadına yönelik şiddetin bir suç olarak kabul edilmediği ikircikli bir tablo ortaya çıkmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’nin “nizasız ve re’sen yargılama yükümlülüğü”ne³⁴³ aykırı olarak TCK’da çeşitli cinsel şiddet biçimlerinin kovuşturulması mağdurun şikayetine tabi tutulmuştur. TCK’nın 102. maddesinin birinci fıkrasında yer verilen “cinsel saldırı” fiilinin basit şekli; yine 102. Maddenin ikinci fıkrası ile düzenlenen cinsel saldırı fiilinin nitelikli halinin eşe karşı işlenmesi hali, 103. Maddesinin birinci fıkrası ile düzenlenen cinsel istismar suçunun failinin çocuk olması durumu ve 104. Maddesinin birinci fıkrası uyarınca düzenlenen “reşit olmayanla cinsel ilişki” suçu kovuşturmaya tabi olabilmesi için mağdurun şikayetini gerektirmektedir. Bunun dışında, nizasız ve re’sen yargılama İstanbul Sözleşmesi’nce “fiziksel şiddet” suçu açısından da öngörülmüştür. TCK’nun 86. Maddesi ile tanımlanan “kasten yaralama” suçu açısından, ikinci fıkrası ile fiilin mağdur üzerindeki etkisinin basit bir tıbbi müdahale ile giderilmesinin mümkün olduğu hafif yaralanmalarda kovuşturma yapılabilmesi için mağdurun şikayetinin gerekliliği düzenlenmiştir. Bunun dışında, bu suçların (TCK’da şikayete tabi olarak düzenlenen diğer suçların) bir çoğu Ceza Muhakemesi Kanunu’nun³⁴⁴ (“CMK”)

³⁴² Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler-2018, Tablo 1-13, s.24

³⁴³ İstanbul Sözleşmesi m. 55 nizasız ve re’sen yargılamaya ilişkin olup şu şekildedir: “*Taraflar, bu Sözleşme’nin 35, 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde belirlenen suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmaların, suçun kısmen veya tamamen kendi topraklarında işlenmiş olması durumunda, mağdurun ifadesine veya şikayetine bağlı olmaksızın ve mağdurun ifadesini veya şikayetini geri çekmesi durumunda dahi devam edebilmesini temin edeceklerdir.*” m.36 “Irza geçme de dahil olmak üzere cinsel şiddet eylemleri”ni kapsamaktadır.

³⁴⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun No: 5271 Kabul Tarihi: 4/12/2004 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 17/12/2004 Sayı: 25673, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>, [erişim: 02 Eylül 2020]

253. maddesi ile düzenlenen uzlaştırma kapsamında kalmaktadır. İstanbul Sözleşmesi uyarınca düzenlenen toplumsal cinsiyet temelli şiddet biçimlerinin şikayete tabi olması, çoğunlukla bu şiddet eylemlerinin mağduru olan kadınları, şikayetten vazgeçirmek için faillerin baskısına uğramaya ve çoğu kez şikayetten vazgeçmeye mecbur kalmalarına yol açmaktadır³⁴⁵.

Haksız tahrik TCK'nın 29. maddesi ile düzenlenmiş ve işlenen suç için kanunda öngörülen ceza açısından hafifletici bir koşul olarak ele alınmıştır. TCK'da "töre saikiyle" işlenen cinayetler suçun nitelikli halini³⁴⁶ oluşturmakta ve haksız tahrik hükümlerinin bu suç açısından uygulanması mümkün olmamaktadır. Ancak, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi" ("Committee on the Elimination of Discrimination against Women/CEDAW Komitesi"), "namus" adı altında işlenen suçlar açısından TCK'da herhangi bir düzenlemeye gidilmemiş olması nedeniyle, bu saikle suçun işlendiğinin iddia edilmesi durumunda haksız tahrik hükümlerinden yararlanılarak cezada indirimine gidilmesi ihtimaline açık kapı bırakıldığını belirtmiştir³⁴⁷.

CMK'da düzenlenen "hükmün açıklanmasının geri bırakılması"³⁴⁸ maddesi ile hükmolunan cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezası olması durumunda, hükmün açıklanması beş yıl süre ile ertelenebilmektedir. Bu düzenleme, hükmün fail hakkında hukuki bir sonuç doğurmaması anlamına gelmektedir. Tehdit, hakaret ve fiziksel şiddet eylemleri gibi çoğunlukla kadınlara yönelik şiddet eylemleri içeren suç tipleri açısından TCK'da öngörülen cezai yaptırımlar, hükmün açıklanmasının geri bırakılması maddesinin kapsamında kalmakta, bu nedenle failler birçok suç nedeniyle cezasız bırakılabilmektedir.

³⁴⁵ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, "Gölge Rapor", s.75

³⁴⁶ TCK, m.82/1/k

³⁴⁷ CEDAW Komitesi, "Seventh Periodic Report of Turkey", para. 34., s. 10

³⁴⁸ CMK, m.231

Sonuç olarak, Türkiye’de kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede, yaptırımların uygulanması ve önlemlerin alınmasına ilişkin İstanbul Sözleşmesi’nin öngördüğü yükümlülük, mevzuattaki cezaların uygulanmasına yönelik çelişkiler yoluyla ihlal edilmektedir. Çelişki, mevzuatta yer alan cezaların (bazı suç tipleri açısından orantısız ve caydırıcı olmayan cezalar öngörülmüş olmasına rağmen) azaltılmasına yönelik tedbirlere başvurulmasının, uygulamada yaygınlık kazanmasından kaynaklanmaktadır. Genellikle hakaret, tehdit, fiziksel şiddet gibi kadına yönelik şiddet eylemleri açısından haksız tahrik nedeniyle veya takdiri olarak ceza indirimi uygulanmakta, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi cezalandırma yöntemlerine başvurulmaktadır. Etkili, orantılı ve caydırıcı yaptırımlara yeterli derecede başvurulmaması, kadınlara yönelik şiddetin tekrarlayan biçimde uygulanması ve cezasızlığın yerleşik bir uygulama halini alması sonucunu doğurmuştur. Özetle, Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’nce düzenlenen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerini önlemek, soruşturmak, faileri cezalandırmak ve mağduriyeti gidermek bağlamında gereken özen yükümlülüğünü yerine getirmemektedir.

4.3.1.2. Ülke İçi Koruma

4.3.1.2.1. Devletin Koruma Yeterliliği

Devletin koruma yeterliliği; bireyleri ciddi zararlardan korumaya yönelik kaynakların varlığı, idari ve adli yapıların çalışıp çalışmadığına ilişkin sorular çerçevesinde yapılacak araştırmalarla tespit edilmektedir. İstanbul Sözleşmesi’nce öngörülen toplumsal cinsiyete dayalı herhangi bir şiddet biçimine maruz kalan kadınların çok yönlü, profesyonel ve mağdur odaklı mekanizmalarla

desteklenmesine ilişkin prensibin³⁴⁹, koruma yeterliliğinin değerlendirilmesinde gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (“ŞÖNİM”), 6284 sayılı Kanun uyarınca koruma ve destek hizmetlerini sağlayan temel birimleri oluşturmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyette bulunan ŞÖNİM, şiddeti önlemek, koruyucu ve önleyici tedbirleri etkin olarak uygulamak amacına yönelik destek ve izleme hizmetleri veren birimlerdir³⁵⁰. İl bazında hizmet veren ŞÖNİM sayısı 2019 yılı itibariyle 81’e ulaşmıştır³⁵¹. Ancak, bu sayının Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarının ihtiyaçlarını karşılamak açısından yetersiz olduğu, özellikle nüfusun yoğun olduğu illerde ŞÖNİM sayılarının artırılmasının gerekliliği çeşitli raporlarda³⁵² ve mahkeme kararlarında³⁵³ belirtilmiştir. İstanbul Sözleşmesi uyarınca öngörülen koruma ve destek sağlama yükümlüğünün çok kurumlu yaklaşım temelinde gerçekleştirilmesi³⁵⁴ prensibi uyarınca, ŞÖNİM hukuki, ekonomik, psikolojik ve güvenlikle ilgili destek ve güçlendirmeye ilişkin farklı hizmetlerin koordinasyonundan sorumlu “tek kapı”

³⁴⁹ İstanbul Sözleşmesi, m.10

³⁵⁰ 6284 sayılı Kanun, m.2/1-f

³⁵¹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı’nın açıklaması için bkz. <https://twitter.com/zehrazumruts?lang=en> [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁵² Mor Çatı, “İzleme Raporu”, s. 21; İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s. 42; European Commission, Turkey Progress Report, 2014, s.56, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁵³ Australia: Administrative Appeals Tribunal, AATA Case No. 1412142, 24 October 2015, bkz: https://www.refworld.org/cases,AUS_AAT,579a05884.html [erişim: 09 Eylül 2020] “*Kararda, Türkiye’de yeterli sayıda sığınma evi olmaması nedeniyle başvuranın Türkiye’ye geri gönderilmemesi halinde korumadan yararlanamayacağı belirtilmiştir.*” ; Australia: Refugee Review Tribunal, RRT Case No. 0908130, 23 December 2009, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_RRT,4b8fd35d2.html [erişim: 09 Eylül 2020] “*Kararda yeterli sayıda sığınma evi olmasının devletın koruma yeterliliği olmadığını bir göstergesi olduğu belirtilmiştir.*”

³⁵⁴ İstanbul Sözleşmesi, m.18/2

kurumlar olarak öngörülmüştür³⁵⁵. Ancak, sosyal hizmetlerin parçalı yapısı nedeniyle, mağdurların ihtiyaç duydukları destekler için farklı kurumlara yönlendirilmesi ile ikincil mağduriyetlere sebebiyet verebilmektedir³⁵⁶. Bu duruma örnek olarak, sığınak başvurusunda bulunan kadınların güvenlik gerekçesiyle kolluk kuvvetlerine yönlendirilmesi gösterilebilir. Birçok mağdur tarafından suçu çağrıştırdığı, şikayet etmenin zorunlu olduğunu düşünmeleri, kolluk kuvvetlerinden gelebilecek olumsuz yaklaşımdan çekinmeleri nedeniyle kolluk kuvvetlerine başvuruda bulunmak zorlaşmakta ve çoğu durumda başvuruda bulunulmamaktadır³⁵⁷. Bir diğer örnek ise, ekonomik desteğe ihtiyaç duyan mağdurların ŞÖNİM'e başvuru yapmasının yeterli olmamasıdır. Ekonomik destekten faydalabilmek için çeşitli kurumlara yapılan başvurular ise, çoğu zaman hızlı ve olumlu neticelenmemekte, bu nedenle de ikincil mağduriyetlere sebep olmaktadır³⁵⁸.

5393 sayılı Belediye Kanunu uyarınca, nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler ile büyükşehir belediyelerinin kadınlar ve çocuklar için konukevi açmak zorunluluğu bulunmaktadır³⁵⁹. Ancak, bir çok yerel idare bu zorunluluğa rağmen konuevi açmamakta veya açmamaktadır³⁶⁰. Bazı yerel idareler konuevi açmak için finansal ve politik engellerle karşılaşmakta, bazı yerel idareler ise konuevi

³⁵⁵ Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, m.3/1-ö, bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-8.htm> [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁵⁶ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, "Gölge Rapor", s. 42

³⁵⁷ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu, Mart 2016, İstanbul, s.44. bkz. <https://www.morcati.org.tr/attachments/article/364/erkek-siddetiyle-mucadele%20mekanizmalarini-izleme-raporu.pdf> [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁵⁸ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, "Gölge Rapor", s. 39

³⁵⁹ Belediye Kanunu, Kanun No: 5393 Kabul Tarihi: 3/7/2005 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih : 13/7/2005 Sayı : 25874, m.14/a, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁶⁰ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, "Gölge Rapor", s. 46; Equal Rights Trust, The Equal Rights Trust - Submission to the Human Rights Council at the 21st Session of the Universal Periodic Review : Turkey, 2015, para. 23, bkz. <https://www.refworld.org/docid/54c10b264.html> [erişim: 08 Eylül 2020]

açılmasını maliyetli ve popüler olmayan bir hizmet olarak değerlendirerek konuevi açmayı tercih etmemektedir. Bu tutum, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığa ilişkin bilgi ve anlayış eksikliğinin bir göstergesidir³⁶¹.

Koruma ve destek hizmetleri açısından, mağdurların güçlendirilmesinin amaçlanması temel prensip olarak benimsenmektedir. Güçlendirme kültürünün oluşturulabilmesi için ise, mağdurların ekonomik özerklik arayışına destek olunması gerekmektedir. Bununla birlikte, şiddeti haklı gösteren ve kadınları suçlayan kalıpyargılara karşı gelmeyi sağlayacak bir toplumsal cinsiyet analizinin ve şiddetin esas sebeplerine yönelik olarak mağdurlara bilgi ve anlayışın sunulması elzemdir³⁶². Bu noktada, şiddet mağdurlarının güçlenmesi ve şiddetin etkilerinden kurtularak iyileşmelerini sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan psikolojik danışmanlık merkezleri, hem talebin yüksek olması hem de personel eksikliği gibi nedenlerle etkili olamamaktadır³⁶³.

4.3.1.2.2. Devletin Korumaya Yönelik İstekliliği

Devletin korumaya yönelik istekliliği, devlet yetkilileri tarafından insan hakları ihlallerinin veya diğer ciddi zararların önlenmesine ilişkin, devletin bir birey veya belirli bir grup adına müdahale etmek istememesi durumlarının var olup olmadığına ilişkin araştırmayı gerekli kılmaktadır. Bu inceleme yapılırken, İstanbul Sözleşmesi uyarınca benimsenen toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık yapmama ilkelerinin gözönünde bulundurulması ve Türkiye’de karşılaşılan toplumsal cinsiyete dayalı yaygınlık verilerinin incelenmesi kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede devletin istekli olup olmadığına anlaşılabilmesi açısından önemlidir.

³⁶¹ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 172, s. 54

³⁶² GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 147, s. 48

³⁶³ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s. 32

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. maddesi ile teminat altına alınan kanun önünde eşitlik ilkesi ve İstanbul Sözleşmesi'nin 4. maddesi ile düzenlenen “toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık yapmama ilkesi” uyarınca, Türkiye açısından toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulamada gerçekleşmesi ve kadınlara yönelik ayrımcı uygulama ve politikaların ortadan kaldırılması yükümlülük teşkil etmektedir. Bu yükümlülükler doğrultusunda Türkiye, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla, kadının sosyal, ekonomik ve insan haklarına yönelik çeşitli politika ve tedbirler belirlemiştir. Bu kapsamda, kadınların erkeklerle eşit koşullarda temel haklardan yararlanması amacıyla “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”³⁶⁴ 2018-2023 yıllarını kapsayacak şekilde uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya dönük bu planların varlığına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomi, eğitim, sağlık ve siyaset alanları açısından değerlendirildiği, Dünya Ekonomik Forumu'nun 2020 yılında düzenlediği “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi”nde Türkiye, 153 ülke arasında 130. sırada bulunmaktadır³⁶⁵.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına yönelik şiddetin bir sonucu olması yanında şiddetin nedenlerinden birini de oluşturmaktadır. Bu kapsamda, GREVIO Türkiye’de kadınların eğitim ve istihdama erişimindeki en önemli engellerden birinin kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık olduğunu belirtmektedir³⁶⁶. Türkiye’de 2015 tarihinde yapılan Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (“Aile İçi Şiddet Araştırması”) ile de ortaya konulduğu üzere, yaklaşık olarak her

³⁶⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023, Ankara, 2018, bkz. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gu%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>, [erişim: 31 Ağustos 2020]

³⁶⁵ World Economic Forum, “Global Gender Gap Report 2020”, s. 9. bkz. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf [erişim: 14 Nisan 2020]

³⁶⁶ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 7, s. 13

üç kadından birinin eğitime devam etmesine mani olunmuş ve on kadından birinin istihdama katılımı engellenmiştir³⁶⁷. Kadına yönelik bir şiddet biçimi olarak tezahür eden kadının istihdama ve eğitime katılımının engellenmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kısır döngüsünün en önemli nedenlerinden ve sonucundan biri olarak değerlendirilebilir.

GREVIO, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve bununla mücadeleye ilişkin yasal düzenlemelere rağmen uygulamayı olumsuz yönde etkileyen birçok faktörün bulunduğunu tespit etmiştir. Bu faktörlerden ilki, kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla oluşturulan politikaların *“kadın erkek eşitliği ve kadına yönelik şiddet üzerindeki muhtemel etkileri bakımından sistematik ve kapsamlı değerlendirilmesi eksikliğidir”*. Diğer bir faktör ise, *“kadınların aile ve toplumda kadın ve erkek rolleri ve sorumluluklarına ilişkin ayrımcı kalıp yargıları çok zorlamayan anne ve bakıcı olarak geleneksel rollerinin vurgulanması yönündeki eğilim”*dir³⁶⁸. GREVIO ayrıca, devlet sisteminin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde başarısız olduğunu ve bu durumun Türkiye’de kadınların tekrar mağduriyet yaşamalarına ve/veya ikincil mağduriyete uğramalarına neden olduğunu belirtmiştir³⁶⁹.

CEDAW Komitesi de, GREVIO ile benzer tespitlerde bulunarak, Türkiye’de kadınların ve erkeklerin aile ve toplumdaki rolleri ve sorumlulukları ile ilgili köklü

³⁶⁷ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 89. Ayrıca, Türkiye açısından eğitim açısından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik değerlendirmelerin de bulunduğu diğer raporlar şöyledir: Eğitim Reformu Girişimi, Eğitimin İçeriği Eğitim İzleme Raporu, 2019, bkz. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_Egitimin_Icerigi.pdf [erişim: 01 Eylül 2020]; Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund-UNICEF), Building the Future: Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries, 2017, bkz. <https://www.unicef-irc.org/publications/890-building-the-future-children-and-the-sustainable-development-goals-in-rich-countries.html> [erişim: 01 Eylül 2020]

³⁶⁸ GREVIO, “Türkiye Raporu”, s. 8

³⁶⁹ GREVIO, “Türkiye Raporu”, s. 8. Ayrıca bkz. İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.14

ayrımcı kalıp yargıların devam etmekte olduğunu, kadınların anne ve eş olarak geleneksel rolünün vurgulanmakta olduğunu ve böylece kadınların sosyal statüsü, özerkliği, eğitim fırsatları ve mesleki kariyerlerinin zayıflatıldığını belirtmiştir. Hem CEDAW Komitesi hem GREVIO raporlarında, bu durumun, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin altında yatan en önemli neden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ataerkil tutumların devlet yetkilileri ve toplum içinde artmakta olduğunun altı çizilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının, belirsiz bir şekilde tanımlanmış “toplumsal cinsiyet hakkı” veya “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramları ile açıkça ve giderek daha çok zayıflatıldığı bir diğer önemli tespittir. CEDAW Komitesi, hükümetin üst düzey temsilcilerinin, bazı durumlarda, geleneksel rollere uymayan kadınlar hakkında ayrımcı ve aşağılayıcı açıklamalar yaptıklarını da ifade etmiştir³⁷⁰.

Ayrımcılığın, belirli koşullar uyarınca zarar verici boyutlara ulaşması durumunda zulüm olarak kabul edilmesi gerekmektedir³⁷¹. Bu bağlamda, zulüm olarak ayrımcılığın Türkiye’deki görünümüne işaret etmek gerekmektedir. Ayrımcılığın Türkiye’deki görünümüne ilişkin GREVIO, özellikle keşimsel ayrımcılığa dikkat çekerek, kırsal kesimdeki kadınlara yönelik şiddet riskinin ve şiddetin etkilerinin arttığını, bunun temel sebebinin ise eşit olmayan politikalar sonucu eğitim, istihdam, sosyal ve sağlık hizmetlerine erişmekte kadınların zorluklarla karşılaşmaları olduğunu belirtmiştir³⁷². Ayrıca, etnik ve dilsel farklılıkların kadınları ekonomik, sosyal ve kültürel haklara erişimde daha çok etkilediği belirtilmiştir³⁷³. Ayrımcı uygulamalar nedeniyle şiddet, ev içi şiddet ve kapalı

³⁷⁰ CEDAW Komitesi, “Seventh Periodic Report of Turkey”, para. 28, s.7; Ayrıca bkz. İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Rapor”, s.16

³⁷¹ BMMYK, “Handbook on Procedures”, para. 54

³⁷² GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 14, s.15; Hacettepe Üniversitesi “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s.87-89

³⁷³ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 15, s.15; European Commission against Racism and Intolerance (“ECRI”), Türkiye Raporu-4. İzleme Dönemi, 2011, para.117, s. 40, bkz. <https://rm.coe.int/fourth-report-on-turkey-turkish-translation-/16808b5c80> [erişim: 01 Eylül 2020]; United Nations

kurumlarda gerçekleşen şiddet riski ile karşı karşıya kalan bir diğer kadın grubu ise engelli kadınlardır. Son olarak, lezbiyen, biseksüel ve trans kadınlara karşı önyargı ve ayrımcılığın yüksek düzeyde olması nedeniyle, bu gruptaki kadınlara yönelik zorla evlendirme ve “düzeltici tecavüz” gibi birçok şiddet türüne rastlanılmaktadır³⁷⁴.

Son olarak, İstanbul Sözleşmesi uyarınca kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin zulüm olarak tanınması ve devletin bir birey veya grup adına korumaya yönelik istekliliğinin araştırılması açısından Türkiye’de kadınların maruz kaldıkları şiddet biçimlerini ele almak gerekmektedir.

Ev içi şiddet, Türkiye’de kadınların çok yaygın olarak maruz kaldığı bir şiddet biçimidir. Türkiye’de kadına yönelik ev içi şiddetin önlenmesi ve bununla mücadeleye ilişkin sorun yapısalıdır. Sorunun yapısalılığı, kadının aile içerisindeki konumunun yüceltilerek hayatın diğer alanlarında pasifleştirilmesinden kaynaklanmaktadır³⁷⁵. Bu durum, kaçınılmaz olarak kadının ev içinde güçsüz ve bağımlı bir konuma sürüklenmesine ve şiddetin ev içinde devamlılığına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, kadınlar, evlilikleri veya ilişkileri devam etsin veya sona ersin şiddete en yakınındaki erkekler başta olmak üzere genellikle aile bireyleri tarafından maruz kalmaktadırlar³⁷⁶. Kadınların, eşleri veya birlikte

Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding observations on the combined fourth to sixth periodic reports of Turkey, (CERD/C/TUR/4-6), para.31, s. 6, bkz. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/003/50/PDF/G1600350.pdf?OpenElement>, [erişim: 01 Eylül 2020]

³⁷⁴ GREVIO, “Türkiye Raporu“, para.22, s.17; ECRI, “Türkiye Raporu-5. İzleme Dönemi“, para.97-105, s.36-38; İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Raporu“, s.90-95,

³⁷⁵ Kadın Emegi Platformu, Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Paketine İtirazımız Var, 2015, bkz. <http://disk.org.tr/2015/01/ailenin-ve-dinamik-nufus-yapisinin-korunmasi-paketine-istirazimiz-var/> [erişim: 09 Eylül 2020]; GREVIO, “Türkiye Raporu“, s. 8; CEDAW Komitesi, “Seventh Periodic Report of Turkey“, para. 28, s.7; İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Raporu“, s. 19

³⁷⁶ Mor Çatı, “Erkek Şiddetiyle Mücadele“, s. 13; Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması“, s.82

oldukları erkekler tarafından yüzde 38 oranında fiziksel, yüzde 12 oranında cinsel şiddete (tecavüz de dahil) uğradığı tespit edilmiştir³⁷⁷. Boşanmış/ayrı yaşayan kadınlar açısından da istatiki bilgiler olumlu yönde değişmemekte, bu gruptaki kadınların yaklaşık dörtte üçü şiddete uğramaktadır³⁷⁸. Her ne kadar, yaş, eğitim, yerleşim yeri gibi faktörlere göre kadınlara yönelik şiddet açısından farklı sonuçlara rastlanılsa da, her sosyal ve ekonomik gruptan kadının şiddete maruz kaldığı ya da şiddet tehdidi ile karşı karşıya olduğu araştırmaların diğer bulgularındandır. Elbette ki, eğitim durumları genellikle asgari seviyede olan veya okur-yazar olmayan kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan kadınlar, hayatları boyunca fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar³⁷⁹.

Yapılan araştırmalar, Türkiye’de kadınların yoğun olarak karşılaştığı bir diğer şiddet biçiminin ısrarlı takip olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye genelinde kadınların yüzde 27’si en az bir kere ısrarlı takibe maruz kalmaktadır. Tehdit içerikli ısrarlı takip biçimleri, kadınlara eski eşlerinden veya daha önce birlikte oldukları erkeklerden yönelmektedir³⁸⁰.

Kadına yönelik şiddetin kadınlar üzerinde psikolojik ve fiziksel sağlık sorunlarına yol açmasının yanında, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin ölümcül boyutlara ulaştığı ve her yıl birçok kadının öldürüldüğü de tespit edilmiştir³⁸¹. Bianet’in her yıl güncellediği ve basında yer alan haberleri derleyerek oluşturduğu güncel

³⁷⁷ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 83

³⁷⁸ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 121

³⁷⁹ Mor Çatı, “Erkek Şiddetiyle Mücadele”, s. 11-12; Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 330

³⁸⁰ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Raporu“, s.60; Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 122

³⁸¹ Coşkun Taştan, Aslıhan Küçükler Yıldız, Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri Analizleri, Polis Akademisi Yayınları, 2019, s.2, “Bu raporda, 2018 yılında kadın cinayetlerinde düşüş yaşandığı belirtilmiştir.”, bkz. http://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/Kadin_Cinayetleri_Rapor.pdf [erişim: 09 Eylül 2020]

verilere göre, 1 Ocak 2019 - 31 Aralık 2019 tarihleri arasında Türkiye’de en az 328 kadın öldürülmüştür. Yine, 2019 yılında en az 20 kadına yönelik öldürülmeye teşebbüs edilmiş, 23 kadın öldürmekle tehdit edilmiştir. Kadın cinayetlerine ilişkin bir diğer tespit ise, kadın cinayeti oranının bir önceki yıla (2018) göre yüzde 29 oranında arttığını göstermektedir. Öldürülen kadınların yüzde 52’si ev içinde/ev içi şiddet sonucunda, yine yarısından fazlası eş/eski eş/birlikte oldukları kişiler tarafından öldürülmüştür³⁸².

Cinsel taciz, Türkiye’de kadınların maruz kaldığı yaygın şiddet biçimlerinden bir diğeridir. Türkiye’de sosyal medya aracılığıyla başlatılan bir kampanya aracılığıyla her kesimden kadınlar maruz kaldıkları cinsel ve fiziksel taciz vakalarını paylaşmış ve bu kampanya sonucunda şok edici cinsel taciz vakaları ilk kez dillendirilmiştir. “Sen de anlat” kampanyasında maruz kaldıkları cinsel şiddet vakalarını anlatan kadınların sayısı bir milyonu aşmıştır³⁸³. Mağdurların cinsel tacize yönelik yaptıkları açıklamalar ile yaş, eğitim, kentsel veya kırsal alanda yaşama, ekonomik statü gibi faktörlerin kadınların cinsel tacize uğramaları açısından bağımsızlık oluşturmadığı, kadınların cinsel tacizle karşılaşmalarının hayatın her alanında yüksek bir ihtimal teşkil ettiği görülmektedir. Bu kampanyanın bir diğer sonucu ise, Türkiye’de kadınların çocuk yaştan itibaren cinsel tacizle mücadelede yalnız başına bırakıldıkları ve daha ötesinde cinsel tacizi utanç ve sessizlik içinde saklamaları gerekliliğinin öğretildiğidir³⁸⁴.

³⁸² Bianet, 14 Şubat 2020 tarihli haberin tamamı için bkz. <https://bianet.org/bianet/erkek-siddeti/219203-erkekler-2019-da-en-az-328-kadini-oldurdu> [erişim: 16 Nisan 2020]. Ayrıca, bkz. <http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu> [erişim: 09 Eylül 2020]; bkz. <https://kadincinayetleri.org/> [erişim: 09 Eylül 2020]

³⁸³ bkz. <https://twitter.com/sendeanlatmap?lang=bg> [erişim: 09 Eylül 2020]; bkz. <http://www.diken.com.tr/sendeanlat-su-itibariyle-tweet-sayisi-515-bin-611/> [erişim: 09 Eylül 2020]

³⁸⁴ Kampanya boyunca kullanılan cinsiyetçi söylemler üzerinde yapılan bir çalışma için bkz. Yeliz Dede Özdemir, Taciz Anlatılarında Cinsiyetçi Söylemlerin Yeniden İnşası: #sendeanlat, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi 2015, Sayı:2 Cilt:2, s. 80-103

Erken yaşta ve zorla evlilik, Türkiye’de yaygın olarak karşılaşılan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerinden bir diğeridir. Türkiye İstatik Kurumu verilerine göre Türkiye’de 16-17 yaş grubunda evlendirilen 20 bin 799 kız çocuğu bulunduğu, erken yaşta evliliklerde ilk kez oranın 2019 yılında yüzde 4’ün altına indiği tespit edilmiştir³⁸⁵. Özellikle yoksul, kırsal kesimde “çocuk evlilikleri” toplumda geniş kabul görmektedir. Bu kabulün, devletin erken yaşta evlilikleri önleme ve failleri cezalandırma konusunda yetersiz çabalarının da bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir³⁸⁶. BM Nüfus Fonu, Türkiye’de çocuk evliliğine ilişkin kilit noktaları şöyle özetlemiştir: Medeni Kanun uyarınca yasal evlilik yaşının on sekiz olmasına rağmen, evliliklerin bu yaştan önce gerçekleşmesinin önüne geçilmesinde devlet yeterli önlem almamaktadır. Çocuk evlilikleri, ülkenin tüm bölgelerinde yaygın olan ve öncelikle kız çocuklarını etkileyen sosyal bir sorun olup, doğum kontrolü bilgisi eksikliği erken anneliğe neden olmaktadır. Geleneklere ve değerlere hapsedilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk ve eğitim eksikliği ile birlikte artmakta ve kız çocuklarının evlilikleriyle sonuçlanmaktadır³⁸⁷.

4.3.1.2.3. Kanun Yollarına Erişim

Kanun yollarına erişim kapsamında yapılacak araştırma; bireylerin yürütme ve yargı organlarına etkili erişimi olup olmadığı, bunun herkes için eşit olarak geçerli

³⁸⁵ bkz. <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBARama.do> [erişim: 09 Eylül 2020]; Ayrıca Anadolu Ajansı, 19 Nisan 2019 tarihli haberin tamamı için bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cocuk-gelin-orani-ilk-kez-yuzde-4un-altinda/1457415> [erişim: 17 Nisan 2020]

³⁸⁶ CEDAW Komitesi, “Concluding Observations”, para. 30

³⁸⁷ UN Population Fund, “Child Marriage in Turkey – Overview”, Haziran 2014. bkz. <https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20turkey%20overview.pdf> [erişim: 17 Nisan 2014]; UNICEF, Türkiye-UNICEF Ülke İşbirliği Programı 2016-2020, 2017 Yıllık Raporu Özet Metin, s.16-19, bkz. <https://www.unicef.org/turkey/media/7341/file/UNICEF%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20YILLIK%20RAPORU%20-%202017.pdf> [erişim: 09 Eylül 2020]

olup olmadığı gibi soruları gündeme getirmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nce bireylerin hak arama özgürlüklerinin temin edilebilmesi ve bu özgürlüğün kullanımında eşitliğin sağlanması amacıyla öngörülen adli yardım mekanizmasının işletilmesi³⁸⁸ ilkesinin, kanun yollarına erişime ilişkin yapılacak araştırmada gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği uyarınca, yargılama giderleri ile avukatlık ücretini karşılama imkanı bulunmayanların avukatlık hizmetinden yararlanması öngörülmüştür³⁸⁹. Kimlerin adli yardımdan yararlanıp yararlanamayacağı ise başvuranların mevcut gelir durumu çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ancak, sınırlı finansal araçlara sahip kadınların adli yardımdan yararlanmasının mümkün olmadığı ve adli yardımdan yararlanabilmek amacıyla istenen kanıtların hantal bir prosedür oluşturduğu adli yardım mekanizması açısından uygulamada karşılaşılan sorunlardandır³⁹⁰.

Birçok baro tarafından, adli yardım büroları aracılığıyla kadına yönelik şiddet davalarında adli yardım mekanizmasına katılacak avukatlara eğitim verilmektedir. Bu eğitimlerin, bütün barolar tarafından yapılmaması veya yapılan eğitimlerin sınırlı sayıda avukatlara ulaşması nedeniyle de mağdurların adli yardımdan yararlanması mümkün olamamakta veya adli yardımdan yararlanan mağdurların ikincil mağduriyetine sebebiyet verilebilmektedir³⁹¹.

³⁸⁸ İstanbul Sözleşmesi, m.57

³⁸⁹Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği, m.1/2, http://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/yonetmelikler/2012/adli_yardim_yon.pdf [erişim: 08 Eylül 2020]

³⁹⁰ GREVIO, “Türkiye Raporu”, para. 319, s. 90

³⁹¹ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Raporu“, s. 76

4.3.1.3. Devlet Dışı Aktörlerin Zulmü

4.3.1.3.1. Devlet Dışı Aktörün Konumu

Devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu kapsamında, devlet dışı aktörlerin toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenen geleneksel normlar ve gelenekler tarafından desteklenip desteklenmediğinin ortaya konulması gerekmektedir. Bu bağlamda, Aile İçi Şiddet Araştırması ile farklı yaş gruplarından ve eğitim seviyelerinden erkeklerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen yaklaşımlar³⁹², Türkiye’de devlet dışı aktörler tarafından uygulanan kadına yönelik şiddetin nedenlerinin ve devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada genel olarak, aile içi şiddetin güç ilişkilerinin sonucu olarak meydana geldiği yönünde yaklaşımın olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle babanın/erkeğin aile içindeki gücünün ailenin diğer bireylerinden üstün olması ve babanın/erkeğin sahip olduğu bu güç ile diğer aile bireylerini kontrol edici ve koruyucu rolünün şiddet uygulama hakkını da beraberinde getirmesi söz konusudur³⁹³. Babaya/erkeğe atfedilen bu güç sadece fiziksel veya ekonomik güç ile sınırlı olmayıp, daha geniş bir çerçevede erkeğin aile içindeki haklarını ifade eden sembolik bir güçtür. Ataerkil sistemin ailedeki yansıması olarak, erkeğin sahip olduğu bu sembolik güç ile erkek tarafından belirlenen yasalara aile bireylerinin uyması gerekmektedir. Ailenin kendine has yasalarına uyulmadığı takdirde,

³⁹² Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, “Aile İçi Şiddet Araştırması, yapılırken iki farklı gruptan erkeklerle görüşmeler yapılmıştır. Yaşları 25 ila 35 arasında değişen erkeklerle yapılan görüşmelerde, eğitim düzeylerindeki farklılığın kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerine yaklaşımı da farklılaştığı görülmüştür. İkinci grup ise, kadınlara karşı şiddet uygulayan erkekler olmuştur”, s.225-256

³⁹³ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 226

erkekler, ellerindeki gücü korumak amacıyla bir araç olarak şiddete başvurabilmektedir³⁹⁴.

Toplumun şiddete tolerans gösterdiği ve şiddetin meşru kabul edilmesinde ailenin etkili olduğu, araştırmada elde edilen sonuçlardan bir diğeridir. Toplum, şiddeti gündelik hayatın bir parçası olarak görmekte ve bu durum şiddetin meşrulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Böylelikle, şiddete maruz kalanlar toplum tarafından destek görmemekte, aksine toplumun şiddet faillerinin şiddeti uygulamakta (kadınların cinselliğiyle ilgili konular gibi) haklı sebepleri olduğuna yönelik anlama çabası içinde olduğu görülmektedir³⁹⁵. Ayrıca, araştırma sonucunda zincirleme bir döngü ile, ailelerde başlayan terbiye ve disiplin etmeye yönelik şiddet eylemlerinin kadına yönelik şiddetin nedenlerinden bir diğeri olduğu tespit edilmiştir³⁹⁶.

Kadına yönelik şiddet nedenleri arasında, erkeklerin namusa ilişkin algıları ve aldatma konusundaki düşüncelerinin önemli bir yer tuttuğu araştırmanın diğer sonuçlarındandır. Bu bağlamda, erkek kadının sahibidir anlayışının hakim olduğunu ve (özellikle evli kadınlar açısından) aldatma durumunda namusunu korumak adına erkeğin şiddete başvurmasının haklı olduğu araştırmaya katılan eğitim seviyesi liseden daha az olan birçok erkeğin dile getirdiği bir durum olmuştur³⁹⁷.

Bir diğer husus, kadınların haklarının bilincinde olması ve erkeğe itaat ememesinin şiddet nedenlerinden biri olarak görülmesidir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen erkekler, genellikle kadına yönelik şiddetin erkeğe itaat

³⁹⁴ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 227

³⁹⁵ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 230

³⁹⁶ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 233

³⁹⁷ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 234

etmeyen kadının suçu olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun aksine, geleneksel rollerin kabul edildiği ilişkilerde, eğitim imkanından yararlanamayan, kendi ekonomik özgürlükleri bulunmayan özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınların aile içi şiddete daha fazla maruz kaldığı araştırmaya katılan genç ve eğitim düzeyi lise ve üzerinde olan erkekler tarafından dile getirilmiştir³⁹⁸.

Son olarak, kadınlara karşı şiddet uygulayan erkekler tarafından benimsenen yaklaşım genellikle aldıkları cezaları hak etmedikleri ve aldıkları cezaların sorumlularını olarak şiddete uğrayan eşleri veya diğer kişiler oldukları yönündedir. Bu erkekler, kadınların kendileri tarafından onaylanmayan davranışları yapmaları, “iyi bir anne” veya “iyi bir eş” olmamaları veya aldatma gibi sebepler ile şiddeti hak ettiklerini belirtmişlerdir³⁹⁹.

4.3.1.3.2. Devlet Dışı Aktör ve Yer Değiştirme Alternatifi

Yer değiştirme alternatifi kapsamında; devlet dışı bir aktörün, önerilen yer değiştirme alanında zulüm mağdurunun peşine düşebilme imkanının olup olmadığı, devlet yetkililerinin menşe bölgesinde hak talebinde bulunan kişiye koruma sağlayamaması ve/veya bu konuda istekli olmaması durumunda dahi, zulüm mağduruna bu alanda koruma sağlamaya muktedir ve istekli olup olmayacağı gibi sorular ekseninde araştırmayı gerektirmektedir. Bu araştırma ile şiddet mağduru kadınlar açısından devletin koruma yeterliliği (özellikle ŞÖNİM açısından) ve risk değerlendirmesi ve yönetimi arasındaki bağlantı nedeniyle çalışmanın ilgili bölümlerine atıfta bulunmak gerekmektedir⁴⁰⁰.

³⁹⁸ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s.236

³⁹⁹ Hacettepe Üniversitesi, “Aile İçi Şiddet Araştırması”, s. 241

⁴⁰⁰ bkz. çalışmanın “Devletin Koruma Yeterliliği” ve “Yasal Prosedürler ve Kanun Yolları” başlıklı bölümleri

Risk yönetiminin etkinliği, farklı unsurlarla birlikte⁴⁰¹, riskin belirlenmesi yönündeki kararların uygulamasının nasıl yapıldığına dayanmaktadır. Kararların doğru olarak uygulanması, gizlilik emirlerinin kırılmasını gündeme getirmektedir. Gizlilik emirleri, 6284 sayılı Kanun uyarınca “*korunan kişi ve aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri*”nin⁴⁰² açıklanmamasının öngörüldüğü bir tür önleyici tedbirdir. Ancak, bu sistemin varlığına rağmen, özellikle aile içi şiddet ve ısrarlı takip faileri tarafından, çeşitli yöntemlerle koruma altındaki mağdurlara ve çocuklarına ulaştıkları ve/veya mağdurların koruyucu önlemlerden yararlanmakta iken, yaralandığı ya da öldürüldüğüne ilişkin bilgiler çeşitli raporlarda ve haberlerde yer almaktadır⁴⁰³.

ŞÖNİM ile ilgili özet olarak belirtmek gerekirse, ŞÖNİM sayısının sembolik olması ve talebin fazla olması nedeniyle, kadınların şiddetten korunmak amacıyla başvurabilecekleri en önemli kurumlara erişimi güçleştirilmektedir. Sembolik olarak kurulan ŞÖNİM’lerin ise, şiddete uğrayan/uğrama tehlikesi olan kadınların mağduriyetlerini gidermek için tek kapı olma iddiasının gerçekleştirilemediği, kadınların sığınak, maddi yardım ve eşya yardımı, kreş desteği, mesleki eğitim desteği, iş bulma güvencesi gibi hizmetlere ulaşmakta zorluk yaşadıkları çeşitli raporlarda vurgulanmıştır⁴⁰⁴. Sığınma ve diğer desteklerden yararlanamayan şiddet mağdurlarının koruyucu önlemlerden yararlanıyor olsa bile (ki gizlilik emirlerinin

⁴⁰¹ bkz. çalışmanın “Yasal Prosedürler ve Kanun Yolları” başlıklı bölümü altında incelenen risk değerlendirmesi ve yönetimi bölümü

⁴⁰² 6284 sayılı Kanun, m.8/6

⁴⁰³ BİANET, 28 Ağustos 2019 tarihli haberi için bkz. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/212343-yedi-ayda-koruma-altindaki-en-az-dokuz-kadin-olduruldu> [erişim: 09 Eylül 2020]; GREVIO, „Türkiye Raporu“, s.84; BİANET, “Gölge Rapor”, para. 50, s.24

⁴⁰⁴ Mor Çatı, “İzleme Raporu”, s. 21; İstanbul İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, “Gölge Raporu“, s. 42; US Department of State, “Country Report on Human Rights Practices for 2016 – Turkey”, 3 Mart 2017, bölüm 6. bkz. <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2016&dliid=265482> [erişim: 09 Eylül 2020]

dahi ihlal edilebildiği durumlar bulunmaktadır) kendilerine şiddet uygulayan failerin açık bir hedefi durumuna geleceği aşıkardır.

Avustralya İdari Temyiz Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararda⁴⁰⁵; tam da bu sebeplerle başvuranın sığınma kriterlerini karşıladığına hükmedilmiştir. Türkiye vatandaşı bir kadın tarafından yapılan başvuruda, başvuran dini bir tören ile evlilik yaptığı partnerinden farklı yıllarda gördüğü şiddet nedeniyle hastaneye kaldırıldığını ve Türkiye'ye dönmekten korktuğunu belirtmiştir. Başvuran, partnerinin uyuşturucu satıcısı olduğu ve Türkiye'de uyuşturucu satıcısı olması nedeniyle birçok bağlantısı olduğu için kendisini Türkiye'nin herhangi bir yerinde kolaylıkla bulabileceğini belirtmiştir⁴⁰⁶. Ayrıca başvuran, Türkiye'de koruma altında olmasına rağmen şiddete uğrayan kadınların varlığına dikkat çekmiştir⁴⁰⁷. Mahkeme ise, çeşitli uluslararası raporlara yaptığı atıflarla Türkiye'de şiddet mağduru kadınlar için yeterli sığınma evinin bulunmayışı ve ayrıca başvuranın bireysel koşulları uyarınca herhangi bir aile desteğinin bulunmaması nedenleriyle başvuranın Türkiye'ye geri gönderilmesinin makul olmayacağına karar vermiştir⁴⁰⁸.

Bir diğer karara⁴⁰⁹ konu başvuru ise, Avustralya'da oturma izni olan Türkiye vatandaşı ile görücü usulü evlenen ve evliliği süresince eşinden şiddet gören başvuran tarafından yapılmıştır. Başvuran, eşi ile birlikte Avustralya'da yaşamakta iken, eşinden gördüğü şiddet nedeniyle eşinden ayrılmış ve Avustralya oturma izni de böylelikle sona ermiştir⁴¹⁰. Bunun üzerine sığınma başvurusunda bulunan başvuran, ailesinin Kürt kökenli olduğunu ve evlilik kurumuna karşı katı

⁴⁰⁵ Australia: Administrative Appeals Tribunal, Başvuru No: 1412142

⁴⁰⁶ Australia: Administrative Appeals Tribunal, Başvuru No: 1412142, Para. 2

⁴⁰⁷ Australia: Administrative Appeals Tribunal, Başvuru No: 1412142, Para. 19

⁴⁰⁸ Australia: Administrative Appeals Tribunal, Başvuru No: 1412142, Para. 36

⁴⁰⁹ Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130

⁴¹⁰ Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130, para.21

gelenekleri benimsediklerini, Türkiye'ye dönmesi halinde ailenin “*namusunu lekelediğine*” inanıldığı için muhtemelen ailesi tarafından cezalandırılıp öldürüleceğini belirtmiştir⁴¹¹. Mahkeme ise, başvuranın Türkiye'ye dönmesi halinde ailesinin kendisini bulma motivasyonuna ve imkanına sahip olduğuna dair yeterli kanıt sunulduğunu, ülke içerisinde başka bir yerde yaşaması halinde ise hayatı boyunca korkuyla yaşamak zorunda kalacağını, Türk Hükümetinin kadına yönelik şiddete ilişkin aldığı önlemlerin kadınları şiddetten korumaya yeterli olmadığını (diğer sebeplerle birlikte, sığınma evlerinin yetersizliğinin, yetersiz devlet korumasının bir göstergesi olduğu) ve başvuranın bireysel koşullarının gözönünde bulundurulması gerektiğini belirterek sığınma başvurusunu kabul etmiştir⁴¹².

4.3.1.3.3. Devlet Dışı Aktör ve Ülke İçinde Etkili Koruma

Etkili ülke içinde koruma; devletin, devlet dışı aktörlerin insan hakları ihlallerine karşı mağdurları koruyabilecek durumda ve buna istekli olup olmadığı, koruma çabaları ve bu korumanın etkinliğine ilişkin bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Özen yükümlülüğü, taraf devletlerin, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen kadına yönelik her türlü şiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, kovuşturulması ve faillerinin cezalandırılmasına dair yükümlülüklerle birlikte değerlendirilmesi gereken kapsayıcı bir ilkedir⁴¹³. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nin düzenlediği ilkelerden biri olan özen yükümlülüğüne aykırı hareket ettiği, ilgili bölümde⁴¹⁴ ele alınan kaynaklar (özellikle raporlar) haricinde mahkeme kararlarına da yansımıştır. AIHM'in, Türkiye'nin bu yükümlülükleri topyekun ihlal

⁴¹¹ Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130, para.20

⁴¹² Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130, para.83-84

⁴¹³ İstanbul Sözleşmesi m.5

⁴¹⁴ bkz. Çalışmanın “Ülke İçi Koruma” başlıklı bölümü

ettiğine ilişkin vermiş olduğu kararlar, Türkiye'nin özen yükümlülüğünü ele almak açısından yol göstericidir.

“Opuz v. Türkiye”⁴¹⁵ davasına konu olayda, başvuranın annesi, başvuranın eşi (H.O.) tarafından 2002 yılında öldürülmüştür. Bu olaydan önceki yıllarda H.O. hem başvurunu hem de annesini bir dizi saldırıya maruz bırakmış, bunların bir kısmı, doktorların hayati tehlike olarak kabul ettiği yaralanmalarla sonuçlanmıştır. Başvuran ve annesi, maruz kaldıkları fiziksel şiddet, ölümle tehdit, öldürmeye teşebbüs gibi şiddet eylemlerini defalarca yargı mercilerine bildirmişlerdir. H.O.'ya karşı bir dizi suçtan dava açılmış, ancak bazı durumlarda baskı altında şikayetin geri çekilmesi nedeniyle davalar neticesiz kalmıştır. H.O., şikayete tabi olmayan şiddet eylemleri nedeniyle iki kere mahkum edilmesine rağmen, para cezasına çevrilen kısa süreli hapis cezası ve taksitle ödenecek para cezaları ile cezalandırılmıştır. H.O. son olarak, başvuran ve annesi H.O.'nun şiddet eylemlerinden kaçmak amacıyla başka bir şehre taşınmak üzere iken, başvuranın annesini öldürmüştür⁴¹⁶. H.O. hakkında, (“namus” gerekçesiyle işlediğini ileri sürdüğü) öldürme suçu nedeniyle ömür boyu hapis cezasına hükümlenmiştir. Ancak, H.O. temyiz sürecinde serbest bırakılmış ve başvurana yönelik tehditlerini yinelemeye devam etmiştir. AİHM'nin bilgi talebinin ardından yaklaşık yedi ay sonra başvuranın korunmasına yönelik tedbirler alınmıştır⁴¹⁷.

AİHM, bu davada ilk olarak AİHS 2. Maddesi ile düzenlenen yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM, ceza hukuku sisteminin H.O.'nun işlediği suçları etkili bir şekilde önlemeye yönelik caydırıcı bir etkiye sahip olmadığını belirtmiştir. Mevzuattan kaynaklı engeller ile mevcut hukuki yolların kullanılmamasının, ceza

⁴¹⁵ AİHM, Case of Opuz v. Turkey, Başvuru No: 33401/02, 9 Haziran 2009. bkz.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%5D%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]

⁴¹⁶ AİHM, “Case of Opuz v. Turkey”, para. 9-54,

⁴¹⁷ AİHM, “Case of Opuz v. Turkey”, Para. 55-69

adaleti sisteminin caydırıcılığının ve başvuranın annesinin yaşam hakkına yönelik ihlalin önlenilmesinde sahip olması gereken önleyici etkinin sabote edildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, yerel makamların, bedensel bütünlüğe yönelik saldırı tehdidi altında bulunan mağdurların tutumlarının (şikayetten vazgeçme vb.), saldırıların önlenmesinde yeterli tedbirlerin alınmamasına gerekçe oluşturmayacağını ifade etmiştir⁴¹⁸.

AİHM, ikinci olarak AİHS'nin 3. maddesi ile düzenlenen işkence yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararda, yetkililerin tepkisinin H.O.'nun işlediği suçlar karşısında yetersiz olduğu, yargı kararlarının ise gözle görülür önleyici veya caydırıcı bir etkisi olmadığını ve hatta bir dereceye kadar hoşgörüyü ortaya koyduğunu belirterek⁴¹⁹, H.O'nun temyiz sürecinde tahliye edilmesi ile birlikte başvurana yönelik tehditlerine devam etmesi karşısında başvuranın korunmasına yönelik tedbirlerin uzun süre alınmamasının büyük bir endişe kaynağı olduğu ifade edilmiştir⁴²⁰.

Son olarak, diğer maddelere ilişkin ihlaller ile birlikte, AİHS'nin ayrımcılığın yasaklanmasını düzenleyen 14. maddesinin de ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM, ayrımcılığın başlı başına kanunlara dayanmadığını, yetkili otoritelerin isteksiz, önyargılı ve ev içi şiddeti aile meselesi olarak ele alma eğilimlerinden kaynaklandığını belirtmiştir⁴²¹. Bazı sivil toplum kuruluşlarınca düzenlenen raporlara değinerek, yetkili makamlarca ev içi şiddetin tolere edildiğine, iç hukuk yollarınca öngörülen tedbir ve uygulamaların etkili bir şekilde işletilmediğini ve bunun sonucu olarak faillerin cezasız kaldığını belirtmiştir⁴²². Ev içi şiddete, daha

⁴¹⁸ AİHM, "Case of Opuz v. Turkey", Para. 153

⁴¹⁹ AİHM, "Case of Opuz v. Turkey", para. 169-170

⁴²⁰ AİHM, "Case of Opuz v. Turkey", para. 173

⁴²¹ AİHM, "Case of Opuz v. Turkey", para. 192

⁴²² AİHM, "Case of Opuz v. Turkey", para. 193-195

çok kadınların maruz kaldığı ve Türkiye’deki genel ve ayrımcı yargı pasifliği nedeniyle ev içi şiddetin adeta teşvik edildiği bir atmosfer yaratıldığının istatiki bilgilerle açıkça ispat edilebilir olduğu, AİHM’in tespitlerinden bir diğeridir⁴²³. Sonuç olarak, bu tespitler ışığında AİHM, kadınlara karşı ayrımcılık çeşitlerinden biri olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti bu kararları ile Türkiye açısından bir olgu olarak kabul etmiştir⁴²⁴.

AİHM’in bir diğer kararı olan “Durmaz v. Türkiye”⁴²⁵ kararı, başvuranın kızı Gülperi O.’nun ölümü sonrasında soruşturmanın etkin olarak yürütülmemesine ilişkindir. AİHM, başvuranın şikayetlerini AİHS’nin yaşam hakkını düzenleyen 2. maddesi uyarınca usul yükümlülüğü kapsamında değerlendirmiştir⁴²⁶. Davaya konu olayda, Gülperi O. aşırı dozda ilaç alarak intihara teşebbüs ettiği iddiasıyla, eşi O.O. tarafından hastaneye getirilmiş ve hastanede hayatını kaybetmiştir. Polisin ifadesine başvurduğu O.O, Gülperi O. ile aralarında yaşanan tartışmadan sonra Gülperi O.’nun intihar ettiğini belirtmiştir⁴²⁷. Adli Tıp Kurumu’nun otopsi raporunda ölümün O.O.’nun belirttiği veya başka bir ilaç zehirlenmesine bağlı olarak gerçekleşmediği bilgisine rağmen, savcılık tarafından başka bir araştırmaya gerek görülmeksizin Gülperi O.’nun intihar ettiği gerekçesiyle soruşturma kapatılmıştır⁴²⁸.

AİHM, Cumhuriyet Savcısı ve soruşturmada görevli polis memurlarının, başka bir araştırmaya gerek görülmeksizin daha soruşturma tamamlanmadan Gülperi O.’nun

⁴²³ AİHM, “Case of Opuz v. Turkey”, para. 198

⁴²⁴ AİHM, “Case of Opuz v. Turkey”, para.199-202

⁴²⁵ AİHM, Case Durmaz v. Turkey, Başvuru No: 3621/07, 13 Kasım 2014, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%223621/07%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-147871%22%5D%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]

⁴²⁶ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 69

⁴²⁷ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 10-12

⁴²⁸ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 22-25

aşırı dozda ilaç alarak intihar ettiği gerekçesiyle soruşturmayı kapatmış olmalarını, Gülperi O.’nun ölüm nedenine ilişkin önyargılı davrandıklarının bir göstergesi olarak değerlendirmiştir⁴²⁹. Soruşturma süresince savcılığın, O.O.’nun ifadesine başvurmamış olmasının veya başka bir ölüm sebebi üzerinde durmamış olmasının da bu önyargılı tavrın devamı olduğu belirtilmiştir⁴³⁰.

AİHM, soruşturmaya ilişkin eksikliklerin, Türkiye’de aile içi şiddet söz konusu olduğunda yaşanan eksikliklerle aynı nitelikte olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, (“Opuz v. Türkiye” davasına atıfta bulunarak) aile içi şiddetin en çok kadınları etkilediği ve Türkiye açısından yargının genel ve ayrımcı bir tutum benimseyerek bu davalar açısından etkisizliğinin aile içi şiddetin teşvikini sağlayan bir ortam hazırladığına değinmiştir⁴³¹. Somut dava açısından ise, soruşturmaya ilişkin eksikliklerin, yargının aile içi şiddet vakaları söz konusu olduğunda etkisiz olduğu tespitlerinin bir göstergesi olduğu belirtilmiştir⁴³². Sonuç olarak, ulusal makamların etkin bir soruşturma yürütmeyerek AİHS’nin 2. maddesinin usul bakımından ihlal edildiği belirtilmiştir⁴³³.

“M.G. v. Türkiye”⁴³⁴ davasında ise, başvuran eşi tarafından uzun yıllar boyunca farklı biçimlerde şiddete maruz kalmış ve nihayet 2006 yılında, eşi hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur⁴³⁵. Soruşturma dosyası kapsamında Adli Tıp Kurumu’na ve psikiyatri kliniğince rapor alınması, şüphelinin ifadesine

⁴²⁹ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 56

⁴³⁰ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 57-59

⁴³¹ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 65

⁴³² AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, para. 66

⁴³³ AİHM, “Case Durmaz v. Turkey”, s. 20

⁴³⁴ AİHM, Case of M.G. v. Turkey, Başvuru No: 646/10, 22 Mart 2016, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22TUR%22%5D,%22appno%22:%5B%22646/10%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-164220%22%5D%7D>, [erişim: 10 Eylül 2020]

⁴³⁵ AİHM, “Case of M.G. v. Turkey”, para. 7

başvurulması gibi usuli işlemler yapılmış, savcılık ancak 2012 yılında şüpheli hakkında iddianame düzenleyerek kovuşturma açılmasına karar vermiştir⁴³⁶. İddianamede, şüpheli hakkında başvurana karşı uyguladığı fiziksel şiddet nedeniyle, travma sonrası stres bozukluğuna sebebiyet verecek derecede ve ruh sağlığı bozulacak şekilde yaraladığı gerekçesiyle cezaya hükmolunması talep edilmiştir⁴³⁷. Soruşturma devam ederken başvuranın açtığı boşanma davası kesinleşmiş, ayrıca başvuran eski eşinden tehdit almaya devam ettiği gerekçesiyle Aile Mahkemesi'ne başvurarak koruma kararı talebinde bulunmuştur⁴³⁸.

AİHM, soruşturmanın tamamlanması süresince geçen zaman açısından, yalnızca zamanın geçmesinin bile, soruşturmaya hanel getireceğini ve soruşturmanın tamamlanma ihtimalinin olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmiştir. Soruşturmanın uzun bir zamana yayılmasının, delillerin niceliği ve niteliğini etkileyeceğini ve özenli davranılmamasının soruşturmanın iyi niyetle yürütülmediğinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Böylelikle, mağdurların uzun yıllar endişe duymaya mahkum edildiği ifade edilmiştir⁴³⁹. Ayrıca, ("Opuz v. Türkiye" ve "Durmaz v. Türkiye" başvurularında elde ettiği sonuçlara atıfta bulunarak) yargıdaki genel ve ayrımcı tutumun etkisiz ve pasif olduğunu ve bunun aile içi şiddeti teşvik eden bir ortam yarattığına dikkat çekilmiştir. Somut olay açısından, ceza soruşturmalarının yürütülme şeklinin bu pasifliğin bir delili olduğuna ve AİHS'nin 3. Maddesinin gereklerini karşılama yeterliliğinde olmadığına karar verilerek, işkence yasağının ihlaline karar verilmiştir⁴⁴⁰. "Opuz v. Türkiye" kararındaki gerekçelere atıfta bulunmuş ve devletlerin aile içi şiddet mağduru kadınları -kasıtsız dahi olsa- korumamasının kanun önünde eşitlik ilkesinin kadınlar yönünden ihlal edildiği

⁴³⁶ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para. 16

⁴³⁷ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para. 34

⁴³⁸ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para. 39-40

⁴³⁹ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para. 92

⁴⁴⁰ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para.96-97

anlamını taşıdığını belirterek AİHS'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesinin de ihlaline karar verilmiştir⁴⁴¹.

4.3.1.4. Yer Değiştirme Alternatifi⁴⁴²

4.3.1.4.1. Güvenli Bölgeye Erişim

Güvenli bölgeye erişim kapsamında; olası yeniden yerleştirme alanının pratik, güvenli ve yasal olarak birey için erişilebilir durumda olup olmadığı sorularına ilişkin araştırmanın yapılması gerekmektedir. İlgili bölümlerde de belirttiğimiz üzere, İstanbul Sözleşmesi uyarınca öğörlenen koruma ve destek sağlama yükümlülüğünün gerçekleştirilmesinde etkin rol oynayan ve şiddet mağdurlarına hukuki, ekonomik, psikolojik ve güvenlikle ilgili destek ve güçlendirmeye ilişkin birçok hizmetin koordinasyonunu sağlayan ŞÖNİM'lere erişim güvenli bölgeye erişim de kilit önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye hakkında güvenli bölgeye erişim açısından değerlendirilebileceğimiz farklı nitelikteki kararlar yol göstericidir.

Birleşik Krallık Göç Temyiz Mahkemesi'nin sığınma başvurusunu reddettiği bir karara ilişkin olayda⁴⁴³, Türkiye vatandaşı bir kadın babası tarafından görücü usulü

⁴⁴¹ AİHM, "Case of M.G. v. Turkey", para. 115-118

⁴⁴² Çalışmanın "devletin koruma yeterliliği" ve "devlet dışı aktör ve yer değiştirme alternatifi" başlığı altında yaptığımız tespitler genel olarak "yer değiştirme alternatifi" kapsamında yapılacak araştırma ile bağlantılı olup, bu bölümde spesifik bazı konulara değinilmekle yetinilmektedir. Ayrıca, yer değiştirme alternatifi kurumunun başvurunun ve bireyin özel koşulları bağlamında değerlendirildiği gözönünde bulunarak, mahkeme kararları incelenerek bir değerlendirmeye gidilmektedir.

⁴⁴³United Kingdom: Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, Secretary of State for the Home Department v. YK (PSG - Women) Turkey, CG [2002] UKIAT 05491, 28 November 2002, bkz. https://www.refworld.org/cases,GBR_AIT,46836ad00.html [erişim: 10 Eylül 2020]

ve zorla evlendirileceği iddiası ile sığınma başvurusunda bulunmuş ve Türkiye'ye dönmesi halinde hem babasının hem de evlendirileceği kişinin zulmüne uğramaktan korktuğunu belirtmiştir⁴⁴⁴. Mahkeme ise, Türkiye'deki yetkililerin, başvuranın durumundaki kadınlara talep edilmesi halinde koruma sağlamaya hem istekli hem de muktedir olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca Türk yetkililerin, erkek akrabalarının nerede olduğunu öğrenmeleri halinde öldürülme tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir kadının, gizli bir yere yerleştirilerek koruma imkanı sağlandığı özel bir vakaya ve bazı durumlarda koruma kapsamında, kadınların yeni bir kimlik verilerek Türkiye'nin güvenli ve gizli bölgelerine yerleştirildiği tank koruma programlarının varlığına atıfta bulunmuştur. Son olarak, “namus cinayetlerine” karışanların cezalandırıldığı, şiddet gören kadınlar için sığınma evleri ve danışma merkezlerinin bulunduğu ve yapılan yasal değişikliklerle erkek ve kadınların yasalar önünde eşit haklara sahip olduğu belirtilmiştir⁴⁴⁵.

AİHM ise, (bir önceki karardan on dört yıl sonra verilmiş bir karardır), “Halime Kılıç v. Türkiye”⁴⁴⁶ kararında, sığınma evinde barınabilme imkanının sağlanmasına ilişkin tüm sorumluluğun ulusal makamlarda olduğunu belirtmiştir. Karara konu olayda, başvuranın kızı Halime Kılıç, eşi tarafından öldürülmeden önce defalarca koruma talebiyle adli mercilere başvurmuştur⁴⁴⁷. Halime Kılıç'ın kollukta alınan beyanlarında yetkililerin, yedi çocuğu olması nedeniyle kendisine uygun bir kuruluş olmadığını söylediklerini belirtilmiştir⁴⁴⁸. Hükümet ise, Halime Kılıç ve çocukları için uygun sığınma evleri olmasına rağmen, Halime Kılıç'ın sığınma talebinde bulunmadığını ileri sürmüştür⁴⁴⁹. AİHM kararında, başvurunun yapıldığı

⁴⁴⁴ Secretary of State for the Home Department v. YK, para.3

⁴⁴⁵ Secretary of State for the Home Department v. YK, para.20

⁴⁴⁶ AİHM, Case of Halime Kılıç v. Turkey, Başvuru No: 63034/11, 28/06/2016, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-169944%22%5D%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]

⁴⁴⁷ AİHM, “Case of Halime Kılıç v. Turkey”, para. 7-44

⁴⁴⁸ AİHM, “Case of Halime Kılıç v. Turkey”, para. 11

⁴⁴⁹ AİHM, “Case of Halime Kılıç v. Turkey”, para. 89

tarihte Türkiye'deki sığınma evlerinin sayısının azlığına dikkat çekerek, ilgililerin mağdurların ihtiyaçlarına uygun bir kuruluş bulmaya ve kuruluşa yönlendirmeye çalışmadıklarına işaret etmiştir. AİHM, ayrıca Halime Kılıç'ın "*içinde bulunduğu güvensizlik ve kırılabilirlik durumu ile moral, fiziksel ve/veya maddi durumu*"nun göz önünde bulundurulularak, kendisine ve çocuklarına uygun bir kuruluş belirlenmesinin ulusal makamların görevi olduğunu, somut olayda bu sorumluluğa riayet edilmediğine karar vermiştir⁴⁵⁰.

Ayrıca, "devlet dışı aktör ve yer değiştirme alternatifi" başlığı altında incelediğimiz kararlar da benzer yönde olup, özellikle sığınma evi bağlamında yapılan değerlendirmeler uyarınca Türkiye'de şiddet mağduru kadınların güvenli bölgeye erişiminin (yasal bir engel bulunmasa da) kimi durumlarda mümkün olmadığını, bunun sebebinin de sığınma imkanından yararlanma özelinde arz talep dengesizliği olduğu (genel olarak ise devletin koruma yeterliliğinin olmadığı) belirtilmiştir⁴⁵¹. Sonuç olarak, güvenli bölgeye erişimin sağlanması konusunda tüm sorumluluğun ulusal makamlarda olması nedeniyle, sığınma evlerinin talebi karşılamayacak derecede az olması, güvenli bölgeye erişim imkanının ve bununla bağlantılı olarak devletin koruma yeterliliğinin olmadığı bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4.3.1.4.2. Yeni Zulüm Riski

Yeni zulüm riski kapsamında; olası yer değiştirme alanında başvuruyla aynı etnik, dini vb. gruptan insanların yaşayıp yaşamadığı, yer değiştirme alanında

⁴⁵⁰ AİHM, "Case of Halime Kılıç v. Turkey", para. 100

⁴⁵¹ Australia: Administrative Appeals Tribunal, Başvuru No: 1412142; Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130

başvurucunun yaşamını, özgürlüğünü veya sağlığını tehlikeye atacak kişilerin var olup olmadığı gibi soruların cevaplanması gerekmektedir⁴⁵².

Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir karara⁴⁵³ konu olayda, Türkiye vatandaşı bir kadın Kürt kökenli Türkiye vatandaşı erkek arkadaşı ile evlendiği için aile bireyleri tarafından bir dizi saldırıya maruz kaldığını belirtmiştir. Başvuran, ailesindeki erkeklerin aşırı milliyetçi bir partiye mensup olduklarını ve Kürt kökenli biri ile evlenmenin ailenin namusunu zedelediğini düşündüklerini ifade etmiştir. Ayrıca, başvuranın kız kardeşi, önceden Kürt kökenli biri ile evlenmiş ve kız kardeşinin eşi kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürülmüştür. Başvuran ve annesi ile kızkardeşi, ailedeki erkeklerin kızkardeşinin eşini öldürdüğünü düşünmektedirler. Başvuran ayrıca, ailesi tarafından öldürülmekle tehdit edildiğini belirtmiştir⁴⁵⁴.

Mahkeme, başvuranın kadın olması ve aşırı milliyetçi grup ile kolluk kuvvetleri arasındaki tarihi yakın ilişki gözönüne alındığında, başvuranın ailesi tarafından gelebilecek zulme karşı devlet korumasından yararlanamayabileceğini belirtmiştir. Başvuranın sağduyulu bir yaşam sürerek örgütlenme ve hareket özgürlüğü haklarının kullanımını kısıtlamaya devam etmesi konusunda ısrar etmesinin ise, başvuranın çıkmazına bir cevap olmadığı altı çizilmiştir⁴⁵⁵. Mahkeme, başvuranın ailesi tarafından dışlanmanın tek başına zulüm anlamına gelmeyeceğini kabul etmekle birlikte, ailesinin elinden kaçtığı için başvurana şiddet uygulanmasının gerçek ihtimali nedeniyle zulme uğrama konusunda haklı bir

⁴⁵² bkz. çalışmanın “Yasal Prosedürler ve Kanun Yolları” başlıklı bölümü altında incelenen risk değerlendirmesi ve yönetimi bölümü

⁴⁵³ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, 76560 & 76561, 8 Ekim 2010, bkz. https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,4cecdcd2.html [erişim: 10 Eylül 2020]

⁴⁵⁴ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para. 84-85

⁴⁵⁵ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para.88

korkuyla karşı karşıya olduğuna ve sığınma başvurusunun kabulüne karar vermiştir⁴⁵⁶.

4.3.1.4.3. Başvuranın Bireysel Koşulları

Son olarak, başvuranın bireysel koşulları kapsamında; aşırı zorlukla karşılaşmadan ekonomik olarak ayakta durmasının mümkün olup olmayacağı, istihdam, eğitim imkanının olup olmadığı, kültürel bağlantı ve/veya yerel dil bağlantısının olup olmadığı, bölgenin güvenli olup olmadığı, insan haklarına saygı gösteriliyor mu gibi sorulara ilişkin araştırmanın yapılması gerekmektedir⁴⁵⁷.

Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Mahkemesi'nin yukarıda incelemiş olduğumuz kararında Mahkeme, başvuranın destek için eşinin ailesine güvenebildiğini, ancak eşinin ailesinin yaşadığı bölgede Kürt topluluklarının yoğunlukta olması ve bu topluluklarla hiçbir bağlantısı olmaması dolayısıyla anlamlı bir desteğe sahip olamayacağını belirtmiştir. Başvuranın, geliri, kocası veya başka bir toplum desteği olmadan, tek seçeneğinin destek için kendi ailesine başvurmak olduğu, böyle bir durumda ise başvurunu saklanmaya iten babası ve erkek kardeşinin zulmüne maruz kalma riskinin ortaya çıkacağı belirtilmiştir⁴⁵⁸.

Avustralya Mülteci İnceleme Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararda⁴⁵⁹ ise, başvuranın bireysel koşullarının gözönünde bulundurulması gerektiğini belirterek; başvuru sahibinin sınırlı eğitimine, herhangi bir iş tecrübesine sahip olmadığına veya bir gelire erişemeyeceğine, herhangi bir aile desteğinden yokluğuna ve genel

⁴⁵⁶ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para.89

⁴⁵⁷ Bkz. Çalışmanın “ülke içi koruma” başlıklı bölümü

⁴⁵⁸ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para.97

⁴⁵⁹ Karar, çalışmanın “devlet dışı aktör ve yer değiştirme alternatifleri” başlıklı bölümünde incelendiği için bu bölümde sadece konu ile ilgili kısmı incelenmiştir.

savunmasızlığına dair sunduğu kanıtların Türkiye’de kadınlara yönelik genel durumla birlikte değerlendirildiğinde inandırıcı olduğunu, başvuranın Türkiye içinde taşınmasını beklemenin makul olmayacağına karar verilmiştir⁴⁶⁰.

Aynı kararda Mahkeme, Türkiye’ye ilişkin raporlara atıfla, Türk Hükümetinin şiddet mağduru kadınlara yönelik devlet korumasını iyileştirmek için bazı adımlar attığına, ancak bu adımların özellikle ülkenin yoksul bölgelerinde ve Kürt kökenli vatandaşların yaşadıkları bölgelerde kadınları şiddetten korumak için yeterli olmadığına dikkat çekmiştir⁴⁶¹.

4.4. MÜLTECİ SÖZLEŞMESİ GEREKÇELERİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI YORUMU

MÜB araştırmalarının, sığınma ve insan hakları başvurularının değerlendirilmesinde ve belirlenmesinde yönelik “objektif kanıt” sağladığı⁴⁶² gerekçesiyle, bir önceki bölümde farklı araştırma soruları ekseninde, Türkiye’ye yönelik MÜB araştırması yapılmıştır. MÜB araştırmaları açısından gerekli olan hususlardan biri, araştırma yapılırken insan hakları ihlallerinin nedenlerini anlamayı sağlayan kaynaklara özellikle dikkat edilmesine ilişkindir⁴⁶³. Bu bağlamda, Türkiye’ye ilişkin yapılan araştırmada, İstanbul Sözleşmesi ekseninde kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin ulusal raporlar, uluslararası raporlar, yasal mevzuat, gazete haberleri, mahkeme kararları ve çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. MÜB araştırması açısından gerekli olan bir diğer husus ise, ilgili MÜB araştırmasının, uluslararası insan hakları hukuku anlayışı ile

⁴⁶⁰ Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130, para. 84

⁴⁶¹ Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130, para. 83

⁴⁶² Consonant (formerly Asylum Aid), “Country of Origin Information and Women”, s.4

⁴⁶³ ACCORD, “Training Manual”, s.46

gerçekleştirilmesi ve özellikle bireylerin veya grupların siyasi görüşleri, dini inançları, ırkları, milliyetleri veya etnik kökenleri veya BTGM’leri nedeniyle mi hedef alındığına dikkat edilmesi gerektiğidir⁴⁶⁴. Bu gereklilik doğrultusunda, bu bölümde, Türkiye açısından yapılan MÜB araştırması İstanbul Sözleşmesi ile öngörülen Mülteci Sözleşmesi gerekçelerini toplumsal cinsiyete duyarlı yorumlama yükümlülüğü⁴⁶⁵ gözönünde bulunarak tamamlanmaktadır. Böylelikle, haklı nedenden kaynaklı zulüm korkusunun Mülteci Sözleşmesi’nde yer alan gerekçelere dayanması gerekliliği kapsamında, Sözleşme gerekçeleri Türkiye vatandaşı kadınların maruz kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleri ve/veya yapılan sığınma başvurularına ilişkin mahkeme kararları ele alınarak incelenmektedir.

BTGM nedeniyle zulüm, toplumsal cinsiyetle ilgili iddialarda giderek daha fazla öne sürülmüş ve uluslararası alanda daha çok kabul bulmuştur. Kadınlar, zulümden kaçma ortak deneyimi dışında, doğuştan gelen, değişmeyen veya başka temel bir ortak özelliği paylaştıkları gerekçesiyle kendi ülkelerinde BTG olarak tanımlanabilir⁴⁶⁶. Bazı ülkeler halihazırda Türkiye vatandaşı kadınları, Mülteci Sözleşmesi kapsamında BTG olarak tanımlamışlardır⁴⁶⁷. Bunun sebebinin ise, Türkiye’deki kadınların, çevredeki toplum tarafından belirgin olarak ayrımsanan ve değiştirilemeyecek ortak bir özelliğe sahip bir kimliği paylaştıklarından kaynaklandığı belirtilmiştir⁴⁶⁸. Türkiye vatandaşı kadınlar, kadın olarak ve kadın

⁴⁶⁴ ACCORD, “Training Manual”, s.46

⁴⁶⁵ İstanbul Sözleşmesi, m.60/2; BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 22, s.6

⁴⁶⁶ Hooper, “Gender-Based Asylum Claims”, s. 31

⁴⁶⁷ United Kingdom Home Office, “Country Policy and Information Note Turkey: Women Fearing Gender-Based Violence”, Mayıs 2018, s. 5. bkz. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/706347/Turkey_-_Women_Fearing_GBV_-_CPIN_-_v2.0_May_2018_.pdf [erişim: 21 Nisan 2020]; Australia: Refugee Review Tribunal, Başvuru No: 0908130; New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044

⁴⁶⁸ United Kingdom Home Office, “Country Policy Turkey”, s. 5.

oldukları için maruz kaldıkları ev içi şiddet⁴⁶⁹, zorla veya erken yaşta evlilik⁴⁷⁰, yaygın olmasa da karşılaşılan kadın sünneti⁴⁷¹ gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle; kendilerinden beklenen sosyal rollere boyun eğmeyi reddetmeleri nedeniyle⁴⁷²; lezbiyen, biseksüel veya trans olarak cinsel yönelimleri⁴⁷³ sebebiyle maruz kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dayalı olarak (veya diğer sebeplerle) BTG'ye mensup olarak sığınma başvurusunda bulunabilirler.

Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Mahkemesi'nin kararında, Mahkeme, başvuranın sözde namus gerekçesiyle işlenen öldürme eylemine maruz kalmasının kesin risk derecesi konusunda, katı bir sonuca varmanın gerekli olmadığını belirtmiştir. Sözde namus gerekçesiyle öldürmeye yönelik bir eyleme maruz kalmasa bile, geçmişte ailesi tarafından birçok kez ciddi fiziksel saldırılara maruz kaldığının ve gelecekte benzer nitelikte saldırılara maruz kalma ihtimalinin çok yüksek olduğunu, bu tür saldırıların ise ciddi zarar oluşturduğuna ikna olduğunu vurgulamıştır⁴⁷⁴. Mahkeme, ayrıca başvuranın ailesi tarafından gelebilecek zulme karşı devlet korumasından yararlanamayabileceğini belirtmiştir. Bu dava açısından, Mahkemenin zulüm ile Mülteci Sözleşmesi gerekçeleri arasında kurduğu bağlantı,

⁴⁶⁹ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para. 91; United Kingdom Home Office, "Country Policy Turkey", s. 5-6

⁴⁷⁰ United Kingdom Home Office, "Country Policy Turkey", s. 6.

⁴⁷¹ Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Country Information Report – Turkey, "Yaygın olmasa da göç ve internet yoluyla ulaşan, İslamcılığın köktenci biçimleriyle ilişkili olarak ve özellikle Arapça konuşulan bölgelerde kadın sünneti ile de karşılaşılmaktadır.", para. 4.104, 5 Eylül 2016. bkz. <http://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/country-information-report-turkey.pdf> [erişim 17 Nisan 2020]

⁴⁷² Hooper, "Gender-Based Asylum Claims", s. 31

⁴⁷³ United Kingdom: Home Office, Country Information and Guidance - Turkey: Sexual Orientation and Gender Identity, Mart 2016, Version 1.0, bkz.: <https://www.refworld.org/docid/56d807c34.html> [erişim: 11 Eylül 2020]; Amnesty International, Not an illness nor a crime: Lesbian, gay, bisexual and transgender people in Turkey demand equality, 21 Haziran 2011, EUR 44/001/2011, bkz. <https://www.refworld.org/docid/4e084cfe2.html> [erişim: 11 Eylül 2020]; bkz. <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/turkey.pdf> [erişim: 11 Eylül 2020]

⁴⁷⁴ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Refugee Appeal Nos. 76559, para.87

BTGM'ye ilişkindir⁴⁷⁵. Bir hükümetin ayrımcı politikalar izlediği veya kadınlara karşı toplumsal ayrımcılığı engellemeye isteksiz olduğu durumlarda, kadınlar o ülkede BTG oluşturabilir⁴⁷⁶. Mahkeme, bu kararda, kadınların bazı ülkelerde yalnızca toplumsal cinsiyetleri nedeniyle BTG oluşturabileceğine⁴⁷⁷ yönelik bir tartışma yürütmemiş, başvuranın kendi ailesi ve eşinin ailesi ile oluşturduğu BTG'ye üyeliğinden bahsetmekle yetinmiştir⁴⁷⁸.

Birleşik Krallık Göç Temyiz Mahkemesi'nin bir kararında ise, Türkiye'deki kadınlar için "Shah ve Islam" kararında belirtilen koşulların var olmadığı, Türkiye'deki kadınların hala ayrımcılığa maruz kaldığı gerçeği karşısında, yasalarla öngörülen bir ayrımcılığa maruz kalmadıkları ve devlet korumasından yararlandıkları belirtilmiştir⁴⁷⁹. Ayrıca, Türkiye'de kadına yönelik toplumsal ayrımcılığın devlet tarafından göz ardı edilmediğinin ifade edildiği kararda Türkiye'deki kadınların BTG olarak değerlendirilemeyeceğine karar verilmiştir⁴⁸⁰. Ancak, bu karardan sonra (Karar 2002 yılında verilmiştir.) Birleşik Krallık Bağımsız Sınırlar ve Göçmenlik Başmüfettişliği tarafından 2018 tarihinde yayınlanan MÜB araştırmasında, Türkiye'deki kadınların BTG olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁸¹.

Fransa Mülteci Temyiz Mahkemesi'nin verdiği bir karara⁴⁸² konu olayda, Kürt kökenli Türkiye vatandaşı olan başvuran, ebeveynlerinin ölümünün ardından 15

⁴⁷⁵ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para. 91

⁴⁷⁶ House of Lords, Shah and Islam v. Secretary of State for the Home Department, s.2

⁴⁷⁷ House of Lords, Shah and Islam v. Secretary of State for the Home Department, s.2

⁴⁷⁸ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, para.91

⁴⁷⁹ Secretary of State for the Home Department v. YK, para. 21

⁴⁸⁰ Secretary of State for the Home Department v. YK, para. 21

⁴⁸¹ United Kingdom Home Office, "Country Policy Turkey", s. 5

⁴⁸² France: Refugee Appeals Board, Mlle Ayten Tas, Başvuru No: 489014, 4 Mart 2005, bkz. <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/france-crr-plenary-session-4-march-2005-miss-t-n%C2%B0489014#content> [erişim: 13 Eylül 2020]

yaşında anneanesiyle birlikte bir köye yaşamaya gittiğini, anneanesinin ayarladığı bir evliliğe tabi olmayı reddettiği için hem özgürlüğünün sınırlandığını hem de aile bireyleri tarafından şiddete maruz kaldığını belirtmiştir⁴⁸³. Mahkeme, Türkiye'nin doğusundaki bazı kırsal alanlarda hâlihazırda hüküm süren koşullarda, zorunlu evlilikten kaçmak isteyen Kürt kökenli kadınların tutumunun toplum ve yetkililer tarafından geleneklerinin ihlali olarak algılandığını vurgulamıştır. Böylelikle bu kadınların, nüfusun rızasıyla işlenen zulme maruz kaldıklarını; özellikle, “namus suçlarının” faillerinin nadiren yargılanmakta olduğunu ve mahkemeler tarafından sadece hafif yaptırımların uygulanmakta olduğu belirtilmiştir. Bu bölgelerde zorla evlendirmeyi reddeden kadınların, üyeleri Türk toplumunun gözünde kendilerini tanımlayan ortak özelliklere sahip olmaları nedeniyle, yetkililerin koruma sağlayamayacakları zulümle karşı karşıya kalabilecekleri bir grup oluşturdukları yönünde hüküm kurulmuştur⁴⁸⁴. Ancak, Mahkeme mevcut dava açısından iddia edilen gerçeklerin sabit ve korkuların sağlam temellere dayandığı sonucuna varılmadığı yönünde karar vermiştir⁴⁸⁵.

Dinin kadın ve erkeklere toplumsal roller ve davranış biçimleri yüklediği durumlarda, kadınlar “*kendisine yüklenen rolü yerine getirmemesi ya da kurallara uymayı reddetmesi halinde haklı zulüm görme korkusu*”⁴⁸⁶ taşıyabilmektedir. Böylelikle, kadınların dini normlara ve makbul davranış geleneklerine uymadıkları durumlarda mülteci statüsü verilmesi açısından din gerekçesi nedeniyle zulüm gündeme gelmektedir⁴⁸⁷. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kadınların dini normlarla

⁴⁸³ France: Refugee Appeals Board, “Mlle Ayten Tas”, s.1

⁴⁸⁴ France: Refugee Appeals Board, “Mlle Ayten Tas”, s.2

⁴⁸⁵ France: Refugee Appeals Board, “Mlle Ayten Tas”, s.2

⁴⁸⁶ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 25, s.7

⁴⁸⁷ BMMYK, “Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution” para. 25, s. 7; Hooper, “Gender-Based Asylum Claims”, s. 30

örtüşmeyen davranışları politik bir baş kaldırıdan kaynaklabilir⁴⁸⁸. Bu nedenle din ve siyasi görüş açısından meydana gelebilecek çakışmayı dikkate almak önemlidir.

Yeni Zelanda Göç ve Koruma Mahkemesi'nin bir kararında⁴⁸⁹ başvuruya konu olayda, başvuran Alevi mezhebine bağlı Kürt kökenli Türkiye vatandaşıdır. Başvuru, başvuran ve Cumhuriyet Halk Partisi'nde aktif siyaset yapan eşi tarafından birlikte yapılmıştır (Konumuz bağlamında sadece kadın başvuranın başvurusu değerlendirilmektedir.). Başvuran, hükümetin Sünni mezhebi ağırlıklı olduğunu, bu nedenle Alevilere yönelik kapsamlı ayrımcılık politikalarının uygulandığını ve bu ayrımcı politikalardan kaynaklı ciddi zarar görme riski altında olduğunu belirtmiştir⁴⁹⁰. Ayrıca, başvuran muhafazakar hükümet politikaları nedeniyle başörtüsü ve diğer örtünme biçimlerinin zorunlu olacağından korktuğunu ifade etmiştir⁴⁹¹.

Mahkeme ise, başvuranın Alevi olması sebebiyle uğradığı ayrımcılığa ilişkin yaptığı değerlendirmede, Türkiye'de Alevilerin ayrımcılığa maruz kalmaya devam ettiğinin ülke bilgilerinden açıkça anlaşıldığını, bunun sadece dinsel farklılıktan kaynaklanmadığı, aynı zamanda tarihsel ve siyasi önyargının da bir işlevi olduğu için Alevilere yönelik bu toplumsal ayrımcılığın kolayca dağıtılabilecek bir şey olma ihtimalinin düşük olduğunu ifade etmiştir⁴⁹². Ancak Mahkeme, bu gerçeği kabul etmekle birlikte, başvuranın (eşinin de) içinde bulunduğu durumun, zulme uğrama konusunda haklı nedenlere dayanan bir korkuya sahip olmalarını gerektirmediğini belirtmiştir⁴⁹³. Mahkeme, başvuranın Alevi olması nedeniyle uğradığı ayrımcılığa dayalı sığınma talebi açısından din gerekçesiyle toplumsal

⁴⁸⁸ Hooper, "Gender-Based Asylum Claims", s. 30

⁴⁸⁹ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, "AH (Turkey)"

⁴⁹⁰ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, "AH (Turkey)", para.2

⁴⁹¹ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, "AH (Turkey)", para.23

⁴⁹² New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, "AH (Turkey)", para.52

⁴⁹³ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, "AH (Turkey)", para.53

cinsiyete dayalı zulüm bağlamında bir değerlendirmeyi gerekli görmemiştir. Kaldı ki, başvuran ve eşi de Alevi olmaları sebebiyle uğradığı ayrımcılığa dayalı olarak sığınma başvurusunda, dinin gerekliliklerini yerine getiremediklerine ilişkin bir iddiada bulunmamışlardır⁴⁹⁴. Ayrıca, Mahkeme kararında Türkiye’de laikliğin benimsenmiş olduğuna ve kararın tartışıldığı dönemde devlet kurumlarında ve birçok kurum ve kuruluşta başörtüsü yasağı bulunduğu değinmiştir⁴⁹⁵. Mahkeme, bu nedenlerle başvuranın başörtüsü takmadığı için ciddi bir zarar görmeyeceğini tespit etmiştir. Öte yandan, Mahkeme, başvuranın kültürel ve dini beklentileri karşılamak için başörtüsü takması halinde, giyimiyle kendini ifade etmesi açısından yapması gereken değişikliğin ciddi bir zarar olmadığını belirtmiştir⁴⁹⁶. Mahkeme bu tartışmayı toplumsal cinsiyete dayalı din temelli zulüm bağlantısıyla değerlendirmemiş, başvuranın kadın olarak uğrayacağını iddia ettiği zulüm unsurunun ciddi olup olmaması çerçevesinde ele almıştır. Ancak, başvuranın Alevi bir kadın olarak uğrayabileceği ayrımcılık nedeniyle zulüm korkusunun eşinin zulüm korkusundan farklılaşabileceği (başörtüsü takma baskısına uğrama korkusu) yönünde bir değerlendirme Mülteci Sözleşmesi gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yorumlanması ilkesi uyarınca gerekmektedir. Bu gereklilik uyarınca yapılacak değerlendirme, başvuruya ilişkin sonucu değiştirip değiştirmesinden bağımsız olarak düşünülmelidir.

İrk ve milliyet gerekçeleri açısından, gerçek veya atfedilen ulusal kimlik veya ırk kadınlara özgü olmasa da, bir kadının neden zulümden korktuğunu açıklamak için toplumsal cinsiyete duyarlı yorum benimsenmelidir. İrka bağlı zulme örnek olarak; etnik ve ırksal kimliği yok etmek amacıyla kadınlara cinsel şiddet uygulanması

⁴⁹⁴ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, “AH (Turkey)”, para.59

⁴⁹⁵ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, “AH (Turkey)”, para.69

⁴⁹⁶ New Zealand: Immigration and Protection Tribunal, “AH (Turkey)”, para.87

gösterilebilir⁴⁹⁷. Milliyet terimi ise, sadece vatandaşlıkla ilgili durumları kapsamamaktadır. Bu terim, etnik veya dilsel bir grubun üyeliğini içerebilir ve ırk, din ve siyasi görüş terimleriyle çakışabilir. Milliyet gerekçesi ile ırk gerekçesi bu nedenle birbiriyle ilişkilidir. Milliyet nedeniyle zulüm, bir kadını vatandaşlığından mahrum bırakan yasal ve sosyal uygulamalardan veya belirli durumlarda, örneğin evlilik yoluyla elde edilen vatandaşlık haklarından kaynaklanabilir⁴⁹⁸. Bir diğer örnek ise, karışık ırk ya da etnik köken evliliklerinde yaşayan kadınların, ırkçılığın bir sonucu olarak kendi ailelerinden, kayınvalidelerinden ya da daha genel olarak toplumdaki zarar görme durumlarıdır⁴⁹⁹. Türkiye vatandaşı kadınların, ırk temelinde karşılaşılabilecekleri zulme örnek olarak son örnek gösterilebilir. Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir karara⁵⁰⁰ konu olayda, Türkiye vatandaşı başvuran kadın ile Kürt kökenli Türkiye vatandaşı bir erkeğin yaptıkları evlilik nedeniyle, kadının kendi ailesinden -ailenin aşırı milliyetçi olması ve Kürt kökenli bireylere karşı ırkçı düşüncelere sahip olmaları sebebiyle- gördüğü zulmün ve zulüm riskinin ırk temelinde zulüm olarak değerlendirilmesi öngörülebilir. Bu olayda Türkiye açısından başvuranın azınlık konumunda olmaması bağlamında, başvurana karşı ırkçı bir zulüm riskinden bahsedilmesi pek mümkün olmayabilirse de, benzer bir olayın azınlık bir ırka mensup biri tarafından yaşanması farklı etnik kimliklerden insanların birarada yaşadığı ve evlilik birliği kurduğu bir coğrafya olan Türkiye açısından gündeme gelebilmesi söz konusudur.

⁴⁹⁷ High Administrative Court Baden-Württemberg, Germany, "Kararda, Çin'de yaşayan Tibetlilerin, etnik kökenleri nedeniyle "grup zulmü" riski altında olmadıkları, bununla birlikte, bireysel zulüm eylemleri (mevcut davada bir Tibetli kadına güvenlik güçleri tarafından tecavüz edilmesi), ırka dayalı zulümle bağlantılı olarak görülmesi gerektiğinden, geçmişte yaşanan zulme esas teşkil etmektedir." Başvuru No: A 8 S 1116/11, 3 Kasım 2011, bkz. <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/germany-high-administrative-court-baden-wuerttemberg-3-november-2011-8-s-111611> [erişim: 13 Eylül 2020]

⁴⁹⁸ BMMYK, "Guidelines on International Protection No. 1: Gender Related Persecution" para. 24, s. 7; Hooper, "Gender-Based Asylum Claims", s. 30

⁴⁹⁹ Hooper, "Gender-Based Asylum Claims", s. 30

⁵⁰⁰ Bkz. Çalışmanın "yeni zulüm riski" başlıklı bölümünde incelediğimiz karar; New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76559, 76560 & 76561

Son olarak siyasi düşünce nedeniyle zulüm, kadınların “*kendisine atfedilen siyasi bir görüş nedeniyle*” veya “*kadınlara karşı kurumsallaşmış ayrımcılığa karşı çıkan veya toplumundaki erkek sosyal/kültürel egemenliğinden bağımsızlık görüşlerini ifade eden*”⁵⁰¹ fiili siyasi görüşü nedeniyle gündeme gelmektedir. Kadınların siyasi faaliyetlere ve direnişlere katılımı, erkeklerle aynı noktalarda buluşabileceği gibi onlardan farklı şekillerde de gerçekleşebilir⁵⁰². Birçok kadın, siyasi partilere veya diğer gruplara/derneklere/hareketlere üye olma, konuşma yapma, gösterilere katılma ve yayın yazma gibi geleneksel siyasi faaliyetlerde görünür bir şekilde aktiftir. Bununla birlikte, kadınlar doğrudan konvansiyonel olmayan siyasi faaliyet biçimlerine de katılmaktadırlar. Fiili veya örtülü olup olmaması arasında fark olmaksızın siyasi faaliyet nedeniyle uygulanan cezai yaptırımlar, kadınların katılımını engelleyen sosyal ve kültürel normların ihlali nedeniyle, kadınlar için daha da ağır olmaktadır⁵⁰³.

Kadınların siyasi protestoları ve aktivizmlerinin, kadınların ikincil bir statüde değerlendirildiği ve erkek egemenliğine dayalı olarak kadınlar üzerinde uygulanan yetkinin kadınlara yönelik genel bir baskıyı ifade ettiği toplumlarda, her zaman erkeklerinkiyle aynı şekilde olmayacağı görüşü siyasi görüş kavramının toplumsal cinsiyete duyarlı yorumunda önem arz etmektedir⁵⁰⁴. Bir diğer önemli husus ise, kadınlara yönelik dini kanunlar ve ritüeller bağlamında gerçekleşen baskıların siyasi niteliğinin kabul edilmesi gerekliliğidir. Egemen dini kuralların kadınların uyması gereken davranış biçimlerini belirlediği toplumlarda, kadınların bu davranış biçimlerine karşı çıkması yetkililer tarafından siyasi iktidarlarının dayanağını

⁵⁰¹ Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, Guidelines Issued by the Chairperson Pursuant to Section 65(4) of the Immigration Act: Guideline 4 - Women Refugee Claimants Fearing Gender-Related Persecution, 13 Kasım 1996, s.4, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b31c98.html> [erişim: 14 Eylül 2020]

⁵⁰² Hooper, Gender-Based Asylum Claims, s. 29

⁵⁰³ Refugee Women’s Legal Group, Gender Guidelines for the Determination of Asylum Claims in the UK, London, 1998, s.15-16

⁵⁰⁴ Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, Guideline-4, s.4

oluşturan temel yapının tehdit edildimesine yönelik olarak algılanabilmesi mümkündür⁵⁰⁵.

Yeni Zelanda Mülteci Statüsü Temyiz Mahkemesi'nin verdiği bir karara⁵⁰⁶ konu olayda, başvuran Alevi mezhebine mensup Kürt kökenli Türkiye vatandaşıdır. Başvuran, erken yaşta ve zorla evlilik yaptığı eşinden evliliği boyunca şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Evlilikleri devam ederken, başvuranın eşi siyasi faaliyetleri nedeniyle Yeni Zelanda'da sığınma başvurusunda bulunmuştur. Daha sonra, başvuranın eşinin siyasi faaliyetleri nedeniyle hakkında açılan soruşturmalardan başvuranın etkilenmesinin önüne geçebilmek için boşanmışlardır. Başvuran da bir süre sonra Yeni Zelanda'ya gelerek başvuranın eşinin siyasi faaliyetleri nedeniyle sığınma başvurusunda bulunmuştur⁵⁰⁷. Her ikisinin de başvurusu reddedilmiştir. Başvuran ve eşi, ikinci kez sığınma başvurusunda bulunmuşlardır. Bu sığınma başvurusu devam ederken, başvuran eşi tarafından öldürülmekle tehdit edilmiş ve bu nedenle başvuran aralarındaki fiili birlikteliği sona erdirmiştir⁵⁰⁸. Başvuranın eşi Türkiye'ye geri dönerken, başvuran ikinci sığınma başvuru dosyası bağlamında kendisinin Türkiye gitmesi durumunda hem eşi hem de kendi ailesinin kendisini “namus” gerekçesiyle öldürmelerinden korktuğunu belirtmiştir⁵⁰⁹.

Mahkeme değerlendirmesinde, namus kavramının Türk toplumunda önemli bir değer olarak algılandığını ve bu algının erkeklerin kadınlar ve cinsellikleri üzerinde katı bir tahakküm sağladığına inandıklarını belirtmiştir. Bu durumun, “*topluluk normlarının ve davranış kurallarının, toplu kararları ve cezalandırma eylemlerini*

⁵⁰⁵ Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, Guideline-4, s.4

⁵⁰⁶ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, 11 Eylül 2008

⁵⁰⁷ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 3-8

⁵⁰⁸ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 15

⁵⁰⁹ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 17

denetlemekle ilgili” olduğu ifade edilerek, “Türk toplumunda iktidarın dağılımı ve kullanımı”, başka bir ifadeyle “kadınlara yönelik katı ataerkil baskı ile ilgili”⁵¹⁰ olduğu belirtilmiştir. Mahkeme ayrıca, Türkiye’nin doğusu ve güneydoğusu açısından, bir norm olarak namusun örf ve adet hukuku ile kodlandığını ve “sadece kadınların değil, aynı zamanda bu düzenin koruyucuları olan erkeklerin de ahlaki düzenini” düzenlediğini ifade etmiştir⁵¹¹. Namus kavramına yönelik bu algının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıttığı belirtilmiştir⁵¹².

Mahkeme, siyasi görüş gerekçesine yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yorumun, siyasi görüşün tanımı meselesinden ziyade davanın bağlamına bağlı olduğunu başlangıç noktası olarak ele almıştır⁵¹³. Devamında ise, siyasi görüş ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantının değerlendirilmesinde benimsediği görüşü şu şekilde özetlemiştir:

“Belirli bir toplumda gücün nasıl dağıtıldığı ve uygulandığı da hesaba katılmalıdır. Siyasi görüş zemini, kadınların deneyimlerinin gerçekliğini ve cinsiyetin menşei ülkenin belirli coğrafi, tarihi, politik ve sosyo-kültürel bağlamında nasıl inşa edildiğini yansıtacak şekilde yönlendirilmelidir. Belirli bir bağlamda, bir kadının özerklik hakkı ve kendi yaşamını kontrol etme hakkına ilişkin fiili veya zımni iddiası, toplumundaki eşitsiz güç dağılımına ve bu eşitsizliği destekleyen yapılara bir meydan okuma olarak görülebilir. Bizim görüşümüze göre böyle bir durum tam anlamıyla "siyasi" olarak nitelendirilir.”⁵¹⁴

⁵¹⁰ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 80

⁵¹¹ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 80

⁵¹² New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 80

⁵¹³ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 83

⁵¹⁴ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 84

Bu davanın spesifik koşulları bağlamında, başvuranın yaşam hakkı iddiasının, sadece başvuranın ve eşinin ailesine karşı bir meydan okuma değil, bunun da ötesinde, bu ailelerin de birer üyesi oldukları “topluluğun kolektif ahlakına, değerlerine, davranışlarına ve kodlarına bir meydan okuma olduğu”⁵¹⁵ kabul edilmiştir. Bu meydan okumanın, eşitsizliğe ve eşitsizliğin beslendiği iktidar yapılarına yöneldiği ve açıkça siyasi olduğu belirtilerek, Mülteci Sözleşmesi bağlamında siyasi görüş olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Bu gerekçelerle, başvuranın siyasi görüş nedeniyle zulme uğrama riski altında olduğu kabul edilmiştir⁵¹⁶.

Son olarak, Mahkeme, başvuranın BTGM sebebiyle de zulme uğradığını, yani bu dava açısından BTGM gerekçesinin de kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvuranın (menşe ülke bilgileri ışığında) Türkiye’deki kadınların bir üyesi olduğunu, bu grubun bir üyesi olduğu için devlet dışı aktörlerden zarar görme riski altında olduğunu ve etkili devlet korumasının başvuran için mümkün olmadığını belirtmiştir⁵¹⁷.

⁵¹⁵ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 90

⁵¹⁶ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 90

⁵¹⁷ New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, Başvuru No: 76044, para. 94; Austria Supreme Administrative Court, Y. v. Federal Asylum Review Board, “Benzer bir davada Avusturya Yüksek İdare Mahkemesi başvuruyu BTGM bağlamında ele almıştır.”, Başvuru No: 2008/23/0176, 24 Mart 2011, bkz. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=50082f662> [erişim: 14 Eylül 2020]; France: Refugee Appeals Board, Mlle Ayten Tas, “Mahkeme, yine benzer bir davada namus gerekçesiyle öldürülmekten korkan başvuran açısından BTGM gerekçesi bağlamında bir değerlendirmeye gitmiştir.”

SONUÇ

Bu çalışma ile, kadının sığınma alanındaki hakları toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmıştır. Uluslararası sığınma hukuku, cinsiyetsiz bir alan olarak inşa edilmiş olmasına rağmen, kadın haklarındaki gelişmeler sayesinde toplumsal cinsiyete dayalı sığınmanın bir hak olarak kabul edildiği bir alana dönüşmüştür. Uluslararası sığınma hukuku, merkezinde kadının olduğu ana akımlaştırma politikaları ile bir yandan kadının bir özne olarak varlığının kabul edilmesini sağlamış, diğer yandan benimsenen özcü ve cinsiyetçi söylemler nedeniyle, sığınma alanında kadına yönelik ayrımcı yaklaşım yapısal bir politika sorunu olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu ayrımcı tutumun bir sonucu olarak, kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddiaları açısından hem normatif hukuki çerçeve hem de uygulama ile belirsiz ve öngörülemeyen bir sığınma süreci yaratılmıştır. Bu nedenle, İstanbul Sözleşmesi ile tanımlanan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı, sığınma hukukundaki bu belirsizliğin ve öngörülemezliğin giderilmesi açısından taşıdığı önem bağlamında incelenmiştir.

Birinci bölümde, sığınma hukuku açısından toplumsal cinsiyet kavramı ile mülteci statüsü arasında kurulan ilişkinin geçirdiği dönüşüm, BMMYK politikaları ekseninde dört tarihsel dönemde tartışılmıştır. Uluslararası sığınma hukukunun, cinsiyetsiz bir perspektifle inşa edilmesi, kadının bir özne olarak sığınma hukukundan kaynaklanan haklara, hizmete ve yardıma ulaşmakta uzun yıllar ikincil statüde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Kadın haklarına yönelik uluslararası alandaki gelişmeler doğrultusunda oluşturulan BMMYK'nın Mülteci Kadın Politikası sayesinde mülteci kadınların uluslararası koruma rejiminin bir öznesi olarak tanınması sağlanmıştır. Ancak, mülteci kadınların insani yardım programlarına dahil edilmesi olarak özetlenebilecek bu program, toplumsal cinsiyet ilişkilerini temsilciliğin yetkisi dışında ve politik olarak değerlendirmiştir. Böylelikle, mülteci kadınlara yönelik politikalar eşitlik veya adalet meselesi

bağlamında değil, mağdur ve savunmasız olarak kategorize edilen kadınlar için koruma politikaları şeklinde benimsenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin esas yapıları sorgulanmaksızın oluşturulan toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma politikaları da, erken dönem kadın mülteci politikaları gibi, “kadını ekle ve karıştır” stratejisinden fazlasını ifade etmemektedir. BMMYK’nın toplumsal cinsiyete dayalı zulmün değerlendirilmesi açısından evrensel bir tutumun benimsenmesi amacıyla yayınladığı Klavuz İlkeleri ise, toplumsal cinsiyet ve mülteci statüsü arasında kurduğu ilişki ve benimsediği dili açısından problematiktir. Klavuz İlkeler, kadının toplumsal cinsiyete dayalı iddiaları açısından özcü ve cinsiyetçi bir yaklaşımla düzenlenmiştir. Böylelikle, kadının sosyal ve kültürel bir özne olarak anlaşılması ve siyasi bir özne olarak varlığının kabul edilmemesi sonucu doğmuştur. Son olarak, daha fazla insan kategorisinin politikalara eklenmesi amacını taşıyan yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik ana akımlaştırma politikalarının ise, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hedefi belirsizleştirdiği tespit edilmiştir.

İkinci bölümde, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı içtihat hukuku bağlamında incelenmiştir. Kadının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma iddiaları açısından hem normatif düzlemde hem de uygulamada kabul gören yaklaşım, bu iddiaların BTG parametreleri dahilinde ele alınmasıdır. BTG’nin yorumunda başvuru olan iki baskın yaklaşım (“sabit özellikler yaklaşımı” ve “toplumsal algılama yaklaşımı”) ana hatları ile analiz edilmiş, hem bu yaklaşımların varlığı hem de bu yaklaşımların alternatif veya kümülatif olarak uygulanması normatif düzlemde evrensel bir standardın benimsenmemiş olmasına yol açmıştır. BTG parametrelerine yönelik normatif düzlemdeki bu yaklaşım farklılığının toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının yorumlanmasında kadın sığınmacılar açısından yarattığı zorluklar tespit edilmiştir. Normatif düzlemdeki yaklaşım farklılığı ile birlikte, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talepleri açısından Mülteci Sözleşmesi’nin en belirsiz gerekçesi olan BTG açısından, uygulamada gelişen

karmaşık formülasyonlar ile BTG daha da belirsizleştirilmiştir. BTG'nin dar olarak yorumlanmasına yönelik eğilim ise toplumsal cinsiyete dayalı iddialar açısından öngörülemez bir alan yaratmıştır. Toplumsal algılama yaklaşımı doğrultusunda, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının devam ettiği bir toplumda kadın olmanın "yeterince ayırt edici" olmadığına dair kavrayış nedeniyle BTG'nin değerlendirilmesi yargı çevrelerinin muhakemesinin öngörülemezliği sonucuna sebep vermiştir. Bu durum ise, bu bağlamda verilen kararların gelecekte yapılacak başvurular açısından rehberlik görevi görmemesini beraberinde getirmektedir. Hem BTG'nin dar yorumlanması hem de toplumsal algılama yaklaşımının yarattığı bu belirsiz ve öngörülemezliğin arkasında yatan sebebin genel olarak sığınma kapılarının açılacağı endişesi olduğu, bunun ise yersiz bir endişe olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde, mülteci ve sığınmacı kadının haklarına yönelik belirsiz ve öngörülemez bir alana dönüşen sığınma alanında, kadınların hem kadın hem mülteci/sığınmacı olarak iki kez ötekileştirildiği, bu nedenle toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkının kapsamının belirlenmesinin gerekliliği tespit edilmiştir. Bu açıdan, İstanbul Sözleşmesi'nce düzenlenen toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkından yola çıkılarak, İstanbul Sözleşmesi'nin hükümleri, interdisipliner bir yaklaşımla, Mülteci Sözleşmesi'nce tanımlanan mülteci statüsünün tanınmasına ilişkin koşullar ile ilişkilendirilmiştir. İlk olarak, ciddi zarar olarak nitelendirilmek üzere, (asgari önem derecesini karşılaması şartıyla) zulme yol açabilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak nitelendirilmesi gereken zarar biçimleri açısından İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerinin rehber görevi gördüğü tespit edilmiştir. Devamında, menşe ülkenin sığınmacı kadını korumakta etkili olup olmadığının tespitinde izlenecek yolun, İstanbul Sözleşmesi'nin kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi ve bununla mücadeleyle ilişkin gerekli gördüğü koruma standartları takip edilerek yapılmasının gerekliliği tespit edilmiştir.

Son olarak, üçüncü bölümde kapsamı ortaya konulan toplumsal cinsiyete dayalı sığınma hakkı, Türkiye vatandaşı kadınlar açısından ele alınmıştır. İstanbul Sözleşmesi ve Mülteci Sözleşmesi standartları takip edilerek Türkiye açısından, MÜB'ün sığınma başvurularında objektif kanıt sağlaması nedeniyle, Türkiye vatandaşı kadınların sığınma başvurularına yardımcı olmak amacıyla MÜB araştırması yapılmıştır. Türkiye'ye yönelik MÜB araştırması amacıyla, AB ülkelerine yönelik MÜB araştırmalarında kullanılması önerilen standartlar takip edilerek belirlenen araştırma ağacı metodu kullanılmıştır. Araştırma, koruma ile ilgili sorular ekseninde temel yasal sorunları ele almıştır. İlk olarak, Türk ulusal kanunlarına yönelik yapılan araştırmada temel insan hakları normlarının ulusal mevzuatta yürürlüğe girip girmediği ve bu tür yasaların pratikte uygulanıp uygulanmadığı veya tam tersine, ulusal yasaların kendilerinin temel insan haklarını ihlal edip etmediği incelenmiştir. Bu kapsamda, yasal hükümlere ilişkin, Türkiye'de kanun önünde kadın ve erkek eşitliğinin temin edilmesi ilgili olarak çeşitli yasal reformların hayata geçirildiği tespitinin yanında, İstanbul Sözleşmesi'nin öngördüğü bazı düzenlemelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yasaların uygulanması açısından özellikle kolluk kuvvetlerinin şiddet karşısında harekete geçmekte isteksiz olduğunu, kolluk kuvvetlerinin bu tutumunun altında yatan sebeplerin; aile içi şiddetin aile içerisinde çözülmesi gereken bir sorun olduğuna yönelik inanç ve kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı yapısına duyarsız olunması olduğu tespit edilmiştir. Yasal prosedürler ve kanun yolları açısından yapılan araştırmada, Türkiye'de kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede, İstanbul Sözleşmesi'nin öngördüğü yükümlülüklerin mevzuattaki cezaların uygulanmasına yönelik çelişkiler yoluyla ihlal edildiği tespit edilmiştir. Çelişkinin, mevzuatta yer alan cezaların (bazı suç tipleri açısından orantısız ve caydırıcı olmayan cezalar öngörülmüş olmasına rağmen) azaltılmasına yönelik tedbirlere başvurulmasının, uygulamada yaygınlık kazanmasından kaynaklandığı ortaya konulmuştur. İkinci olarak, ülke içi koruma açısından, ülke içi korumanın veya devlet korumasının

etkinliği bağlamında, devletin korumaya yönelik istekliliği, kanun yollarına erişim ve koruma yeterliliğine ilişkin Türkiye açısından araştırma yapılmıştır. Devletin koruma yeterliliği açısından, İstanbul Sözleşmesi'nce öngörülen toplumsal cinsiyete dayalı herhangi bir şiddet biçimine maruz kalan kadınların çok yönlü, profesyonel ve mağdur odaklı mekanizmalarla desteklenmesine ilişkin prensibin ŞÖNİM ile uygulamaya konulduğu tespit edilmiş, ŞÖNİM'in kurumsal olarak eksikliklerine işaret edilmiştir. Devletin korumaya yönelik istekliliğine yönelik yapılan araştırmada, Türkiye'de kadınların ve erkeklerin aile ve toplumdaki rolleri ve sorumlulukları ile ilgili köklü ayrımcı kalıp yargıların devam etmekte olduğunu, kadınların anne ve eş olarak geleneksel rolünün vurgulanmakta olduğunu ve böylece kadınların sosyal statüsü, özerkliği, eğitim fırsatları ve mesleki kariyerlerinin zayıflatıldığı tespit edilmiştir. Üçüncü olarak, devlet dışı aktörlerin zulmü bağlamında bir inceleme yapılmıştır. Bu kapsamda; devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu, ülke içinde yer değiştirme alternatifleri ve etkili ülke içi koruma alt başlıkları devlet dışı aktörlerin zulmü bağlamında incelenmiştir. Devlet dışı aktörlerin güç çerçevesi içindeki konumu kapsamında, devlet dışı aktörlerin toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenen geleneksel normlar ve gelenekler tarafından desteklenip desteklenmediğine ilişkin inceleme yapılarak, ataerkil sistemin Türkiye'de aileye ve dolayısıyla kadına yaklaşımın belirlenmesinde etkin olduğu ortaya konulmuştur. Devlet dışı aktör ve yer değiştirme alternatifleri bağlamında, Türkiye'de özellikle şiddet mağduru kadınlar için yeterli sığınma evinin bulunmayışının yargı çevrelerince göz önünde bulundurulduğu, bu nedenle yer değiştirme alternatifine başvurmanın hukuki olmayacağı sonucuna vardıkları ortaya konulmuştur. Devlet dışı aktör ve ülke içinde etkili korumaya ilişkin, kadınlara karşı ayrımcılık çeşitlerinden biri olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin Türkiye açısından bir olgu olarak kabul edildiği tespit edilerek, Türkiye'nin özen yükümlülüğünü ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Dördüncü olarak ise, yer değiştirme alternatifleri, yargı kararları incelenerek analiz edilmiştir. Güvenli bölgeye erişimin sağlanması konusunda tüm sorumluluğun ulusal makamlarda olması

nedeniyle, sığınma evlerinin talebi karşılamayacak derecede az olması, güvenli bölgeye erişim imkanının ve bununla bağlantılı olarak devletin koruma yeterliliğinin olmadığı bir göstergesi olarak ortaya konulmuştur. Son olarak, koruma ile ilişkili olarak yapılan bu değerlendirmeler ışığında, mülteci statüsünün gerekçeleri toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla Türkiye vatandaşı kadınlar tarafından yapılan sığınma başvurularına ilişkin örnek dava incelemeleri ile değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR, MAKALELER, TEZLER

- Arbel, Efrat
Dauvergne, Catherine
Millbank, Jenni
Gender in Refugee Law, From Margins to the Center, 1. Baskı, 2014
- Baines, Erin K.
Vulnerable Bodies: Gender, the UN, and the Global Refugee Crisis, 6. baskı, Hants, Burlington, England: Ashgate, 2004
- Bakırcı, Kadriye
İstanbul Sözleşmesi, Ankara Barosu Dergisi, Cilt: 4, 2015
- Barnett, Laura
Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime, International Journal of Refugee Law, Oxford, 2002, Cilt:14, Sayı: 2/3
- Boed, Roman
The State of the Right of Asylum in International Law, Duke Journal of Comparative & International Law, 1994, Cilt: 5, Sayı: 1
- Charles, Lorraine
Denman, Kate
Syrian and Palestinian Syrian Refugees in Lebanon: The Plight of Women and Children”, Journal of International Women’s Studies, 2013, Cilt: 14, Sayı: 5
- Charlesworth, Hilary
Not Waving But Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations”, Harvard Human Rights Journal, 2005, Cilt: 18

- Cheikh Ali, Hana
Querton, Christel
Soulard, Elodie
- Gender related asylum claims in Europe practice focusing on women in nine EU Member States: France, Belgium, Hungary, Italy, Malta, Romania, Spain, Sweden and the United Kingdom”, European Parliament, Directorate General for Internal Policies: Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs Gender Equality, Brussels, 2012
- Crawley, Heaven
- Women and refugee status: Beyond the public/private dichotomy in the UK asylum policy, (ed. Doreen Indra) Engendering Forced Migration: Theory and Practice, Berghahn Books, Oxford, UK, 1999, s. 308–333
- Davis, Lisa
- ISIL, the Syrian Conflict, Sexual Violence, and the Way Forward: Syrian Women’s Inclusion in the Peace Processes”, New York University Journal of International Law and Politics, 2016, Cilt: 48 Sayı: 4, s. 1173
- Dede Özdemir, Yeliz
- Taciz Anlatılarında Cinsiyetçi Söylemlerin Yeniden İnşası: #sendeanlat, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi 2015, Cilt:2, Sayı:2, s. 80-103
- Edwards, Alice
- Displacement, Statelessness and Questions of Gender Equality under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women”, Legal and Protection Policy Research Series, Geneva, 2009, s.26

- Gedik, Esra Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye’de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı, Akademik Hassasiyetler, Cilt: 2, Sayı:4, 2015
- Greatbatch, Jacqueline The Gender Difference: Feminist Critiques of Refugee Discourse, International Journal of Refugee Law, 1989, Cilt: 1, Sayı: 4, sf. 518–527
- Groves, Leslie UNHCR’s Age and Gender Mainstreaming Pilot Project: Synthesis Report, UN Doc. EPAU/2005/03, 2005, s. 3
- Hajdukowski-Ahmed, Maroussia
Khanlou, Nazilla
Moussa, Helene Not Born a Refugee Woman: Contesting Identities, Rethinking Practices, 1. baskı, Berghahn Books, United States, 2009
- Honkala, Nora She, of Course, Holds No Political Opinions’: Gendered Political Opinion Ground in Women’s Forced Marriage Asylum Claims, Social & Legal Studies, Cilt: 26, Sayı: 2, 2017, s.174
- Hooper, Louise Gender-Based Asylum Claims and Non-Refoulement: Article 60 and 61 of Istanbul Convention: A collection of papers on the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence”, Council of Europe, 2019, s.14

- Indra, Doreen
Gender: A Key Dimension of the Refugee Experience, *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 1987, Cilt: 6 Sayı:3, 3-4
- Indra, Doreen
Not a 'Room of One's Own': Engendering Forced Migration Knowledge and Practice, (Ed. Doreen Indra, *Engendering Forced Migration: Theory and Practice*), 3. baskı, Berghahn Books, New York & Oxford, 2004, s. 16-18
- Islam, Rafiqul
Bhuiyan, Jahid Hossain
An Introduction to International Refugee Law", Boston, 2013, s. 382-383
- Kneebone, Susan
Women Within the Refugee Construct: 'Exclusionary Inclusion' in Policy and Practice –the Australian Experience, *International Journal of Refugee Law*, 2005, Cilt: 17 Sayı:7
- Larkin, Trevor R.
Protecting Victims of Gendered Persecution: Fear of Floodgates or Call to (Principled) Action?, *Virginia Journal of Social Policy & the Law* Cilt: 14, Sayı: 2, 2007, s. 130-137
- Lee, Christina
Canadian Women Studies, 1988, s. 52-54
- Lobo, Bethany
Women as a Particular Social Group: A Comparative Assessment of Gender Asylum Claims in the United States and United Kingdom, s. 362, *Georgetown Immigration Law Journal*, Cilt:26, Sayı: 361, 2013

- Manderson, Lenore
Kelaher, Margaret
Markovic, Milica
Mcmanus, Kerrie
- A Woman without a Man is a Woman at Risk: Women at Risk in Australian Humanitarian Programs, *Journal of Refugee Studies*, 1998, cilt. 11, sayı. 3, s. 272-276
- Marsh, M.
Purdin, S.
Navani, S.
- Addressing sexual violence in humanitarian emergencies. *Global Public Health*”, cilt.1 sayı.2, 2006, s. 139
- Mcilwaine, Cathy
Datta, Kavita
- From Feminising to Engendering Development, *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 2003, Cilt: 10, Sayı: 4, s. 370
- Moroğlu, Nazan
- Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt:13, Sayı:1, s. 292
- Musalo, Karen
- Protecting Victims of Gendered Persecution: Fear of Floodgates or Call to (Principled) Action?, *Virginia Journal of Social Policy & the Law* Cilt: 14, Sayı: 2, 2007, s. 130-137
- Olivius, Elisabeth
- Vulnerable Women or Oppressive Third World Cultures? Constructing the Problem of Gender Inequality in UNHCR Policy”, *International Studies Association (ISA) Convention*, New Orleans, 2010, s.11
- Özbudak, Coşkun
- Anayasa Mahkemesi: Resmi Nikah Olmaksızın Dini Nikah Caizdir, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015, cilt. 121, s. 96

- Parpart, Jane
Who is the 'Other'? A Postmodern Feminist Critique of Women and Development Theory and Practice", *Development and Change*, 1993, cilt. 24, sayı.3, s. 449
- Peker, Bülent
Sancar, Mithat
Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek", *İnsan Hakları Derneği Yayınları*, Ankara, 2006, s.9-12
- Peroni, Lourdes
Violence Against Migrant Women: The Istanbul Convention Through a Postcolonial Feminist Lens", *Feminist Legal Studies*, Cilt. 24, 2016, sf. 57
- Randall, Melanie
Particularized Social Groups and Categorical Imperatives in Refugee Law: State Failures to Recognize Gender and the Legal Reception of Gender Persecution Claims in Canada, the United Kingdom, and the United States, [Journal of Gender, Social Policy & the Law](#) Cilt: 23, Sayı: 4, 2015, s. 563
- Sarıgöl, Pınar
Kesişimsellik Teorisi Bağlamında Kadın Deneyimleri: Almanya'daki Türkiyeli Göçmen Kadınlar", (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2013)
- Stevens, Mattie L.
Reorganizing Gender-Specific Persecution: A Proposal to Add Gender as a Sixth Refugee Category, *Cornell Journal of Law and Public Policy*, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 179

- Taştan, Coşkun
Küçükler Yıldız, Aslıhan
- Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri Analizleri, Polis Akademisi Yayınları, 2019, bkz. http://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/Kadin_Cinayetleri_Rapor.pdf [erişim: 09 Eylül 2020]
- Thomas, Virginia
Beck, Tony
- Changing the way UNHCR does business? An evaluation of the Age, Gender and Diversity Mainstreaming Strategy, 2004-2009”, UN Doc. PDES/2010/08, 2010, s. 1
- Tvedt, Johanna N.
- Accounting for Gender in International Refugee Law: A Close Reading of the UNHCR Gender Guidelines and the Discursive Construction of Gender as an Identity, (yüksek lisans tezi, The University of San Francisco 2013)
- Uzun, Elif
- Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukuku’nun Gelişimindeki Yeri, Göç Araştırmaları Dergisi, 2016, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 78-81
- Volpp, Leti
- Blaming Culture for Bad Behavior”, Yale Journal of Law & Humanities, 2000, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 90
- Wolf, Virginia
- Three Guineas, 6. Baskı, Harcourt, Brace and Co., New York, 1938

Yavuz, Gülin
Serdaroğlu, Ufuk

Kalkınma ve Kadın (Veya Toplumsal Cinsiyet) İlişkilendirilişinin Değişimindeki Kavşaklar, (Ed. Ufuk Serdaroğlu, İktisat ve Toplumsal Cinsiyet), 1. baskı, Efil Yayınevi, Ankara, 2010, s. 76

Yazid, Sylvia
Natania, Agatha

Women Refugees: An Imbalance of Protecting and Being Protected”, Journal of Human Security, 2017, Cilt:13, Sayı:1, s. 34

MAHKEME KARARLARI

AİHM

Aydın v. Turkey, Başvuru No: 23178/94, 1997, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22f ulltext%22:%5B%22ayd%20C4%20B1n%22%22itemid%22:%5B%22001-58371%22%22%7D> [erişim: 08 Nisan 2020]

AİHM

MC v. Bulgaria, Başvuru No: 39272/98, 2003, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61521%22%22%7D> [erişim: 07 Nisan 2020]

AİHM

Case of Durmaz v. Turkey, Başvuru No: 3621/07, 13/11/2014, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22f ulltext%22:%5B%223621%20%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GR ANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22:%5B%22001-147871%22%22%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]

- AİHM Case of M.G. v. Turkey, Başvuru No: 646/10, 22/03/2016, bkz. [Chttps://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22TUR%22%5D,%22appno%22:%5B%22646/10%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-164220%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22TUR%22%5D,%22appno%22:%5B%22646/10%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-164220%22%5D%7D), [erişim: 10 Eylül 2020]
- AİHM Case of Halime Kılıç v. Turkey, Başvuru No: 63034/11, 28/06/2016, bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-169944%22%5D%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]
- AİHM Case of Opuz v. Turkey, Başvuru No: 33401/02, 9/06/2009. bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%5D%7D> [erişim: 10 Eylül 2020]
- ANAYASA MAHKEMESİ Esas Sayısı : 2014/36, Karar Sayısı: 2015/51, Karar Tarihi : 27.5.2015, R.G. Tarih-Sayı :10.06.2015-29382, bkz. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/51?EsasNo=2014%2F36&KararAramaRaporu=1&KararNo=2015%2F51> [erişim: 02 Eylül 2020]
- AUSTRALIA : ADMINISTRATIVE APPEALS TRIBUNAL Başvuru No: 1412142, 24/10/2015, bkz: https://www.refworld.org/cases,AUS_AAT,579a05884.html [erişim: 09 Eylül 2020]

AUSTRALIA: HIGH COURT

Applicant A and Another v Minister for Immigration and Ethnic Affairs and Another, 24/02/1997, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_HC,3ae6b7180.html [erişim: 16 Eylül 2020]

AUSTRALIA: HIGH COURT

Applicant S v. Minister for Immigration and Multicultural Affairs, Başvuru No: [2004] HCA 25, 27/05/2004, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_HC,4110e81d4.html [erişim: 16 Eylül 2020]

AUSTRALIA: REFUGEE REVIEW TRIBUNAL

Başvuru No: 0908130, 23/12/2009, bkz. https://www.refworld.org/cases,AUS_RRT,4b8fd35d2.html [erişim: 09 Eylül 2020]

AUSTRALIA: REFUGEE REVIEW TRIBUNAL

Başvuru No: 0904298, 04/03/2010, bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2010/149.html?context=1;query=0904298;mask_path=# [erişim: 4 Eylül 2020]

AUSTRALIA: REFUGEE REVIEW TRIBUNAL

Başvuru No: N98/24000, 13/01/2000, bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2000/33.html?context=1;query=24000%202000;mask_path= [erişim: 5 Eylül 2020]

AUSTRALIA: REFUGEE REVIEW TRIBUNAL

Başvuru No: 1008739, 24/09/2010 bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2010/1177.html?context=1;query=1008739%202010;mask_path= [erişim: 5 Eylül 2020]

AUSTRALIA: REFUGEE REVIEW
TRIBUNAL

Başvuru No: 071949558, 27/03/2008,
bkz. http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/RRTA/2008/163.html?context=1;query=071949558%202008;mask_path= [erişim: 5 Eylül 2020]

AUSTRIA: SUPREME
ADMINISTRATIVE COURT

Y. v. Federal Asylum Review Board,
Başvuru No: 2008/23/0176,
24/03/2011, bkz.
<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=50082f662>
[erişim: 14 Eylül 2020];

CANADA: SUPREME COURT

Canada (Attorney General) v.
Ward, Başvuru No: [1993] 2 S.C.R.
689, 30/06/1993. bkz.
https://www.refworld.org/cases.CAN_SC.3ae6b673c.html [erişim: 19 Mart 2020]

FRANCE: CONSEIL D'ETAT

Ourbih, Başvuru No: CE, SSR,
171858, 23/06/1997, bkz.
https://www.refworld.org/cases.FRA_CDE.3ae6b67c14.html [erişim: 16 Eylül 2020]

FRANCE: REFUGEE APPEALS
BOARD

Mille Ayten Tas, Başvuru No:
489014, 04/03/2005, bkz.
<https://www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/france-crr-plenary-session-4-march-2005-miss-t-n%C2%B0489014#content> [erişim: 13 Eylül 2020]

GERMANY: HIGH
ADMINISTRATIVE COURT
BADEN-WURTTENBERG

Başvuru No: A 8 S 1116/11,
03/10/2011, bkz.
<https://www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/germany-high-administrative-court-baden-wuerttemberg-3-november-2011-8-s-111611> [erişim: 13 Eylül 2020]

GERMANY: ADMINISTRATIVE
COURT NEUSTADT

Başvuru No: 3 K 753/07.NW, bkz.
<https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/default/files/aldfiles/14697.pdf>
[erişim: 5 Eylül 2020]

NEW ZEALAND: IMMIGRATION
AND PROTECTION TRIBUNAL

AH (Turkey), Başvuru No: NZIPT
800665-666, 28/04/2015, bkz.
https://www.refworld.org/cases,NZ_IPT,55b0b0704.html [erişim: 12 Eylül
2020]

NEW ZEALAND: REFUGEE
STATUS APPEALS AUTHORITY

Başvuru No. 2039/93 Re MN,
12/02/1996, bkz.
https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,3ae6b741c.html [erişim: 20
Mart 2020]

NEW ZEALAND: REFUGEE
STATUS APPEALS AUTHORITY

Başvuru No: 71427/99, 16/08/2000,
bkz.
https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,3ae6b7400.html [erişim: 1
Eylül 2020]

NEW ZEALAND: REFUGEE
STATUS APPEALS AUTHORITY

Başvuru No: 76044, 11/09/2008, bkz.
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/IPTV2/RefugeeProtection/ref_20080911_76044.pdf [erişim: 14
Eylül 2020]

NEW ZEALAND: REFUGEE
STATUS APPEALS AUTHORITY

Başvuru No: 76559, 76560 &
76561, No: 76559, 76560 &
7661, 08/11/2010, bkz.
https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,4cecdcde2.html [erişim: 10
Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: ASYLUM
AND IMMIGRATION TRIBUNAL/
IMMIGRATION APPELLATE
AUTHORITY

SB (Moldova) v. Secretary of State
for the Home Department, Başvuru
No: CG [2008] UKAIT 00002,
26/11/2007, bkz.
[https://www.refworld.org/cases,GBR
_AIT,47837c902.html](https://www.refworld.org/cases,GBR_AIT,47837c902.html) [erişim: 17
Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: ASYLUM
AND IMMIGRATION TRIBUNAL/
IMMIGRATION APPELLATE
AUTHORITY

RG (Ethiopia) v. Secretary of State
for the Home Department, Başvuru
No: [2006] APP.L.R. 04/04 ,
04/04/2006,
[https://www.womenslinkworldwide.
org/files/2904/apelacion-de-iat-solo-
en-ingles.pdf](https://www.womenslinkworldwide.org/files/2904/apelacion-de-iat-solo-en-ingles.pdf) [erişim: 4 Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: ASYLUM
AND IMMIGRATION TRIBUNAL/
IMMIGRATION APPELLATE
AUTHORITY

YK (Turkey) v. Secretary of State for
the Home Department v. CG [2002]
UKIAT 05491, 28/11/2002, bkz.
[https://www.refworld.org/cases,GBR
_AIT,46836ad00.html](https://www.refworld.org/cases,GBR_AIT,46836ad00.html) [erişim: 10
Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: ASYLUM
AND IMMIGRATION TRIBUNAL/
IMMIGRATION APPELLATE
AUTHORITY

ZH (Iran) v. Secretary of State for the
Home Department v. Başvuru No:
CG [2003] UKIAT 00207,
06/06/2003, bkz.
[https://www.refworld.org/cases,GBR
_AIT,46836b040.html](https://www.refworld.org/cases,GBR_AIT,46836b040.html) [erişim: 4
Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: HOUSE OF
LORDS (JUDICIAL COMMITTEE)

Fornah (FC) v. Secretary of State for
the Home Department, Başvuru No:
[2006] UKHL 46, 18/10/2006
[https://www.refworld.org/pdfid/4550
a9502.pdf](https://www.refworld.org/pdfid/4550a9502.pdf) [erişim: 4 Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: HOUSE OF LORDS (JUDICIAL COMMITTEE)

Islam (A.P.) v. Secretary of State for the Home Department; R v. Immigration Appeal Tribunal and Another, Ex Parte Shah (A.P.), 25/03/1999. bkz: https://www.refworld.org/cases,GBR_HL,3dec8abe4.html [erişim: 20 Mart 2020]

UNITED STATES BOARD OF IMMIGRATION APPEALS

Matter of Acosta, Başvuru No: A-24159781, 01/03/1985, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_BIA,3ae6b6b910.html [erişim: 19 Mart 2020]

UNITED STATES BOARD OF IMMIGRATION APPEALS

Matter of A-R-C-G- et al., Başvuru No: 26 I&N Dec. 388 (BIA 2014), 26/08/2014, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_BIA,5400846f4.html [erişim: 17 Eylül 2020]

UNITED STATES BOARD OF IMMIGRATION APPEALS

E-M-, 18/02/2015, bkz. <https://www.ca1.uscourts.gov/sites/ca1/files/citations/271353122-E-M-BIA-Feb-18-2015.pdf> [erişim: 1 Eylül 2020]

UNITED STATES COURT OF APPEALS FOR THE NINTH CIRCUIT

Khadija Mohammed v. Alberto R. Gonzales, Attorney General; Khadija Ahmed Mohamed v. Alberto R. Gonzales, Attorney General, Başvuru No: A79-257-632; 03-72265; 03-70803, 10/03/2005, bkz. https://www.refworld.org/cases,USA_CA_9,423811c04.html [erişim: 4 Eylül 2020]

UNITED STATES COURT OF APPEALS SIXTH CIRCUIT

Rreshpja, Başvuru No: 04-3808, 15/08/2005, bkz. <https://caselaw.findlaw.com/us-6th-circuit/1260538.html> [erişim: 4 Eylül 2020]

UNITED STATES COURT OF
APPEALS THIRD CIRCUIT

Aguedita Ordonez Tevalan v.
Attorney General United States,
Başvuru No: 15-2187,
<https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca3/15-2187/15-2187-2016-09-21.html> [erişim: 1 Eylül 2020]

UNITED STATES COURT OF
APPEALS THIRD CIRCUIT

Fatin v. Immigration and
Naturalization Service, Başvuru
No:12 F.3d 1233, 20/12/1993, bkz.
https://www.refworld.org/cases,USA_CA_3,3ae6b6d60.html [erişim: 28 Nisan 2020]

UNITED STATES COURT OF
APPEALS THIRD CIRCUIT

Ordonez-Tevalan v. Attorney General
of United States, Başvuru No: 837
F.3d 331, 21/09/2016, bkz.
<https://casetext.com/case/ordonez-tevalan-v-attorney-gen-of-us> [erişim: 1 Eylül 2020]

İNTERNET KAYNAKLARI

Raporlar, Gazete Haberleri, Sosyal Medya/Basın Açıklamaları

ADALET BAKANLIĞI ADLİ SİCİL
VE İSTATİK GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ

Adli İstatistikler-2018, bkz.
<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf> [erişim: 07 Eylül 2020]

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR
BAKANLIĞI, HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ, NÜFUS
ETÜTLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi
Şiddet Araştırması, Ankara, 2015,
bkz.
<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>
[erişim: 15 Nisan 2020]

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR
BAKANLIĞI

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi
ve Eylem Planı 2018-2023, Ankara,
2018, bkz.
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>, [erişim: 31 Ağustos 2020]

AMNESTY INTERNATIONAL

Not an illness nor a crime: Lesbian,
gay, bisexual and transgender people
in Turkey demand equality, 21 June
2011, EUR 44/001/2011, bkz.
<https://www.refworld.org/docid/4e084cfe2.html> [erişim: 11 Eylül 2020]

ANADOLU AJANSI

19 Nisan 2019 tarihli haberin tamamı
için bkz.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cocuk-gelin-orani-ilk-kez-yuzde-4un-altinda/1457415> [erişim: 17 Nisan 2020]

AUSTRALIAN GOVERNMENT
DEPARTMENT OF FOREIGN
AFFAIRS AND TRADE

Country Information Report –
Turkey, 5 Eylül 2016. bkz.
<http://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/country-information-report-turkey.pdf> [erişim 17 Nisan 2020]

AVRUPA KOMİSYONU

Turkey Progress Report, 2014, s.56,
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key-documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf [erişim: 08 Eylül 2020]

- BİANET Gölge Raporu Türkiye, 3 Temmuz 2017, bkz. <http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/943/original/BI%CC%87ANET-Rapor-T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf?1499261388>, [erişim: 03 Eylül 2020]
- BİANET 03 Temmuz 2014 tarihli haberin tamamı için bkz. <http://bianet.org/bianet/kadin/156918-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor> [erişim: 03 Eylül 2020]
- BİANET 05 Mart 2015 tarihli haberin tamamı için bkz. <http://bianet.org/bianet/kadin/162791-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor> [erişim: 03 Eylül 2020]
- BİANET 06 Ocak 2016 tarihli haberin tamamı için bkz. <http://bianet.org/bianet/kadin/170811-kadinlar-mucadele-ediyorerek-siddeti-yargilaniyor> [erişim: 03 Eylül 2020]
- BİANET 28 Ağustos 2019 tarihli haberin tamamı için bkz. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/212343-yedi-ayda-koruma-altindaki-en-az-dokuz-kadin-olduruldu> [erişim: 09 Eylül 2020]
- BİANET 14 Şubat 2020 tarihli haberin tamamı için bkz. <https://bianet.org/bianet/erkek-siddeti/219203-erkekler-2019-da-en-az-328-kadini-oldurdu> [erişim: 16 Nisan 2020]

CEDAW KOMİTESİ	Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of Turkey, CEDAW/C/TUR/CO/7, 25 Temmuz 2016, bkz. https://www.ecoi.net/en/file/local/1193790/1930_1484750203_n1623344.pdf [erişim: 15 Nisan 2020]
DİKEN	17 Şubat 2015 tarihli haberin tamamı için bkz. http://www.diken.com.tr/sendeanlat-su-itibariyle-tweet-sayisi-515-bin-611/ [erişim: 09 Eylül 2020]
ECRI	Türkiye Raporu-4. İzleme Dönemi, 2011, para.117, s. 40, bkz. https://rm.coe.int/fourth-report-on-turkey-turkish-translation-/16808b5c80 [erişim: 01 Eylül 2020]
ECRI	Türkiye Raporu-5. İzleme Dönemi, bkz. https://rm.coe.int/fifth-report-on-turkey-turkish-translation-/16808b5c83 [erişim: 01 Eylül 2020]
EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ	Eğitimin İçeriği Eğitim İzleme Raporu, 2019, bkz. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_Egitim_in_Icerigi.pdf [erişim: 01 Eylül 2020]
EQUAL RIGHTS TRUST	Submission to the Human Rights Council at the 21st Session of the Universal Periodic Review : Turkey, 2015, bkz. https://www.refworld.org/docid/54c10b264.html [erişim: 08 Eylül 2020]

GREVIO

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin Hükümlerinin Hayata Geçirilmesini Sağlayan Yasal ve Diğer Tedbirlere İlişkin GREVIO (İlk) Değerlendirme Raporu Türkiye, (Gayriresmi çeviri) bkz.

<https://ailevecalisma.gov.tr/media/3825/grevio-rapor-turkce-5bd99d7dbb799.pdf> [erişim: 14 Nisan 2020]

GREVIO

Report submitted by Turkey pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report), 3 Temmuz 2017, bkz. <https://rm.coe.int/turkey-state-report/1680737201> [erişim: 07 Eylül 2020]

ILGA EUROPE

Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People in Turkey covering the period of January to December 2018, <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/turkey.pdf> [erişim: 03 Eylül 2020]

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

03 Mart 2020 tarihli basın açıklaması için bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddetin-onlenmesine-yonelik-alinan-tedbirler-sonuc-vermeye-basladi> [erişim: 12 Eylül 2020]

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ
TÜRKİYE İZLEME PLATFORMU

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu, 2017, bkz.

https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/Istanbul_Soz_TR_Izleme_Platformu_G%C3%B6lge_Rapor2.pdf
[erişim: 01 Eylül 2020]

KADIN CİNAYETLERİNİ
DURDURACAĞIZ PLATFORMU

Yıllık Rapor, 2019,
<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>
[erişim: 09 Eylül 2020]

KADINCİNAYETLERİ.ORG

<https://kadincinayetleri.org/> [erişim: 09 Eylül 2020]

KADIN EMEĞİ PLATFORMU

Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Paketine İtirazımız Var, 2015, bkz.
<http://disk.org.tr/2015/01/ailenin-ve-dinamik-nufus-yapisinin-korunmasi-paketine-itirazimiz-var/> [erişim: 09 Eylül 2020]

KADIN VE DEMOKRASİ
DERNEĞİ

Türkiye'nin GREVIO'ya Sunacağı Dönemsel Anket Cevabı için STK Gölge Raporu, Ağustos 2017, bkz.
<https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2017/10/KADEM-GREVIO-RAPOR.pdf> [erişim: 07 Eylül 2020]

MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI
VAKFI

6284 Sayılı Kanun Uygulamaları
İzleme Raporu, 23 Mayıs 2014, bkz.
https://www.morcati.org.tr/attachments/article/255/6284_Kanun_Uygulamaları_Raporu.pdf [erişim: 03 Eylül 2020]

MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI
VAKFI

Türkiye’de Erkek Şiddetiyle
Mücadele Mekanizmaları İzleme
Raporu, Mart 2016, İstanbul, bkz.
<https://www.morcati.org.tr/attachments/article/364/erkek-siddetiyle-mucadele%20mekanizmalarini-izleme-raporu.pdf> [erişim: 08 Eylül 2020]

UNITED NATIONS POPULATION
FUND

Child Marriage in Turkey –
Overview, Haziran 2014. bkz.
<https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20turkey%20overview.pdf> [erişim: 17 Nisan 2014]

UNITED KINGDOM: HOME
OFFICE

Country Information and Guidance -
Turkey: Sexual Orientation and
Gender Identity, Mart 2016, Version
1.0, bkz.:
<https://www.refworld.org/docid/56d807c34.html> [erişim: 11 Eylül 2020]

UNITED KINGDOM: HOME
OFFICE

Country Policy and Information Note
Turkey: Women Fearing Gender-
Based Violence”, Mayıs 2018, bkz.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/706347/Turkey_-_Women_Fearing_GBV_-_CPIN_-_v2.0_May_2018_.pdf
[erişim: 21 Nisan 2020];

UNITED NATIONS COMMITTEE
ON THE ELIMINATION OF
RACIAL DISCRIMINATION

Concluding observations on the combined fourth to sixth periodic reports of Turkey, (CERD/C/TUR/4-6), bkz. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/003/50/PDF/G1600350.pdf?OpenElement>, [erişim: 01 Eylül 2020]

UNICEF

Building the Future: Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries, 2017, bkz. <https://www.unicef-irc.org/publications/890-building-the-future-children-and-the-sustainable-development-goals-in-rich-countries.html> [erişim: 01 Eylül 2020]

UNICEF

Türkiye-UNICEF Ülke İşbirliği Programı 2016-2020, 2017 Yıllık Raporu Özet Metin, bkz. <https://www.unicef.org/turkey/media/7341/file/UNICEF%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20YILLIK%20RAPORU%20-%202017.pdf> [erişim: 09 Eylül 2020]

US DEPARTMENT OF STATE

Country Report on Human Rights Practices for 2016 – Turkey”, 3 Mart 2017, bölüm 6. bkz. <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2016&dlid=265482> [erişim: 09 Eylül 2020]

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

Resmi websitesi için bkz. <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBArma.do> [erişim: 09 Eylül 2020]

SEN DE ANLAT PLATFORMU

<https://twitter.com/sendeanlatmap?lang=bg> [erişim: 09 Eylül 2020]

AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL
HİZMETLER BAKANANI

Basın açıklaması için bkz.
<https://twitter.com/zehrazumruts?lang=en> [erişim: 08 Eylül 2020]

WORLD ECONOMIC FORUM

Global Gender Gap Report 2020, bkz.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf [erişim: 14 Nisan 2020]

**Sözleşmeler, Kanunlar,
Yönetmelikler, Klavuzlar ve Diğer
İnternet Kaynakları**

ADALET BAKANLIĞI

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı
Şiddetin Önlenmesine dair Kanunun
Uygulanması Hakkında Genelge,
Tarih: 17/12/2019, Sayı: 154/1 bkz.
<https://basin.adalet.gov.tr/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanunun-uygulanmasi-hakkindaki-adalet-bakanligi-genelgesi-guncellendi>
[erişim: 12 Eylül 2020]

Ailenin Korunması ve Kadına
Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair
Kanun

Sayı:6284 Tarih:08/03/2012 Resmi
Gazete: Tarih:20/03/2012 Sayı:28239
bkz.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> [erişim: 31
Ağustos 2020]

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı
Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna
İlişkin Uygulama Yönetmeliği

bkz.
<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/4-6284-sayili-ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanuna-iliskin-uygulama-yonetmeligi.pdf>, [erişim: 07 Eylül 2020]

- ACCORD
Researching Country of Origin Information: Training Manual, October 2013, bkz. <https://www.refworld.org/docid/5273a56b4.html> [erişim: 27 Ağustos 2020]
- AVRUPA KONSEYİ
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf [erişim: 07 Nisan 2020]
- AVRUPA KONSEYİ
Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Questions and Answers, bkz. <https://rm.coe.int/prems-122418-gbr-2574-brochure-questions-istanbul-convention-web-16x16/16808f0b80> [erişim: 05 Nisan 2020]
- AVRUPA KONSEYİ
Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, İstanbul, 11/05/2011, bkz. <https://rm.coe.int/168046031c> [erişim: 24 Şubat 2020]
- AVRUPA KONSEYİ
Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, İstanbul, 2011, bkz. <https://rm.coe.int/16800d383a> [erişim: 02 Nisan 2020]
- AVRUPA KONSEYİ
GREVIO, bkz. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio> [erişim: 07 Eylül 2020]

AVRUPA KONSEYİ İNSAN
HAKLARI KOMİSYONU

Human rights of refugee and migrant women and girls need to be better protected, Strasbourg, 2016, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-of-refugee-and-migrant-women-and-girls-need-to-be-better-protected> [erişim: 30 Mart 2020]

AVRUPA PARLAMENTOSU VE
KONSEYİ

Standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, Directive 2011/95/EU, 13 Aralık 2011, bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> [erişim: 17 Eylül 2020]

BELEDİYE KANUNU

Sayı:5393 Kabul Tarihi:03/07/2005
Resmî Gazete: Tarih:13/7/2005
Sayı:25874, bkz.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> [erişim: 08 Eylül 2020]

BM

Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Cenevre, 19 Kasım 1951, A/CONF.2/SR.5, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68cd614.html> [erişim: 16 Eylül 2020]

BM

Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Summary Record of the Third Meeting, Geneva, 3 Temmuz 1951, A/CONF.2/SR.3, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae68cd94.html> [erişim: 16 Eylül 2020]

BM EKONOMİK VE SOSYAL KONSEYİ	Gender Mainstreaming, Belge No: A/52/3, 18 Eylül 1997, bkz. https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/GMS.PDF [erişim: 15 Eylül 2020]
BM EKONOMİK VE SOSYAL KONSEYİ	Resolution 1997/2: Agreed Conclusions, 1997, bkz. https://www.un.org/womenwatch/osa/gi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF [erişim: 25 Mart 2020]
BM EKONOMİK VE SOSYAL KONSEYİ İNSAN HAKLARI KOMİSYONU	International Bill of Rights, E/CH.tyAC.1/3/Md.1, 11 Haziran 1947, s.281 http://undocs.org/en/E/CN.4/A.C.1/3/Add.1 [erişim: 10 Eylül 2020]
BM	Fourth World Conference on Women, Beijing Declaration and Platform of Action, 1995, bkz. https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf [erişim: 24 Mart 2020]
BM	Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women, New York, 1986, bkz. https://digitallibrary.un.org/record/113822?ln=en [erişim: 27 Nisan 2020]
BM GENEL KURULU	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Paris, 10 Aralık 1948, Sayı: 217 A (III), bkz. https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html [erişim: 25 Nisan 2020]

- BM GENEL KURULU Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 18 Aralık 1979, bkz. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm#intro> [erişim: 10 Eylül 2020]
- BM GENEL KURULU Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 tarihli Sözleşme”, Cenevre, 28 Temmuz 1951, bkz. <https://www.unhcr.org/5d9ed32b4> [erişim: 25 Nisan 2020] Sözleşme’nin resmi Türkçe çevirisi için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> [erişim: 25 Nisan 2020]
- BM GENEL KURULU Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, New York, 31 Ocak 1967, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html> [erişim: 26 Nisan 2020]
- BM GÜVENLİK KONSEYİ Resolution 1820, S/RES/1820 (2008), bkz. [https://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](https://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)) [erişim: 08 Nisan 2020]
- BMMYK Agenda for Protection, 2002. bkz. <https://www.unhcr.org/3d3e61b84.html> [erişim: 21 Mart 2020]
- BMMYK Figures at a Glance, 18 Haziran 2020, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> [erişim: 03 Mart 2020]
- BMMYK From 1975 to 2013: UNHCR’s Gender Equality Chronology, bkz. <https://www.unhcr.org/543b90796.pdf> [erişim: 17 Mart 2020]

- BMMYK Genel Küresel İstişareleri, 2000-2001, bkz. <https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3b95cbce4/global-consultations-general.html> [erişim: 21 Mart 2020]
- BMMYK Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/01, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3d36f1c64.html> [erişim: 21 Mart 2020]
- BMMYK Guidelines on International Protection No. 2: Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 Mayıs 2002, HCR/GIP/02/02, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html> [erişim: 23 Mart 2020]
- BMMYK Guidelines on International Protection No. 4: "Internal Flight or Relocation Alternative" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 23 Temmuz 2003, HCR/GIP/03/04, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html> [erişim: 29 Ağustos 2020]

- BMMYK Guidelines on the Protection of Refugee Women, Geneva, 1991, bkz. <https://www.unhcr.org/publications/1egal/3d4f915e4/guidelines-protection-refugee-women.html> [erişim: 12 Mart 2020]
- BMMYK Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, Cenevre, 2019, bkz. <https://www.refworld.org/docid/5cb474b27.html> [erişim: 02 Mart 2020]
- BMMYK Master Glossary of Terms, 2006, <https://www.refworld.org/docid/42ce7d444.html> [erişim: 05 Mart 2020]
- BMMYK Mülteci ve Göçmen? Sözcük seçimleri önemlidir, bkz. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf [erişim: 10 Eylül 2020]
- BMMYK Policy on Refugee Women, 1990, bkz. <https://www.refworld.org/docid/3bfl338f4.html> [erişim: 17 Mart 2020]
- BMMYK Progress Report on Refugee Women, 1998, bkz. <https://www.refworld.org/docid/49997afa0.html> [erişim: 27 Mart 2020]

BMMYK		The situation of women refugees the world over : note / by the United Nations High Commissioner for Refugees, New York, 1980, bkz. https://digitallibrary.un.org/record/10773?ln=en [erişim: 17 Mart 2020]
BMMYK		Tool for Participatory Assessment in Operations, 1. Baskı, 2006, bkz. https://www.refworld.org/docid/462df4232.html [erişim: 29 Mart 2020]
BMMYK		Women, https://www.unhcr.org/women.html [erişim: 03 Mart 2020]
Ceza Muhakemesi Kanunu		Sayı: 5271 Tarih: 4/12/2004 Resmî Gazete: Tarih: 17/12/2004 Sayı: 25673, bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf , [erişim: 02 Eylül 2020]
CONSONANT ASYLUM AID)	(FORMERLY	Country of Origin Information and Women: Researching gender and persecution in the context of asylum and human rights claims, November 2007, bkz. https://www.refworld.org/docid/49997afd1a.html [erişim: 27 Ağustos 2020]
EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE		Country of Origin Information Report Methodology, Haziran 2019, bkz. https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/2019_EASO_COI_Report_Methodology.pdf , [erişim: 27 Ağustos 2020]

EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE	Researching the situation of lesbian, gay, and bisexual persons (LGB) in countries of origin, Nisan 2015, bkz. https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/EASO_LGB_COI_Guide_Apr_2015_EN.pdf , [erişim: 27 Ağustos 2020]
EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE	Tools and Tips for Online COI Research , June 2014, ISBN 978-92-9243-266-9, bkz. https://www.refworld.org/docid/53f478884.html [erişim: 27 Ağustos 2020]
EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY	https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1157 [5 Eylül 2020]
EUROPEAN UNION	Common EU Guidelines for Processing Country of Origin Information (COI), Nisan 2008, bkz. https://www.refworld.org/docid/48493f7f2.html [erişim: 27 Ağustos 2020]
EXCOM	General Conclusion on International Protection, No. 77 (XLVI) - 1995, 20 Ekim 1995, bkz. https://www.refworld.org/docid/3ae68c438.html [erişim: 20 Mart 2020]
EXCOM	General Conclusion on International Protection, sayı. 79 (XLVII)-1996, 11 Ekim 1996, bkz. https://www.refworld.org/docid/3ae68c430.html [erişim: 16 Eylül 2020]
EXCOM	General Conclusion on International Protection, Sayı: 95 (LIV), 2003, bkz. https://www.refworld.org/docid/3f93aede7.html [erişim: 29 Mart 2020]

EXCOM		Refugee Women, 1988, Sayı: 54 (XXXIX), bkz. https://www.unhcr.org/excom/excon/c/3ae68c4370/refugee-women.html [erişim: 11 Mart 2020]
EXCOM		Refugee Women and International Protection, 1985, Sayı: 39 (XXXVI), bkz. https://www.refworld.org/docid/3ae68c43a8.html [erişim: 21 Şubat 2020]
INDEPENDENT EXPERT GROUP	FORENSIC	Statement on Virginty Testing, Journal of Forensic and Legal Medicine, 2015, Sayı:33
INTER-AGENCY COMMITTEE	STANDING	Gender Handbook for Humanitarian Action, 2. Baskı, 2017, bkz. https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2018iasc_gender_handbook_for_humanitarian_action_eng_0.pdf [erişim:24 Mart 2020]
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI		Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi, https://www.icisleri.gov.tr/81-ile-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-genelgesi [13 Eylül 2020]
İŞ KANUNU		Sayı:4857 Tarih:22/5/2003 Resmî Gazete: Tarih:10/6/2003 Sayı: 25134, bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf [erişim: 12 Eylül 2020]
PAUL WEIS		The Refugee Convention, 1951, The Travaux Preparatoires Analysed With a Commentary, https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf [erişim: 10 Eylül 2020]

- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-8.htm> [erişim: 08 Eylül 2020]
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Sayı:2709, Tarih:18/10/1982, Resmi Gazete: Tarih:09/11/1982 Sayı:17863, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> [erişim: 31 Ağustos 2020]
- Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği bkz. http://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/yonetmelikler/2012/adli_yardim_yon.pdf [erişim: 08 Eylül 2020]
- Türk Ceza Kanunu Sayı: 5237, Tarih: 26/09/2004, Resmi Gazete: Tarih:12/10/2004 Sayı :25611, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, [erişim: 01 Eylül 2020]
- Türk Medeni Kanunu Sayı: 4721, Tarih: 22/11/2001, Resmî Gazete: Tarih: 8/12/2001, Sayı: 24607, bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, [erişim: 02 Eylül 2020]
- ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ Göç Terimleri Sözlüğü,(Ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath – Cross), 2. Baskı

WOMEN'S COMMISSION FOR
REFUGEE WOMEN AND
CHILDREN

UNHCR Policy on Refugee Women and Guidelines on Their Protection: An Assessment of Ten Years of Implementation, New York, 2002, bkz.

<https://www.refworld.org/pdfid/48aa83220.pdf> [erişim: 12 Mart 2020]

WORLD CONFERENCE ON
HUMAN RIGHTS

Vienna Declaration and Programme of Action, Vienna, 1993, bkz.

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx> [erişim: 20 Mart 2020]